

www.ispsa.org

הכנס השנתי של האגודה הישראלית למדע המדינה לשנת 2009

בנושא:

"הדמוקרטיה הישראלית בין מזרח למערב"

ספר הכנס

יום חמישי, 21.05.2009, המכללה האקדמית עמק יזרעאל

ריכז וערך: ניסים כהן

(בסיוע הגב' טל פלד)

www.yvc.ac.il

אודות האגודה הישראלית למדע המדינה

האגודה הישראלית למדע המדינה מהווה התאגדות של חוקרים ומורים בתחומי מדע המדינה מאוניברסיטאות ומכללות בארץ. מטרתיה העיקריות הן לשקוד על רמת מחקר והוראה, על האתיקה המקצועית של חוקרי מדע המדינה במדינת ישראל ועל קידום המקצוע. בין השאר עורכת האגודה אסיפות וכנסים מדעיים, שולחת נציגים לקונגרסים מדעיים ויוצרת קשר עם מוסדות ואנשי מדע בחו"ל. כמו גם מוציאה האגודה לאור ספרים העוסקים בחקר הפוליטיקה הישראלית, ואת כתב העת "פוליטיקה" למדע המדינה וליחסים בינלאומיים בשיתוף המכון ליחסים בינלאומיים ע"ש ליאונרד דיוויס באוניברסיטה העברית.

אודות המכללה האקדמית עמק יזרעאל

המכללה האקדמית עמק יזרעאל ע"ש מקס שטרן מציעה לסטודנט אוירת לימודים מיוחדת במינה. בלב עמק יזרעאל, מוקפת ברושים ירוקים, לומדים כ-5000 סטודנטים במסלולי הלימוד השונים בקמפוס חדיש ומתפתח. הלימודים במכללה משלבים לימודים אקדמיים ברמה גבוהה עם התנסות מעשית בשטח. הסטודנטים מקבלים הזדמנות במסגרת הלימודים לצאת ולהתנסות בעבודה בתחום בו בחרו. ההתנסות מלווה בהזדמנות אקדמית ובהזדמנות מקצועית יישומית. הסגל האקדמי מגיע למכללה ממיטב האוניברסיטאות מכל קצוות הארץ וכולל מרצים בעלי שם המובילים בתחומם. הדלת פתוחה, היחס אישי והסגל מקשיב ותומך. חיי הקמפוס בעמק יזרעאל עשירים בפעילות. מגורי הסטודנטים במעונות וביישובי הסביבה תורמים לחיים סטודנטיאליים תוססים. בוגרים רבים שיצאו מעמק יזרעאל התקבלו לתארים מתקדמים באוניברסיטאות בארץ ובחו"ל ורבים אחרים השתלבו בתפקידים מובילים בשוק העבודה. המכללה פועלת כגוף ציבורי מתוקצב ושכר הלימוד זהה לשכר הלימוד באוניברסיטאות.

דבר יושב ראש האגודה

חברות וחברים יקרים,

כבכל שנה הועד הפועל של האגודה, המורכב מצוות קטן של חברות וחברים מסורים למחקר והוראה במדע המדינה, מנסה ומצליח לקיים "נס" קטן: לקיים את הכנס השנתי של האגודה. אני מודה לכולם בשמכם ובשמי עבור רוח ההתנדבות ותרומתם האיכותית לקידום ענייני האגודה הישראלית למדע המדינה.

השנה יתקיים הכנס במכללת עמק יזרעאל. בכך נמשיך במדיניות אותה קבענו לפני מספר שנים: לקיים כנסים באוניברסיטאות המחקר לצד כנסים במכללות ההוראה, במרכז אך גם בפריפריה.

מדיניות זו הביאה אותנו לכל האוניברסיטאות אך גם למכללת הגליל המערבי, למכללת תל אביב, לאוניברסיטה הפתוחה, למכללת בית ברל ועוד. יש לנו כבר הזמנות ממכללות נוספות לעריכת כנסים בשנים הבאות. פני חברינו השתנו. האגודה מורכבת היום מרבים מהמורים (רובם תלמידינו) המלמדים במכללות. בשנים האחרונות אנחנו נפגשים עם הקולגות שלנו (גם עם אלה המלמדים באותה מחלקה) לא רק בכינוסים בינלאומיים – הפגישות נעשות גם בארץ. וזהו ללא ספק הישג.

כמה מן המפעלים שיזמנו: פרסים למפעל חיים, פרסים לספרים איכותיים ולעבודות דוקטורט ומסטר, קיבלו הכרה מקצועית.

הספר: *המערכת הפוליטית הישראלית: בין משילות לקריסה*, מחקרים בפוליטיקה הישראלית, בעריכת הני זובידה ודוד מקלברג, שיצא לאור ב-2008 בהוצאת האגודה הישראלית למדע המדינה בשיתוף עם קרן בית ברל והמרכז הישראלי להעצמת האזרח, זכה לחשיפה תקשורתית וציבורית רבה. האסופה כוללת ממיטב המאמרים שהוצגו בכנס שהתקיים בשנת 2007 במכללת הגליל המערבי. שני העורכים סיימו את כבר את עריכת האסופה השנייה שתרכז את מיטב המאמרים שהוצגו בכנס שהתקיים במכללת בית ברל בשנת 2008. אני תקווה שאסופה זו הכוללת דברים שנשא חברינו זאב שטרנהל במעמד קבלת פרס שהוענק לו עבור מפעל חיים בחקר מדע המדינה, תהיה מוכנה ותינתן למשתתפי הכנס במכללת עמק יזרעאל.

בתוכניתנו גם להניח את המסד להוצאת ספרים של האגודה. נציגי הועד הפועל נמצאים כבר במשא ומתן מתקדם בעניין זה. אנחנו פועלים בכיוון זה עקב בקשותיהם של חוקרים צעירים המתקשים לפרסם את פרי מחקרם כיוון שאינם מצליחים לגייס את המשאבים הנחוצים כדי לממן הוצאת ספר בעברית.

על תוכניות אלה נדווח לכם בעת פגישת העבודה שתתקיים במהלך הכנס בעמק יזרעאל. אני מבקש כי אם יש מי מבינכם המוכן לשאת בנטל תפקיד היו"ר אנא הודיעו זאת למר אבינדב שלו, מזכיר האגודה, העושה ימים ולילות כדי לקדם את ענייני האגודה, ואנחנו נקיים בחירות ליו"ר באותו מעמד.

בינתיים, אנא עברו על מגוון העשיר של פירות המחקר המופיעים בחוברת זו – וכמוני, היו גאים במקצוע שבחרנו.

בברכה,

פרופסור גדעון דורון
יו"ר האגודה הישראלית למדע המדינה

תוכנית הכנס:

08:00:09:00 – הרשמה והתכנסות (בניין 5 – רב תכליתי 2)

09:00:10:45 – מושב ראשון – פאנלים מקבילים:

1. כלכלה פוליטית

(בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5302)

יו"ר: ד"ר עופר אריאן, המכללה האקדמית עמק יזרעאל

משתתפים:

1. ד"ר דויד שוורץ, אוניברסיטת בר אילן והמרכז האוניברסיטאי אריאל

תאגידי המים בישראל בין תאגוד להפרטה

2. מר אבשלום גינוסר, אוניברסיטת חיפה והמכללה האקדמית עמק יזרעאל

הסברים לשינוי ולמגוון של משטרים רגולטורים: "הצבת מוצרים" בתוכניות טלוויזיה בקנדה, האיחוד

האירופי וישראל

3. מר אמטאנס שחאדה, האוניברסיטה העברית בירושלים, המחלקה למדע המדינה

ההשלכות האלקטוראליות של הגלובליזציה כלכלית בישראל

4. David Sheindorf, University of Haifa

Towards Regional Distributive Justice: The European Union as a Case Study

5. גב' חדווה וינרסקי-פרץ, אוניברסיטת בר אילן

משברים פיסקאליים בשלטון המקומי וצמצום פערים כלכליים- חברתיים בישראל

6. ד"ר דניאלה שנקר-שרק, אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדע המדינה

"קומבינורטיה" מקומית: שחיתות מוניציפאלית מפרספקטיבה ניהולית

2. מתודולוגיות מחקר במדע המדינה

(בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5303)

יו"ר: ד"ר אסנת עקירב, המכללה האקדמית גליל מערבי

משתתפים:

1. Gal Ariely and Eldad Davidov, University of Haifa

Measurement Equivalence in Cross-National Surveys: The Neglected Invariance

Analyses in Political Science Studies

2. ד"ר הנרייט דהאן קלב, אוניברסיטת בן גוריון בנגב

'הבדל' כרגולציה פוליטית

3. גב' נגה גלעד, אוניברסיטת תל-אביב

"היציאה לגלות במדינתנו הריבונית": הבנייה ביוגרפית בעזרת אירועים היסטוריים ערב התנתקות

4. מר הרשקוביץ שי, אוניברסיטת בר אילן

"כל ידיעה היא עשייה": פרשנות קונסטרוקטיבית כפרקסיס פוליטי

5. מר נמרוד רוזלר, האוניברסיטה העברית בירושלים

"נסיבות ייחודיות, ספציפיות וקונקרטיות"? - סוגיות בניתוח תוכן השוואתי

6. גב' ליאורה גורביץ, האוניברסיטה העברית בירושלים

Mixed methods for measuring mechanisms in the social sciences: recent innovations and conundrums

3. יחב"ל א' - ביטחון בינ"ל והשלכות בעידן הגלובלי
(בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5304)

יו"ר: ד"ר ארז כסיף, אוניברסיטת תל-אביב ואוניברסיטת בן-גוריון
מארגן: מר צביקה ליבמן, אוניברסיטת חיפה, המחלקה ליחסים בינ"ל
משתתפים:

1. ד"ר שמואל צבאג, המכללה האקדמית אשקלון
2. איראן גרעינית: השלכות גיאופוליטיות אזוריות וגלובליות
3. מר צביקה ליבמן, אוניברסיטת חיפה, בית הספר למדה"מ, המחלקה ליחסים בינ"ל
4. עיצוב מדיניות חוץ כלפי מדינות מוצאם של 'מיעוטים מהגירה' - המקרה של אירופה לנוכח האסלאם הרדיקלי
3. גב' אורית גזית וד"ר עודד לוונהיים, האוניברסיטה העברית בירושלים
- מבחני התאזרחות במדינות מערביות: מבט ביקורתי
4. גב' כלילה מגן, אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדעי המדינה
- התמודדות המוסד והשב"כ עם התקשורת בעידן המידע
5. מר אריאל כבירי, אוניברסיטת חיפה, בית הספר למדעי המדינה, המחלקה ליחסים בינ"ל

Qualitative and Comparative Scientific Inquiry of Social Non-Linear Dynamics: The Neoclassical realism and the Search for Strange Attractor.

4. ניהול קואליציות בישראל

(בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5305)

יו"ר: ד"ר דן קורן, המכללה האקדמית בית ברל
משתתפים:

1. ד"ר דני קורן, המכללה האקדמית בית ברל, בית הספר לחברה וממשל
- מפלגות שלטון במערכות רב מפלגתיות וממשלות קואליציוניות
2. ד"ר אורי תמיר, המכללה האקדמית בית ברל, בית הספר לחברה וממשל
- פוליטיקה קואליציונית בישראל – משא ומתן ועמימות במיקוח מרובה שחקנים (מפלגת העבודה -1999)
3. פרופ' גדעון דורון, אוניברסיטת תל-אביב, החוג למדע המדינה
- ישראל 2009: דמוקרטיה של שתי רשויות שלטון

5. פוליטיקה ותקשורת

(בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5308)

יו"ר: ד"ר דוד מקלברג, המרכז האוניברסיטאי אריאל שבשומרון
משתתפים:

1. ד"ר דוד מקלברג, המרכז האוניברסיטאי אריאל שבשומרון
- "תקשורת עם כיפה שחורה" – התפתחות תעשיית תקשורת ההמונים במגזר החרדי
Zipi Israeli Elisheva and Rosman-Stollman
2. **From Warrior to "Mama's Boy"? The Media Image of the Israeli Soldier**
3. ד"ר אזי לב-און, המרכז האוניברסיטאי אריאל, בי"ס לתקשורת
- קטיף.נט: תקשורת ותחושת קהילה (וירטואלית) בקרב המפונים מגוש קטיף
4. מר ניסים כהן, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית
- תקשורת ודעת הקהל בישראל כלפי מדינת הרווחה

6. מדיניות ציבורית – שיתופי פעולה ממשליים
(בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5309)

יו"ר: ד"ר גדליה אורבך, האוניברסיטה העברית בירושלים, בית הספר לעבודה סוציאלית מארגנת: גב' מיכל דחוח הלוי, האוניברסיטה העברית בירושלים
משתתפים:

1. ד"ר גדליה אורבך, האוניברסיטה העברית בירושלים, בית הספר לעבודה סוציאלית השלטון המקומי והמגזר השלישי בישראל: יחסי עיריית ירושלים ועמותות רווחה
2. ד"ר נילי שחורי, יועצת לתכנון ואסטרטגיה אזורי תעסוקה מרחביים וחלוקת הכנסות
3. מר אשר וטורי, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב הפדרליזם כפתרון אפשרי לתחלואי הביזור של השלטון המקומי בישראל
4. גב' מיכל דחוח הלוי, האוניברסיטה העברית בירושלים שיתוף רשויות ערביות בהסדרים מוניציפאליים: הסיכויים להיכלל והסיכויים לשרוד
5. מר ניסים ערקובי, אוניברסיטת תל-אביב, החוג למדע המדינה שיוניים מבניים, פיזיים ומשפטיים בשלטון המקומי הערבי בישראל

10:00:11:30 – שולחן עגול: פסיכולוגיה פוליטית בישראל
(בניין 5 – רב תכליתי 2, אודיטוריום מס' 5306)

משתתפים:

- יו"ר: ד"ר עירן הלפרין, המרכז הבין-תחומי הרצליה, בית הספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה
- פרופ' מיכל שמיר, אוניברסיטת תל אביב, החוג למדע המדינה
- פרופ' דניאל בר-טל, אוניברסיטת תל-אביב, בית הספר לחינוך
- ד"ר דפנה קנטי, אוניברסיטת חיפה, בית הספר למדעי המדינה
- פרופ' יפעת מעוז, המחלקה לתקשורת, האוניברסיטה העברית בירושלים
- ד"ר אודי לבל, מכללת ספיר ומכללת אריאל
- פרופ' אלכס מינץ, המרכז הבין תחומי הרצליה, דיקן בית הספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה

11:30:12:30 – שולחן עגול: סיפרו של דר' משה ברנט:
"עם ככל העמים: לקראת הקמתה של רפובליקה ישראלית" (ירושלים 2009, כרמל)
(בניין 5 – רב תכליתי 2, אודיטוריום מס' 5307)

משתתפים:

- יו"ר: פרופ' גדעון דורון, אוניברסיטת תל אביב, החוג למדע המדינה
- פרופ' אריה נאור, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית
- ד"ר בקי קוק, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, המחלקה לפוליטיקה וממשל
- ד"ר משה ברנט, האוניברסיטה הפתוחה, המחלקה לסוציולוגיה, מדע המדינה ותקשורת

10:45:12:30 – מושב שני – פאנלים מקבילים:

1. משפט ופוליטיקה

(בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5302)

יו"ר: ד"ר אסף מידני, המכללה האקדמית תל-אביב יפו

משתתפים:

1. ד"ר אורי זילברשייד, המכללה האקדמית עמק יזרעאל, החוג למדע המדינה
חוק יסוד: הכנסת – מריבונות העם לריבונות המדינה
2. ד"ר אראלה שדמי, המכללה האקדמית בית ברל
ממשליות של אבטחה (Governance of Safety) בישראל והרציונל להצדקה (שיטוריות – policism)
3. מר אולג קומליק, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה
הגלובליזציה של חוק ומשפט: תרגום ומיסוד נורמות המאבק נגד הלבנת הון בישראל

2. בחירות ובחורים בישראל 2009- לאן?

(בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5303)

יו"ר: ד"ר הני זובידה, המרכז הבין תחומי הרצליה

משתתפים:

1. מר יוסף שריד, ד"ר ישראל ויסמל מנור ופרופ' אברהם בריכטה,
כיצד להוציא את האזרח מהכורסה? השוואת שיטות להמרצת בוחרים
2. ד"ר מסעוד אגבריה, המכללה האקדמית בית ברל
הצבעת האזרחים הערבים בבחירות 2009: בדלנות או העצמה?
3. גב' שרון חלבה-עמיר, אוניברסיטת חיפה, עמיתת מחקר HCLT - מרכז חיפה למשפט וטכנולוגיה,
"תפסת מרובה, לא תפסת" – על שימושי רשת במערכת הבחירות לכנסת ה-18
4. ד"ר אזי לב-און, המרכז האוניברסיטאי אריאל
קמפינים אונליין של מועמדים לבחירות המקומיות '08: מי ברשת, ומה הם עושים?

3. יחב"ל ב' - ביטחון בינ"ל והשלכות בעידן הגלובלי

(בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5304)

יו"ר: ד"ר אבי סגל, האוניברסיטה העברית בירושלים והמכללה האקדמית עמק יזרעאל

מארגן: מר צביקה ליבמן, אוניברסיטת חיפה, המחלקה ליחסים בינ"ל

משתתפים:

1. ד"ר ארז כסיף, אוניברסיטת תל-אביב ואוניברסיטת בן-גוריון
פוליטיקה פנימית או פוליטיקה בינלאומית? – המקרה של כינון מדינת ישראל
2. Nadav Kedem, The University of Haifa
Soft/Institutional Balancing in Various International Systems
3. מר ח'דר סואעד, דוקטורנט, אוניברסיטת חיפה, בית הספר למדה"מ, המחלקה ליחסים בינ"ל
מלחמה קרה ערבית חדשה
4. Moran M. Mandelbaum, PhD, University of Haifa, Israel
Between Threats and States: Remodeling Security in IR
5. מר ירון סלמן, האוניברסיטה העברית בירושלים
מלחמות אזרחים לאחר 1945: היבטים תיאורטיים סיבות פריצתן, התפשטותן ודרכי סיומן

4. ביטחון לאומי – קונפליקט ישראלי-ערבי
(בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5305)

יו"ר: ד"ר דליה גבריאל-נורי, אוניברסיטת בר אילן
משתתפים:

1. דר' אפרת זילבר, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, החטיבה ללימודי צבא וביטחון התמודדות שלטון עם משבר לאומי: מחקר השוואתי
2. מר גדי חיטמן, אוניברסיטת חיפה
3. התנאים להתפרצות אלימות פוליטית קבוצתית
4. מר דורון צור, אוניברסיטת בר אילן, התוכנית ליישוב סכסוכים וניהול משא ומתן
5. האם יש פרטנר? הצעה לניסוי מכריע
6. מר נמרוד רוזלר, מר עירן הלפרין ומר ג'ימס גרוס
7. השפעות פוליטיות של תקווה ואמפטיה בסכסוך הישראלי-פלסטיני
8. ד"ר אורי גורדון, מכון הערבה ללימודי הסביבה
9. קבוצת "אנרכיסטים נגד הגדר": אתנוגרפיה פוליטית והערכת הישגים
10. ד"ר אדם ד. דנאל, מכללת ספיר
11. ביקורת מתודולוגית של הטיפוס הטהור של דמוקרטיה אתנית

5. רשויות מקומיות

(בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5308)

יו"ר: ד"ר פני יובל, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית
משתתפים:

1. ד"ר אמיר הורקין, פרופ' יצחק כ"ץ ופרופ' ברוך מבורך
2. השפעת תפקודם של ראשי רשויות מקומיות מכהנים במלחמת לבנון השנייה על בחירתם-מחדש/החלפתם בבחירות המקומיות 2008
3. ד"ר אתי שריג, האוניברסיטה הפתוחה, המחלקה לסוציולוגיה, מדע המדינה ותקשורת
4. שותפויות עסקיות ברשויות המקומיות בישראל
5. ד"ר פני יובל, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית וגב' בירייה גרנות, נציבת תלונות הציבור ויועצת ראש העיר לקידום מעמד האישה בעיריית הרצליה
6. פיתוח כלים לתכנון, ניהול ומדידה של מדיניות ציבורית עבור היועצת למעמד האישה ברשויות מקומיות
7. ד"ר אמיר הורקין, המרכז האקדמי למשפט ועסקים רמת גן
8. הישרדות המכהנים המתאימים ביותר: מודל הביצועים המשולבים ובחירה-מחדש במכהנים נבחרים בבחירות המקומיות בישראל 2003-2008
9. גב' תהילה ברוכי, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, מנהל ומדיניות ציבורית
10. מדידה והערכה של יעילות ומועילות עבודתם של נבחרי ציבור בשלטון המקומי

6. פוליטיקה, מרחב וסביבה

(בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5309)

יו"ר: ד"ר רות חננאל, אוניברסיטת תל אביב, החוג למדיניות ציבורית
משתתפים:

1. ד"ר רות חננאל, אוניברסיטת תל-אביב, החוג למדיניות ציבורית
2. צדק חלוקתי ותיכנון אזורי - פיזור שימושי קרקע מניבים במרחב האזורי בישראל
3. מר ניר כהן, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, המחלקה לגיאוגרפיה ופיתוח סביבתי
4. מפוליטיקה מקומית לפוליטיקה של מקום: הצור הגלילית והמשבר בוטיה פרי גליל
5. גב' נגה גלעד, אוניברסיטת תל-אביב, החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה
6. היפוך המרחב בין ניכוס והזרה: מתנחלים ישראלים ערב ההתנתקות
7. ד"ר אורן עמירם, מכון ון ליר ירושלים
8. הדומיננטיות התכנונית של מערכת הביטחון – האם לעולם חוסן?

12:30:13:30 – ברכות והענקת פרסי האגודה הישראלית למדע המדינה
(בניין 5 – רב תכליתי 2, אודיטוריום מס' 5306)

ברכות:

פרופ' עליזה שנהר, נשיאת המכללה האקדמית עמק יזרעאל
פרופ' גדעון דורון, יו"ר האגודה הישראלית למדע המדינה

חלוקת פרסים:

פרס האגודה הישראלית למדע המדינה לספר בעברית או באנגלית
פרס האגודה הישראלית למדע המדינה לעבודת דוקטורט מצטיינת
פרס האגודה הישראלית למדע המדינה לעבודת מסטר (M.A.) מצטיינת

פרס האגודה הישראלית למדע המדינה על מפעל חיים ותרומה לדיסציפלינה:
לפרופ' ירון אזרחי, האוניברסיטה העברית בירושלים, המחלקה למדע המדינה.
הרצאת מקבל הפרס בנושא: "דמוקרטיה: מבט מן ההר ומן העמק"

13:30:14:15 – הפסקה וארוחת צהרים

14:15:14:45 – אסיפה כללית של חברי האגודה הישראלית למדע המדינה
(בניין 5 – רב תכליתי 2, אודיטוריום מס' 5306)

14:45:16:00 – פאנל מרכזי: דמוקרטיה ולוחמה מוסרית בטרור
(בניין 5 – רב תכליתי 2, אודיטוריום מס' 5306)

יו"ר: פרופ' גדעון דורון, אוניברסיטת תל אביב ועו"ד אלעד פופוביץ, המרכז הבין תחומי הרצליה
משתתפים:

- חבר הכנסת דניאל בן-סימון, יו"ר סיעת העבודה
- פרופ' אסא כשר, אוניברסיטת תל אביב
- עו"ד אלעד פופוביץ, המרכז הבין תחומי הרצליה, המכון למדיניות נגד טרור

16:00:17:30 – מושב שלישי – פאנלים מקבילים:

1. אחריות ציבורית ושחיתות פוליטית
(בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5302)

יו"ר: ד"ר אורי ארבל גנץ, אוניברסיטת בר אילן ודר' אסף מצקין, אוניברסיטת תל אביב
משתתפים:

1. דר' אורי ארבל-גנץ, אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדע המדינה
2. טיפולוגיה וביטויים התנהגותיים של אחריות ציבורית וחובת הדיווחיות
2. דר' אסף מצקין, אוניברסיטת תל אביב
3. שחיתות פוליטית כאחריות ציבורית
3. גב' ליבי עוז, אוניברסיטת תל-אביב, החוג למדיניות ציבורית

שחיתות וגלובליזציה: היבטים של עיצוב מדיניות בישראל
4. מר מיכאל מירון, האוניברסיטה העברית בירושלים
אחריות ציבורית בראי ערכים אתיקה וחוק

2. הקול הרוסי "טרנספורמציה של הקול הרוסי" - 2009/1989
(בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5303)

יו"ר: ד"ר דיאנה טל, אוניברסיטת חיפה, ביה"ס למדעי המדינה
מארגנת: גב' אולגה בגנו, אוניברסיטת תל אביב, החוג למדע המדינה
משתתפים:

1. דר' דיאנה טל, אוניברסיטה חיפה, ביה"ס למדע המדינה
תרבות פוליטית של עולי ברה"מ לשעבר בישראל: בין עבר לעתיד
2. מר נתנאל פישר, האוניברסיטה העברית בירושלים, המחלקה למדע המדינה
לאומיות, דת ומדינה: העלייה הלא-יהודית לישראל בין שנות החמישים לשנות האלפיים
3. מר מיכאל פיליפוב, האוניברסיטה העברית בירושלים, המלקה למדע המדינה
תפקיד המעמד הכלכלי-חברתי בתהליך גיבוש העמדות הפוליטיות של יוצאי חבר המדינות בישראל

3. מדינה ולאומיות, תרבות ואמנות – יחסי גומלין
(בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5304)

יו"ר: ד"ר מירי גל-עזר, המכללה האקדמית עמק יזרעאל, המחלקה לתקשורת
משתתפים:

1. מר מוריס עוואבדה, האוניברסיטה העברית בירושלים, החוג לתקשורת
בין אזרחות ישראלית ללאומיות של "יעני פלשתיין": הסטירה התיאטרלית הערבית-ישראלית "שער
השכונה" בעקבות סדרת הרמדאן הסורית הפופולרית
2. ד"ר מירי גל-עזר, המכללה האקדמית עמק יזרעאל, המחלקה לתקשורת
"המפסיד מרוויח" – מסלול התצוגה בקונון האמנות הפלסטית בישראל: מגלריה אוונגרדית פרטית לגלריה
אוטונומית באקדמיה ציבורית
3. ד"ר יעל גילעת, המכון לאמנות, המכללה האקדמית אורנים
אמהות ולאומיות: קולן של אמניות בשיח השכול וההנצחה

4. מדיניות רווחה ובריאות

(בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5305)

יו"ר: ד"ר יאיר זלמנוביץ, אוניברסיטת חיפה, ביה"ס למדעי המדינה
מארגן: מר ניסים כהן, אוניברסיטת בן גוריון בנגב
משתתפים:

1. ד"ר דניאלה שנקר-שרק, אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדע המדינה
"חדר משלה": הדיור הציבורי מפרספקטיבה מגדרית
2. ד"ר בתיה טמיר, אוניברסיטת חיפה, בית הספר למדע המדינה
מנהלי מחלקות בבתי חולים ממשלתיים בישראל – מימדים של יציבות
3. ד"ר דני פילק, וד"ר נדב דוידוביץ, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
בחירה וקול במערכת הבריאות הישראלית
4. ד"ר יאיר זלמנוביץ וד"ר דנה ושדי, אוניברסיטת חיפה
"גירעון בדמוקרטיה": הפערים בין תפיסת מדיניות הבריאות להעדפות הציבור
5. מר ניסים כהן, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית
תשלומים בלתי פורמאליים בעבור שירותי בריאות – התופעה והקשרה

5. גיאוגרפיה וסביבה פוליטית
(בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5308)

יו"ר: ד"ר נורית השמשוני-יפה, המכללה האקדמית ת"א יפו, בית הספר לממשל וחברה
משתתפים:

1. ד"ר נורית השמשוני-יפה, המכללה האקדמית ת"א יפו, בית הספר לממשל וחברה
שלטון מקומי, ארגונים מקומיים וסביבה
2. גב' תמי אריאלי, אוניברסיטת בר אילן
אינטרסים מקומיים והמשטר הלאומי והאזורי באזור גבול ישראל-ירדן
3. מר יניב רונן, מרכז המחקר והמידע, הכנסת
הנמל והנחל: פיתוח עסקי מול שיקום סביבתי. בניית הנמל החדש בחיפה ושיקום מורד נחל קישון כמקרה
מבחן

תקצירי הכנס:

09:00:10:45 – מושב ראשון – פאנלים מקבילים:

1. כלכלה פוליטית (בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5302)

יו"ר: ד"ר עופר אריאן, המכללה האקדמית עמק יזרעאל
משתתפים:

1. ד"ר דויד שוורץ, אוניברסיטת בר אילן והמרכז האוניברסיטאי אריאל
תאגידי המים בישראל בין תאגוד להפרטה
2. מר אבשלום גינור, אוניברסיטת חיפה והמכללה האקדמית עמק יזרעאל
הסברים לשינוי ולמגוון של משטרים רגולטורים: "הצבת מוצרים" בתוכניות טלוויזיה בקנדה, האיחוד האירופי וישראל
3. מר אמטאנס שחאדה, האוניברסיטה העברית בירושלים, המחלקה למדע המדינה
ההשלכות האלקטוראליות של הגלובליזציה הכלכלית בישראל
David Sheindorf, University of Haifa
4. **Towards Regional Distributive Justice: The European Union as a Case Study**
5. גב' חדווה וינרסקי-פרץ, אוניברסיטת בר אילן
משברים פיסקאליים בשלטון המקומי וצמצום פערים כלכליים- חברתיים בישראל
6. ד"ר דניאלה שנקר-שרק, אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדע המדינה
"קומבינורטיה" מקומית: שחיתות מוניציפאלית מפרספקטיבה ניהולית

תאגידי המים בישראל בין תאגוד להפרטה

ד"ר דויד שוורץ, אוניברסיטת בר אילן, המרכז האוניברסיטאי אריאל

אידיאולוגיית ההפרטה הגיעה גם אל שלטון המקומי בישראל.

למרות הקשיים האחרונים שנערמו על דרכה עם נפילת הבורסה בניו-יורק לאחרונה, וקריסת חלק נכבד מהמערכת הפיננסית העולמית, הרי שבישראל משרד הפנים מוביל מהלך של הפרטה חלקית לפחות של משק המים העירוני. כידוע קיימים מספר סוגים של הפרטה: מלאה, חלקית, סלקטיבית או באמצעות צוו זכיון. משרד הפנים דחף לחקיקת "חוק תאגידי המים והביוב-2001", הקים את מנהל המים ברשויות המקומיות, ויחד עם הרשות לשירותים ציבוריים מים וביוב, הוחלט על הפרדת משק המים ברשויות המקומיות משאר הפעילויות של הרשויות המקומיות. מדובר על 20000 ק"מ של קווי מים וביוב ומעל 1000 מתקנים, העלות המשוערת של נכסי משק המים המוניציפאלי היא 12-14 מיליארד שקלים. לשם השקעה בתשתיות כמו החלפת צנרת יש צורך בכ-1.8 מיליארד שקלים. (אקלימטון, 2009).

החוק אסר על הרשויות המקומיות לטפל במים והביוב שברשותן מפברואר 2008 והעביר את האחריות לכך לידי תאגיד נפרד. החוק מאפשר לשתף משקיעים פרטיים בבעלות על התאגיד וברווחים מהמים באמצעות התשלומים שנגבים מהתושבים. עד כה הוקמו רק 28 תאגידי מים ב-48 מתוך 252 רשויות מקומיות. עם זאת ניתן לפטור רשויות מהקמת תאגידי מים מטעמים מיוחדים.

ב-2008 הנחה ראש הממשלה אולמרט את שרי הפנים והאוצר לגבש קריטריונים שלפיהם יוענק פטור לרשויות. בעקבות כך הקפואו חלק מהרשויות את הליך הקמת התאגיד, עד עתה לא נקבעו תקנות. לאחרונה החל משרד הפנים בשורת סנקציות נגד הרשויות, הכוללות אי אישור תקציבים והפסקת אישורים ללקיחת מלוות. מכיוון שמדובר בתקופה בה אמורות הרשויות לאשר את תקציבם ל-2009, מדובר בפגיעה משמעותית. מהמשרד נמסר כי הוא מפעיל סנקציות כנגד כל רשות מקומית שלא סיימה את הליך התאגוד. בין הרשויות שבהן לא הוקם תאגיד נמצאות רמת גן, הרצלייה, רעננה ורחובות. גורמים בשלטון המקומי הגדירו זאת כ'מלחמה' נגדם.

חוק תאגוד משק המים העירוני נחקק על רקע גירעון ענקי של 2 מיליארד שקל בהשקעה בתשתיות מים וביוב ברשויות המקומיות, שיעור גבוה של פחת מים (העומד על 60 מיליון מ"ק בשנה) ושיעורי גבייה ירודים. פתרון למספרים הקשים הללו היה טמון בביצוע רפורמה ארגונית מקיפה במשק המים: הקמת תאגידי מים עירוניים ואזוריים. עד עתה הוקמו כ-14 תאגידי מים בישראל, המספקים 200 מיליון מ"ק בשנה - שליש מכמות המים העירונית הנצרכת בישראל הרשויות המקומיות טוענות שהקמת התאגידים פוגעת בקופת העיר ומעלה את תעריפי המים בעשרות אחוזים. ברם, תאגיד מית"ב בפ"ת למשל, העביר השנה לקופת העירייה 83 מיליון שקל, ועד סוף השנה יעביר 12 מיליון שקל נוספים כדיבינדו. וקופת העיר התמלאה.

הרפורמה במשק המים הינה צעד לקראת ההפרטה, שכן הממשלה השאירה את הטיפול במשק המים בידי הרשויות המקומיות, על מנת שאלו ישמשו כזרוע הארוכה של השלטון לצרכי גבייה, מואצת מהגבייה שהייתה בטרם הוקמו התאגידים, חשוב לציין כי בתחום שאיבת המים קיים המונופול של חברת "מקורות", אשר מספקת המים לרשויות ואלו מובילים אותם אל בתי התושבים.

למעשה עד היום לא הובאו לציבור לצורך דיון ציבורי כל הנתונים, חלק טוען שמחיר המים יאמיר שכן הרשויות רואות כאן פוטנציאל מימוני, חלק טוען שלטוח הארוך איכות המים תשתפר. מכל מקום ריבוי הגופים המעורבים בתהליך התאגוד: הרשויות המקומיות, משרד הפנים, הרשות הציבורית למים שתחליף את נציבות המים במשרד החקלאות, משרד התשתיות, חברת מקורות, רשות החברות הממשלתיות שהתאגידים העירוניים יהיו תחתה כרגולאטור, כל אלו טומנים ידם בתהליך התאגוד. למעשה ניתן היה להעביר חלק מהפעילות באופן של זיכיונות, מיקור חוץ, או מכרזים ברם, הממשלה נקטה בהליך ביניים של פשרה כלומר: הפיכת מחלקות המים בעיריות לחברות לתאגידיים, אך השאירה את הטיפול במים כמונופול בידי מקורות והממשלה.

הסברים לשינוי ולמגוון של משטרים רגולטורים: "הצבת מוצרים" בתוכניות טלוויזיה

בקנדה, האיחוד האירופי וישראל

אבשלום גינוסר אוניברסיטת חיפה ומכללת עמק יזרעאל

avshalomg@yvc.ac.il

מחקר זה מבקש לחשוף את מקורות השינוי של משטרים רגולטורים חדשים של הפרקטיקה הפרסומית המכונה "הצבת מוצרים" (Product Placement) בתוכניות טלוויזיה ואת הסיבות להבדלים בין משטרים במדינות שונות. הוא כולל ניתוח השוואתי של שלושה משטרים שפורסמו ב-2007 באיחוד האירופי, קנדה וישראל. שלושת

המשטרים הם תוצאה של תהליכים פוליטיים דומים מאוד, אך תוצאותיהם שונות. בעוד שבקנדה המשטר החדש הוא ליברלי ורגיש לאינטרסים של התעשייה (מאפשר שימוש בהצבת מוצרים ללא מגבלות), באיחוד האירופי ובישראל המשטרים הם מגבילים ורגישים יותר לשיקולים חברתיים-תרבותיים. השאלות שבבסיס המחקר הן: (1) מיהם הכוחות והשחקנים שעיצבו את המשטרים החדשים? (2) מהם ההבדלים בין שלושת המשטרים החדשים? (3) מהם הגורמים להבדלים אלה? במחקר נבחנו שתי גישות תיאורטיות להסבר ההבדלים בין המשטרים: האחת, הגישה שבמרכזה השחקן וקבוצות האינטרס, והאחרת היא הגישה המוסדית. תוצאות המחקר מלמדות שהגישה הראשונה אינה מספקת הסבר להבדלים, שכן עמדות השחקנים השונים שהשתתפו בתהליכי המדיניות נחלקו על פי השתייכותם "הלאומית" ולא הסקטוריאלית. כדי להסביר את השוני בין המשטרים, חושף המחקר הבדלים במיסגור המדיניות כבר בשלב הראשון של תהליך המדיניות והבדלים בשיח המדיניות ובעמדות השחקנים במהלך תהליך גיבוש המדיניות. הטענה המרכזית העולה מהמצאים היא שמיסגור המדיניות על ידי הרגולטור בכל אחד משלושת המקרים היתווה נתיב מדיניות (policy path) מסוים שתאם את הנתיב ההיסטורי בכל אחד מהמקרים, וכי השחקנים השונים – ללא קשר להשתייכותם הסקטוריאלית ולאינטרסים המידיים שהם מייצגים – התיישרו על פי נתיב זה. כך, המשטר בכל אחד מהמקומות הוא תוצאה של מיסגור שונה של הנושא: בקנדה הצבת המוצרים בתוכניות הטלוויזיה הוצגה כפיתרון לבעיית החוזק הפיננסי של אירגוני השידור ולכן המשטר החדש הוא ליברלי, ואילו באיחוד האירופי ובישראל הצבת מוצרים הוצגה כבעיה לערכים חברתיים ותרבותיים שונים ולכן המשטר החדש הוא שמרני-מגביל.

ההשלכות האלקטוראליות של הגלובליזציה הכלכלית בישראל

אמטאנס שחאדה, החוג למדע המדינה, האוניברסיטה העברית בירושלים

mtanes@hotmail.com

המחקר המוצע הוא חלק ממחקר רחב יותר ששואף לבחון את השלכות הגלובליזציה הכלכלית על עמדות וערכים פוליטיים בקרב האוכלוסייה הלא ערבית בישראל, ואת השפעות אלה על דפוסי ההצבעה בין השנים 1992-2006, באמצעות חקר רמת הפרט ולרמת אזור המגורים. זאת מכיוון שהגלובליזציה הכלכלית השפיעה הן ברמת הפרט והן ברמת היישוב, והן מכיוון שעמדות וערכים והצבעה, אינן תוצר למאפייני הפרט בלבד ומושפעים גם מהקונטקסט המקומי. בחלק זה של המחקר, המאמר המוצע, אתמקד רק בבדיקת השלכות הגלובליזציה על עמדות וערכים פוליטיים ועל דפוסי הצבעה ברמת הפרט.

המחקר המוצע מהווה המשך להתעניינות המחקרית הגוברת מראשית שנות האלפיים בהשלכות הגלובליזציה על המערכת הפוליטית הפנים מדינתית (Ishiyama 2005; Kriesi & Lachat 2006; Piazza 2001), ובהשלכות הגלובליזציה על התנהגות בוחרים (Kayser 2007, 341). בתחום חקר השלכות הגלובליזציה על דפוסי הצבעה, המחקרים הקיימים מתחלקים בין חקר המרווחים מהגלובליזציה הכלכלית לבין המפסידים. חקר השלכות רווח כלכלי מהגלובליזציה על דפוסי הצבעה, התמקד עד כה בחקר דעיכת מפלגות דומיננטיות. תחום זה קישר בין רווח כלכלי פוטנציאלי של קבוצות כלכליות-חברתיות כתוצאה מאינטגרציה כלכלית

(רציונאל כלכלי), לבין שינוי העדפותיהן המפלגתיות לטובת מפלגות שיכולות לממש את הרווח הפוטנציאלי (Diaz-Cayeros et al 2000; Golden 2004). מחקרים אלה התבססו על ניתוח אקולוגי או פרשני, ועדיין חסרים מחקר אמפירי ברמת הפרט.

חוקרים המתמקדים בהשלכות הגלובליזציה על התגובה הפוליטית של המפסידים כלכלית טוענים כי הדגש אינו דווקא על מימוש אינטרסים חומריים דרך ההצבעה "רציונאלית", אלא על הנטייה של המפסידים כלכלית מהגלובליזציה להיאחזו בדת, מסורתיות, ושנאת זרים. מחקרים ברוח זו ביקשו להסביר את המניעים של התומכים בימין הרדיקאלי באירופה (Lubbers & Scheepers 2000, 2002; Mughan & Paxton 2006; Norris 2003). עניינם של מחקרים אלה מתחבר לספרות הפרשנית שמתייחסת לרווחים והפסדים מהגלובליזציה כמנוף לקיטוע תרבותי חדש, בלשון ברבר בין "מקווארלד" לבין "הג'יהאד" (ברבר 2005). לאחרונה, בניסיון חלוצי לגשר בין שתי הגישות המסבירות את תגובתם הפוליטית של המפסידים, הכלכלית והתרבותית, מרגלית הציע שאפיונים מוסדיים של המערכת הפוליטית קובעים אם התגובה של המפסידים תהיה תרבותית ותמשוך אותם ימינה, או כלכלית בדמות הצבעה למפלגות שמאל שמציעות הגנות כלכליות למפסידים מהגלובליזציה (Margalit 2007). גם מחקר זה מבקש לשלב בין שני ההסברים, הרציונאל הכלכלי וההסבר התרבותי, בכדי לחקור את השלכות הגלובליזציה על עמדות וערכים ועל הצבעה.

התמקדות במקרה הישראלי יכולה לתרום במיוחד לחקר תחום זה מאחר שספרות המחקר הפוליטי הישראלית חידדה כבר השערות לגבי תגובתם הפוליטית והאלקטוראלית של המנצחים והמפסידים כלכלית מהגלובליזציה. חוקרים כמו פלד ושפיר (2005) ורם (2005) זיהו תהליך התאמת עמדות ואידיאולוגיה בקרב הציבור והמפלגות בישראל, כתוצאה מהשתלבות המשק הישראלי בכלכלה העולמית. אולם, בספרות הקיימת על המקרה הישראלי חסר מחקר אמפירי שבוחן את הטענות של פלד ושפיר כמו גם של רם. טרם נבחן אם חלו שינויים בדפוסי הצבעה בעקבות הגלובליזציה, וגם לא נחקרו שינויים אידיאולוגיים ברמת הפרט שיכולים להסביר את ההשפעה של הגלובליזציה על התנהגות הבוחרים. המחקר המוצע מיועד למלא חסר מחקרי זה.

על אף ההתקדמות שחלה לאחרונה, הספרות אודות השלכות הגלובליזציה על דפוסי הצבעה עדיין צנועה ומצומצמת, ואינה מציעה השערות מוצקות לגבי השפעת הגלובליזציה על דפוסי הצבעה. מבחינה תיאורטית, המגבלה המרכזית בספרות הקיימת היא הניתוק בין מחקרים אודות השפעת הגלובליזציה על הצבעת הבוחרים לבין עבודות פרשניות שדנות בשינויים מקרו-חברתיים שהגלובליזציה מחוללת בתרבות הפוליטית. שילוב בין שתי גישות אלו, כמוצע במחקר זה, יוכל להעשיר את התחום, דרך העלאת ההשערה ששינויים בדפוסי הצבעה בעקבות הגלובליזציה כרוכים בשינויים בעמדות וערכים פוליטיים. בנוסף, המחקר המוצע מתכוון לחקור במקביל את דפוסי הצבעה של המנצחים והמפסידים, בניגוד למגבלת הפרדה ביניהם המאפיינת את המחקר הקיים.

למחקר המוצע תרומה מדעית כפולה. מצד אחד, הוא יהווה נדבך נוסף שיצטרף לניצני מילוי החלל התיאורטי והמחקרי הראשוניים, שאפיינו את ספרות מדע המדינה הכללית שעסקה בהשלכות הגלובליזציה על התנהגות בוחרים. מצד שני, מחקר זה נחוץ לחקר החברה והפוליטיקה בישראל, במיוחד על מנת לפענח את המציאות הפוליטית והאלקטוראלית בשני העשורים האחרונים.

Towards Regional Distributive Justice: The European Union as a Case Study

David Sheindorf, The University of Haifa

dsheindorf@gmail.com

There is a wide consensus among philosophers that a just society is one in which a certain level of distributive justice prevails. Alongside the debate concerning the objectives of a just distribution of resource – namely, to what extent should distributions reduce inequality - questions arise with respect to its scope: that is, whom should it include? Until recently, states were considered as the only political entities with the institutional capacities to distribute resources among large populations, usually their citizens. Intra-state distributions have also been held to be normatively just, because states are considered to be the political realization of the right of nations to self-determination. But the political, cultural and economic implications of globalization have reduced states' capacities to implement far-reaching social and economic policies. The most significant effects of globalization include denationalization processes that strengthen transnational corporations, intensify cross-border monetary transfers and create a lively cosmopolitan civil society. One result has been the proliferation of approaches to distributive justice that go beyond the state. For example, adherents of the cosmopolitan approach believe that distributive schemes should cross state borders and should consider the individual as the only legitimate recipient of resources.

The EU serves here as a case study for a supranational implementation of distributive justice. I claim that an EU social policy aims at providing institutional support to European citizens who are threatened by a possible 'race to the bottom' – a globalization related phenomena in which industrial migration, bolstered by a global free market rationale, reduces the level of social protection in the state and, consequently, weakens its fortified welfare bastion. By choosing to provide for a just and efficient redistribution of resources, EU institutions would distribute resources among individuals who hold EU citizenship, thus providing almost half a billion people with significant social rights. Such a distribution would exceed the scope of state - centered distributions, but will fall short of a global distribution. Although securing the basic social rights of its citizens could contribute to the well-being of Europeans, a European supranational distribution policy would not dramatically reduce inequality within EU borders. Supranational distributions in Europe would help to improve the opportunity of millions of Europeans to successfully compete in the common market and would eventually contribute to a rise in living standards among EU citizens. Nevertheless, domestic constituents and elected member state governments would be allowed the scope to further extend social rights to their citizens, in line with their strongly-expressed request to this effect.

משברים פסקאליים בשלטון המקומי וצמצום פערים כלכליים- חברתיים בישראל

חווה וינסקי פרץ, אוניברסיטת בר אילן

תופעת המשברים הכספיים המתמשכים ברשויות המקומיות בישראל נוכחת רבות בתיאוריה אך הטיפול היסודי בה נפקד במציאות השלטונית. קרי, הספרות המחקרית דנה רבות בבעיית המשברים הפסקאליים בשלטון המקומי ובהשלכותיה הכלכליות-חברתיות ואף מוצעות דרכים לפתרונה, אך בפועל, יושם מעט (בן אליא, 1996, 1998; הכט, 1997; קופלמן, 1990; רזין, 1998, 1999). המאמר דן באופן שבו המדיניות הממשלתית שגובשה בכדי לטפל בתופעה, סייעה בעיקר בטווח הקצר והימדי. מדיניות זו התעלמה מכך שמשברים אלו העמיקו את הפערים החברתיים-כלכליים בישראל. כיום, רשויות מקומיות פריפריאליות רבות לוקות במשברים כלכליים מתמשכים שטרם נמצא עבורן פתרון הולם. במצב זה גדל הפער הקיים שבין מדינת "חדרה- גדרה" לבין ישובי הפריפריה בהם למרבית הרשויות מדד של חוסן כלכלי וחברתי נמוך. לפיכך, על הממשלה להכיר במשברים הפסקאליים של הרשויות כבעיה בסדר גודל ממשלתי-לאומי ולהבין כי הטיפול בהם אינו נחלתם הבלעדית של משרד הפנים ומשרד האוצר.

המאמר סוקר את הגורמים השונים שהחמירו את מצבן הכלכלי של הרשויות ומתמקד בשניים. הראשון, העדר רפורמה מהותית במערכת השלטון המקומי וכישלונן של מרבית הרעיונות והיזומות שהועלו במהלך השנים. בעוד שבמרבית הדמוקרטיות המערביות מבנה השלטון המקומי, לבש ופשט צורות חדשות, בכדי להתאים לצרכי הזמן, ובפרט, על רקע התמורות הדמוגרפיות, הכלכליות והפוליטיות המהירות שהתחוללו בשנים האחרונות, הדגם הישראלי נותר חריג ורב השינויים שנערכו בו הם תולדה של ואקום שלטוני. הגורם השני, הוא "הביזור הספונטני" שהחל בשנות ה-80 ונעדרה ממנו כל מדיניות ממשלתית מוצהרת ומושכלת. כתוצאה מכך, הרשויות הרחיבו את נפח פעילותן המוניציפאלית לתחומים רבים ללא התאמה למשאבים שברשותן וללא הגדלת מקורות ההכנסה (העצמית והממשלתית). מציאות זו הפכה את הרשויות המקומיות לאחראיות העיקריות לרווחת תושבי ישראל מבחינת השירותים הממלכתיים והפיתוח המקומי. נוצר מצב אבסורדי שבו הרשויות התעלמו מהמחסור במשאבים ובמקום לצמצם תחומי פעילות, הן הרחיבו את נפח פעילותן (בן אליא, 1998). התפתחה תופעה המוגדרת בכלכלה כ-'אשליה פסקאלית' (fiscal illusion), שבאמצעותה המשיכו הרשויות לנהל את שגרת ענייניהן המוניציפאליים (בן אליא, 1998).

אמנם, במהלך שנות ה-90, חלה תפנית והמדיניות הסלחנית שגילו משרדי הממשלה כלפי השלטון המקומי הוחלפה במדיניות תקציבית נוקשה שגיבשו משרד הפנים ומשרד האוצר ולפיה, הרשויות נאלצו להתחיל בתהליך הבראה המבוסס על עקרונות כספיים וניהוליים הולמים (בן אליא, 1998). אך, כפי שמוסבר במאמר, הפתרון אינו טמון בגיבוש מדיניות תקציבית בלבד. עומק המשבר ברשויות הינו בעיה מקרו-כלכלית רחבת היקף שפתרונה מצריך היערכות ממשלתית מקיפה הכוללת תכנון אסטרטגי ארוך טווח. הניסיון של המשרדים הממונים (הפנים והאוצר) להתמקד בהבאת הרשויות המקומיות למשטר של איזון תקציבי מהיר, הינו פתרון מקומי בלבד (בן אליא, 1998). אין לראות בפיתוח מנגנון מפקח שיסייע לרשויות להתמודד עם גירעונות קיימים ו/או הישנותם פתרון יסודי ומקיף. לאמור, יש לגבש תוכנית אסטרטגית רחבה, שתפעל, לחיזוק החוסן הכלכלי בד בבד עם בניית תשתית גיאוגרפית-חברתית-כלכלית יציבה של הרשויות המקומיות בפריפריה.

"קומבינורטייה" מקומית: שחיתות מוניציפאלית מפרספקטיבה ניהולית

ד"ר דניאלה שנקר-שרק, המחלקה למדע המדינה, אוניברסיטת בר-אילן

schanker@mail.biu.ac.il

לפי נתוני התנועה לאיכות השלטון ב- 2008 17 ראשי ערים ומועצות מקומיות נחקרו במשטרה וחלקם אף הורשע בעבירות שונות של שחיתות (www.mqg.org.il). בישראל, באופן פרדוקסאלי, למרות ריבוי שומרי הסף העוסקים במלחמה והנטייה למשפטיזציה של נורמות, נדמה כי הגופים השונים לא הצליחו למנוע, להכחיד או לצמצם את השחיתות הציבורית במישור המקומי (ישיבת הוועדה לענייני ביקורת המדינה, 9.12.2008). המחקר הנוכחי מנסה להתחקות אחר הסיבה לתופעה זאת וגילויה. נקודת המוצא של המחקר הנוכחי מבקשת להעתיק את הדיון בנושא השחיתות הציבורית מחולשת מערכות האכיפה ושומרי הסף אל ההקשרים הפוליטיים-מנהליים שבה היא מתקיימת. בהתאם לכך אבקש לטעון כי שחיתות מוניציפאלית היא בעיה של תמריצים לא נכונים להפר כללי מנהל תקין הנובעת מאי הסדרת כללי המשחק הפוליטיים והכלכליים בין השלטון המרכזי לשלטון המקומי. בעיית ההסדרה משפיעה על המוטיבציה של השחקנים לנצל חלונות הזדמנות שונים לנקוט בפרקטיקות של שחיתות. בהתבסס על דוחות מבקרי המדינה, מסמכי הממונה על האוצר, ופרוטוקולים של ועדות הכנסת יוצגו וינתחו מודלים של שחיתות מוניציפאלית.

2. מתודולוגיות מחקר במדע המדינה (בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5303)

יו"ר: ד"ר אסנת עקירב, המכללה האקדמית גליל מערבי
משתתפים:

Gal Ariely and Eldad Davidov, University of Haifa . 1

**Measurement Equivalence in Cross-National Surveys: The Neglected Invariance
Analyses in Political Science Studies**

2. ד"ר הנרייט דהאן קלב, אוניברסיטת בן גוריון בנגב

'הבדל' כרגולציה פוליטית

3. גב' נגה גלעד, אוניברסיטת תל-אביב

"היציאה לגלות במדינתנו הריבונית": הבנייה ביוגרפית בעזרת אירועים היסטוריים ערב התנתקות

4. מר הרשקוביץ שי, אוניברסיטת בר אילן

"כל ידיעה היא עשייה": פרשנות קונסטרוקטיבית כפרקסיס פוליטי

5. מר נמרוד רוזלר, האוניברסיטה העברית בירושלים

"נסיבות ייחודיות, ספציפיות וקונקרטיות"? - סוגיות בניית תוכן השוואתי

6. גב' ליאורה נורביץ, האוניברסיטה העברית בירושלים

Mixed methods for measuring mechanisms in the social sciences: recent innovations and conundrums

Measurement Equivalence in Cross-National Surveys: The Neglected Invariance Analyses in Political Science Studies

Gal Ariely and Eldad Davidov, University of Haifa
gariely@poli.haifa.ac.il

Measurement invariance is widely used for equivalence of measurement in some disciplines that draw on cross-national surveys. Guaranteeing that the measurement of relevant constructs is invariant is a central concern when applying an instrument in different countries. If invariance is not tested, it is difficult to interpret and compare results across countries. However, political science scholars have often ignored the issue. This paper emphasizes the importance of measurement invariance when using cross-national surveys for comparative studies. We review the use of cross-national surveys in political science and evaluate the various strategies that have been proposed in the literature to address the challenge of establishing equivalence. We illustrate the way to utilize measurement invariance using multi-group confirmatory factor analysis and clarify under what conditions both meaningful comparisons of construct means and relationships between constructs are possible. Using data from the 2005 World Value Survey (WVS) an empirical application dealing with attitudes toward democracy is provided to illustrate the procedure.

'הבדל' כרגולציה פוליטית

ד"ר הנרייט דהאן כלב, אוניברסיטת בן גוריון בנגב
henms@bgu.ac.il

"Differance" is neither a word nor a concept" אומר דרידה במאמרו "Differance".

אף על פי כן דומה שה 'לא מילה' וה'לא מושג' *differance* לא הותירו תחום תיאורטי בהגות הקונטיננטאלית ומעבר לה, אליו לא חילחלו. אני מבקשת לעסוק בהבנה של 'הבדל' כרעיון רגולטיבי, ולבחון באמצעותו את מגבלות הדיון התיאורטי של מושג זהות, ואת ההרחבה המתחוללת עם הכנסתו של רעיון ה'הבדל' לדיון בהקשר של יחסי שלטון ומרחב פוליטיים. רעיון ההבדל כרגולציה בהקשר של השלטון והמרחב הפוליטי הוא קונסטרוקטיבי משתי בחינות קשורות הדדית: השימוש ברעיון התיאורטי של 'הבדל' כרגולציה הופך למהלך באמצעותו פועלות קבוצות כמו הפמיניסטיות כדי לסנן ולעדן באופן מתמיד את הבנותיהן. הוא פותח פתח לאפשרות להצביע על הדרכים המגוונות בהן היררכיות כוח מחלקות, מפיצות, מפרידות, מרבדות ומאחדות קבוצות של נשים וגברים. כאשר מופעל רעיון זה כמהלך רגולטיבי קונקרטי הוא מאפשר לקחת אותו גם למקומות של יחסים חברתיים אחרים כמו צרכנים מעסיקים וקבוצות תרבותיות, אתניות, דתיות ועוד.

בשיח הזהויות 'הבדל' כרגולציה מרחיב את התיאוריזציה של מושג הזהות. בלעדי רעיון ה'הבדל' כרגולציה בשיח זה, במהלך מאבקן של קבוצות קטנות ותת-קבוצות תרבותיות למען הזכות להכרה בזהות, הן נדרשות לתבוע תביעות בדבר הצדק, דרך זהות פרטיקולארית מתוך שהן נאלצות להיכנע לחיפזונן על ידי חובת ההגדרה העצמית של זהותן. הכנסת ה'הבדל' כרגולציה במאבקים כאלה מאפשר הנגדתה של הזהות הפרטיקולארית ל'הבדל' כמהלך מווסת של פעולתן הפוליטית של הקבוצות, ולא מעבר לכך. על פי פרשנות זו יכול הרעיון להפוך לטיפוס אידיאלי (ideal type) באמצעותו המאבק הפוליטי מתאפשר בלי להפוך את מימד הזהות הנתבע למוכלל ומשתלט באופן טוטלי, אלא רק לשמש כלי לזיהוי אי שוויונות חברתיים תרבותיים או מגדריים.

לפיכך, חשיבותו של רעיון זה אינה מצומצמת לתכן ולניתוח של מושג אלא היא מתרכזת בכוח הביקורת הטמון בו והפועל ככוח פוליטי משחרר emancipatory critique וכך הופך הרעיון לקונסטרוקטיבי. העמדתו של רעיון ההבדל כמהלך רגולטיבי קונקרטי מאפשרת טיפול נורמטיבי בקבוצות פרטיקולאריות בין אם ממזרח או ממערב וניתן להזין באמצעותו יחסי סובלנות.

הפיתוח והפרשנות שאני מציעה יידונו ביחס לרצון הפעולה [agency] כפרקטיקה מוכללת ומופנמת המתגשמת בדרכים שונות באמצעות קונפיגורציות פרטיקולאריות של כוח מכונן זהויות. אגב הניתוח אעמוד על דינאמיקת העיצוב של הסובייקט, על גילויי רצון פעולה [agent] במהלך דינאמיקה זו, ועל הקשר ביניהם ובין מושג הזהות. אני מציעה אם כך הבנה מרחיבה ופרשנות תיאורטית וקונקרטית חדשות של 'הבדל' בעזרת בחינתו כרעיון רגולטיבי שיש לו השלכות משמעותיות על השלטון והמרחב הפוליטי.

"היציאה לגלות במדינתנו הריבונית": הבנייה ביוגרפית בעזרת אירועים היסטוריים ערב ההתנתקות

נגה גלעד, החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת תל-אביב
giladn@post.tau.ac.il

ראיון סיפור-חיים הוא כלי שגור לשחזור של ה'עצמי' (Gergen & Gergen, 1983; Labov, 2003). האסכולות חלוקות ביניהן לגבי המידה בה סיפורים משקפים את היסטוריית-החיים "שם בחוץ"; סיפור-החיים "מבפנים" או שהזהות נבנית מדיאלקטיקה בין השניים (Rosenthal, 1993). בדרך כלל המספרים מספרים אודות עצמם וחווייתיהם, ועולה השאלה באיזו מידה מייצגים סיפוריהם זהויות קולקטיביות. אבל נדמה כי שאלות אלו מתהפכות במקרים לא שגרתיים בהם משולבים קטעים מהשיח הקולקטיבי, כסיפורים על אירועים שצריכים לקרות (או לא), אירועים היסטוריים ופוליטיים כלליים. כאן נשאלת השאלה, באיזו מידה מייצגים נרטיבים כאלו בכלל את זהות מספריהם?

דוגמה לכך מופיעה במקרה של מתנחלי חברון, המציגים עצמם תדיר כממשיכי הדורות הקודמים (פייגה, 1996). שם הוצע לראות בכך מנגנון של קהילת השיח, המאפשר לדובריה להופיע בראש ההגמוניה החברתית. נטען כי פרקטיקה זו מקטינה את שוליותם החברתית ומאפשרת להם להתמקם במרכז חלופי – מרכז לאום מדומיין אם נשתמש במושגו המפורסם של אנדרסון (1999). עם זאת אטען כי ניתוח הרמנויטי משלים יעדן את הדיון ויחדד את המסר.

בהרצאה ישוחרר שימוש שעשו מתנחלות מחבל עזה ערב תכנית ההתנתקות בכלים אלו. המתודולוגיה משחזרת את האופן שבו משתלבים קטעים מהשיח הקולקטיבי בטענות אישיות. עולה כי תחושת נבגדות חזקה מקשה על השמעת קול גלוי.

העידון כפול: מבחינת העיבוד הטקסטואלי והסיטואציה הנחקרת. הסיטואציה מהווה לכאורה מקרה פרטי וחד-פעמי במאבק המתנחלים על הגמוניה חברתית. למעשה, ייחודה בשקפה אירוע מכונן אם כי נגטיבי, מבחינתו, הדורש הכרעה מעמדת חולשה בין שתי מסגרות נרטיביות מרכזיות הנקלעות לסתירה פנימית; בין נאמנות לסמכות המדינה ולחזון המשיח.

ניתוח דקדקני מאתר את יישוב הסתירה באמצעות מכלול הכלים הטקסטואליים. אמצעים סגנוניים אלו מסייעים למספרות לפרוס את השקפת עולמן השנויה במחלוקת ולעצב אותה. סיפוריהן על שלא קרה, על שצריך להתרחש ושילוב ההיסטוריה הכללית בסיפור החיים האישי, מציעים את המסגור הבא: ההתנתקות כ"יציאה לגלות במדינתנו הריבונית". בכך משולב העבר ההיסטורי המיתי עם ההווה הפוליטי; ביקורת נוקבת עם קבלה מלאה, ובקצרה: מקומו האמביוולנטי של היחיד בחברתו מיוצג במלוא עוצמתו.

"כל ידיעה היא עשייה": פרשנות קונסטרוקטיבית כפרקסיס פוליטי

שי הרשקוביץ, המחלקה למדע-המדינה, אוניברסיטת בר-אילן, והמחלקה לתקשורת, מכללת ספיר

shayhersh@gmail.com

אחת הסוגיות המטרידות ביותר את העוסקים במחקר בתחומי לימודי החברה נוגעת לשאלה האם חקירה אובייקטיבית של תופעה חברתית היא מן האפשר, או שמדובר במקסם שווא. הויכוח נוטה לחלוקה דיכוטומית בין אובייקטיביזם ורלטיביזם: בין הטוענים, כי חקירה אובייקטיבית היא אפשרית וראויה; ובין המדגישים את המימד היחסי והכופרים ביכולת להגיע לאובייקטיביות או למפגש מוסכם מכל סוג שהוא¹. אולם קיימת דרך שלישית והיא החקירה הפרשנית - קונסטרוקטיבית. גישה אפיסטמולוגית זו רואה במשמעויות, בידיעה ובידע כמחוללים על-ידי בני-אדם ולא כנסיון לדון בשפתו של הטבע, או להגיע אל המידה הקרובה ביותר לדברים 'כמו שהם באמת'. הגישה רואה במשמעויות המציאות עניין המתקיים בתודעות של בני-אדם וחברות; ורואה בה תוצר הבנייתי של תודעות אלו². מטעם זה, אין בכוחם של בני האדם לצאת מהמציאות, לנפצה ולכונן אחת תחתיה (כפי שטוענות כמה תאוריות

¹ Bernstein, R.J. Beyond Objectivism and Relativism: Science, Hermeneutics and Praxis. (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1983). Rabinow, P. Sullivan, W. "The Interpretive Turn: a Second Look". In: Rabinow, P. Sullivan, W. (ed.). Interpretive Social Science: a Second Look. (California: University of California Press, 1988, 2nd edition), pp. 1 - 30. Hirschman, A. "The Search for Paradigms as a Hindrance to Understanding". In: World Politics (22). (April 1970), pp. 329 - 343. Wolin, S. "Political Theory as a Vocation". In: Fleisher, M. (ed) Machiavelli and the Nature of Political Thought. (New-York: Atheneum, 1972), pp. 23 - 75.

² על הפילוסופיה הקונסטרוקטיבית ראה לדוגמא: Segal, L. The Dream of Reality: Heinz von Foersters Constructivism. (New-York: Springer, 2001). Foerster, H.V. Understanding Understanding: Essays on Cybernetics and Cognition. (New-York: Springer, 2003). Spivey, N. The Constructive Metaphor. (San Diego: Academic Press, 1997).

מהפכניות), או לצפות בה מנקודת מבט חיצונית (קרי, אובייקטיבית). ידע ומשמעויות מכוננים תמיד בהקשרים מסויימים ולעולם בזיקה להקשרים קודמים; ומידת תקפותם היא ביכולת הפרגמטית שלהם לחולל מפגש קונסטרוקטיבי.³

מבין המשמעויות שגישה זו מזמנת לחקירה בתחומי לימודי החברה, אדגיש אחת: היא אינה מנסה לחשוף ולבאר את המציאות תוך השתחררות ממסך ערפל כלשהו המונע התבוננות 'טהורה' במציאות כפי שהיא באמת, אלא רואה בחקירה חברתית כמנסה להאיר, להמשיג ולפרש תופעה חברתית מתוכה-היא, בכדי להרחיב את 'אופק האפשרויות' לדיון במציאות החוויתית האנושית.⁴ הפרשנות הקונסטרוקטיבית מודעת לכך שהיא נתונה תחת מגבלות הסטוריות, שיפוט מוקדם והנחות יסוד מובלעות או מפורשות (מגבלות שמקורן בהיות המתבונן פועל אקטיבי בתוך הקשר נסיבות מסויים)⁵; אך היא רואה באלו הזדמנויות ליצירת מפגש קונצנזואלי - פרגמטי בין אנשים. ככזו, החקירה הפרשנית - ביקורתית היא מעשה פוליטי בפני עצמו - פרקסיס המביא לשינוי העולם שסביבנו. מאחר ולא תתכן חקירה חברתית אובייקטיבית, הרי שכל חקירה כזו טומנת בחובה קביעות ומשמעויות נורמטיביות; ומכאן המימד הפוליטי שבה. חקירה תאורתית - ביקורתית - סוג של נסיון ידיעה בעולם ועל העולם - היא גם בגדר עשייה בעולם; וככזו, היא מהווה פרקסיס פוליטי המביא לשינוי העולם מתוך אופקיו הוא.

"נסיבות ייחודיות, ספציפיות וקונקרטיות" - סוגיות בניתוח תוכן השוואתי

נמרוד רוזר, מרכז שוויץ לחקר סכסוכים, ניהולם ויישובם, האוניברסיטה העברית

nimrod@012.net.il

ניתוח תוכן, אותו ניתן לעשות באמצעים איכותניים וכמותניים, מאפשר מחקר של תקשורת כתובה וְדְבוּרָה (oral), תוך התייחסות עשירה לפרטים, שימור של מידע לגבי ההקשר, ופוטנציאל לפיתוח תיאוריה מבוססת. במסגרת

Glaserfeld, E.V. "A Cybernetician Before Cybernetics". In: System Research and Behavioral Science (14). (March - April 1997), pp. 137 - 140. Margolis, "The Construction of Knowledge". In: Gould, C. (ed.), Constructivism and Practice. (Oxford: Rowman and Littlefield, 2003), pp. 3 - 15. Rasch, W. Wolfe, C. "System Theory and the Politics of Postmodernity: Introduction". In: Rasch, W. and Wolfe, C. (ed.). Observing Complexity: System Theory and the Politics of Postmodernity. (Minnesota: University of Minnesota, 2000), pp. 1 - 34. On the social construction of reality see for example: Berger, P. Luckmann, T. The Social Construction of Reality. (New-York: Anchor Books, 1967). Gergen, K. An Invitation to Social Construction. (London: Sage, 1999).

Rorty, R. Contingency, Irony, and Solidarity. (Cambridge: Cambridge University Press, 1989).³
Gadamer H.G. Truth and Method. (London: Continuum, 2004). Rorty, R. "Method, Social Science and Social Hope". In: Michael T. Gibbons (ed.). Interpreting Politics. (New-York: New-York University Press, 1987), pp.241 - 259. See also Bernstein, Ibid.

Habermas, J. "The Hermeneutic Claim to Universality". In: Michael T. Gibbons (ed.). Interpreting Politics. (New-York: New-York University Press, 1987), pp. 175 - 202.⁵

הפרזנטציה הנוכחית אבקש לבחון את האפשרויות והקשיים הכרוכים בניתוח תוכן השוואתי-איכותני של חומרים במישור הפוליטי. מתודולוגיה זו שמה דגש על הפרשנות של חומרי המחקר, הבנתם בתוך ההקשר בו נוצרו, ועל התפתחות של אירועים לאורך זמן. המימד ההשוואתי מאפשר לה לבחון את נקודות הדמיון והשוני שבין הקשרים פוליטיים וחברתיים מגוונים.

בעוד שמתודולוגיה זו מאפשרת להרחיב את הידע לגבי כל מקרה מבחן מתוך נקודת המבט ההשוואתית, היא מעלה סוגיות שונות. במסגרת הפרזנטציה הנוכחית ייבחנו סוגיות העולות מתוך השאיפה להעמיק בכל אחד ממקרי המבחן לצד השוואה ביניהם; סוגיות אלו נוגעות לבחירת ואיסוף חומרי המחקר, קביעת יחידת הניתוח, יצירת קטגוריות הניתוח, וניתוח הנתונים ותוצאותיהם. הדוגמאות לסוגיות השונות יילקחו ממחקר המתמקד ברטוריקה פומבית של מנהיגים פוליטיים בסכסוך ובמעבר לתהליך שלום, ומתבסס על השוואה על-פני שלושה מימדים: אותו מנהיג בהקשרים שונים, מנהיגי שני הצדדים לאותו סכסוך, והשוואה בין שני סכסוכים שונים.

Mixed methods for measuring mechanisms in the social sciences: recent innovations and conundrums

ליאורה נורביץ, החוג מדע המדינה, האוניברסיטה העברית
liora.norwich@googlemail.com

This study employs social movement theory in a comparison of the trajectories of mobilization taken by two minority nationalist movements, the Quebecois collective in Canada and the Arab citizens of Israel. It seeks to identify how the dominant mechanisms of mobilization operated and interacted within each trajectory of contention, and the effect produced through their combination. The mechanism-process research program (Tilly and Tarrow: 2006) provides the methodological tools for this study, pinpointing the mechanisms propelling mobilization, and the processes formed through their aggregate combination and sequencing. This methodological approach is tailored for comparison, allowing the researcher to trace similarities in strategies of mobilization at the meso level, while exploring how they produced differences in the macro trajectory of mobilization.

Utilizing a causal mechanisms approach “requires us to identify a list of causal links between the two variables,” links which translate into a set of casual mechanisms that through their combination explain the historical trajectories of the two cases (Verba, King, Keohane: 1986). Substantiating the existence of these two sets of causal mechanisms and their relative weight across the two cases, involves “developing crisp criteria to detect their presence of absence”, namely, devising a system for their measurement (Tilly, Tarrow, McAdams: 2007). Recently, several techniques have been advanced for measuring mechanisms (Tarrow, Tilly, McAdams: 2007; Lichbach: 2005; Laitin: 2003). This study is designed to trace the existence of causal

mechanisms through combining qualitative and quantitative data, namely, utilizing statistical correlation (Lichbach: 2005). Mechanisms are often described as 'combining' or inculcating, but a study that focuses on examining the specific weight and scope of similar mechanisms across cases will involve innovation, ideally contributing to the growing field of research that seeks to professionalize the study of mechanisms in the social sciences (Fearon, Laitin: 2003).

3. יחב"ל א' - ביטחון בינ"ל והשלכות בעידן הגלובלי (בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5304)

יו"ר: ד"ר ארז כסיף, אוניברסיטת תל-אביב ואוניברסיטת בן-גוריון
מארגן: מר צביקה ליבמן, אוניברסיטת חיפה, המחלקה ליחסים בינ"ל
משתתפים:

1. ד"ר שמואל צבאג, המכללה האקדמית אשקלון
איראן גרעינית: השלכות גיאופוליטיות אזוריות וגלובליות
2. מר צביקה ליבמן, אוניברסיטת חיפה, בית הספר למדה"מ, המחלקה ליחסים בינ"ל
עיצוב מדיניות חוץ כלפי מדינות מוצאם של 'מיעוטים מהגירה' - המקרה של אירופה לנוכח האסלאם
הרדיקלי
3. גב' אורית גזית וד"ר עודד לוונהיים, האוניברסיטה העברית בירושלים
מבחני התאזרחות במדינות מערביות: מבט ביקורתי
4. גב' כלילה מגן, אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדעי המדינה
התמודדות המוסד והשב"כ עם התקשורת בעידן המידע
5. מר אריאל כבירי, אוניברסיטת חיפה, בית הספר למדעי המדינה, המחלקה ליחסים בינ"ל

Qualitative and Comparative Scientific Inquiry of Social Non-Linear Dynamics: The Neoclassical realism and the Search for Strange Attractor.

איראן גרעינית: השלכות גיאופוליטיות אזוריות וגלובליות

ד"ר שמואל צבאג, המכללה האקדמית אשקלון
smoalzba@acad.ash-college.ac.il

אנו חיים היום באחד העידנים המיוחדים והבעייתיים ביותר שידעה האנושות מעודה – העידן הגרעיני. הפצצות הגרעיניות שהוטלו על הירושימה ונאגסאקי סייעו אמנם למערב, בהנהגת ארה"ב, לנצח במלחמת העולם השנייה, ואף הציתו בלב של מיליוני בני אדם זיק של תקווה, כי הגיע הסוף למלחמות. אך סוף הוא תמיד התחלה של דבר מה אחר, ואכן, באמצע המאה העשרים החל עידן חדש – עולם בצל הפטרייה הגרעינית. מאז ניצב המין האנושי במבחן קיום גורלי.

עיקרון חשוב שיש להביאו בחשבון בעניין השימוש בנשק גרעיני הוא עיקרון התקדים בעולם רב-גרעיני. אין ספק כי מגמות גירעונו של המזרח התיכון משפיעות על דרכי חשיבה, על תפישות אסטרטגיות, ובכלל זה על חיפוש דרכים למניעת תפוצתו של נשק גרעיני במזה"ת.

המובילה כיום במסלול הגרעיני במזה"ת היא איראן. האיום האיראני על המזרח-התיכון ועל אזורים אחרים הוא החמור מכולם, כיוון שחברו בו יחד שלוש זרועות: הזרוע האידיאולוגית שבראשה הפונדמנטליזם האסלמי הקיצוני; הזרוע הגיאוגרפית הכוללת את התפשטות רעיונות המהפכה האסלמית לאזורים שונים בעולם; והזרוע הצבאית הבלתי-קונבנציונלית אשר כוללת את הניסיונות האיראניים להתחמשות מהירה בנשק להשמדה המונית, ובעיקר בנשק גרעיני ובטילים ארוכי טווח.

לנתיבים הנ"ל בהן צועדת איראן יש השלכות גיאופוליטיות אזוריות וגלובליות כמו: איראן רואה בנשק זה אמצעי שליטה במזרח התיכון המעניק לה אפשרויות להגמוניה גיאופוליטית רחבת היקף והמשך השלטון השיעי הקיצוני. קיומו של נשק זה מצמצם את האדישות של ארצות הברית, כיוון שהיא רואה בו סכנה מיידית לחיילים האמריקאים בעיראק, באפגניסטן, במפרץ הפרסי ולארה"ב. איראן יכולה באמצעות נשק גרעיני להטיל מעין ווטו על החלטות של מדינות אחרות. איראן גרעינית עלולה לשלוט במחירי הנפט ובנתיבי אספקתו. נשק גרעיני איראני עלול להגביר את מירוץ החימוש הגרעיני במזה"ת ומחוצה לו. קיומו של נשק גרעיני בידי איראן עלול לאפשר מטריה גרעינית לארגוני טרור מבלי לחשוש מעונשים הולמים. נשק גרעיני באיראן יש בו כדי לעודד מדינות אחרות להתנגד להכרה במדינת ישראל. אין להתעלם מכך שלאיראן יש "שליחים", כמו החיזבאללה בלבנון, החמאס בעזה ושליחים נוספים ברחבי הגלובוס אשר יכולים לממש החלטות היוצאות מטהרן.

עיצוב מדיניות חוץ כלפי מדינות מוצאם של 'מיעוטים מהגירה' - המקרה של אירופה לנוכח האסלאם הרדיקלי

Making toward Countries of Origin of 'Immigration Minorities' – The Case of Europe vis-à-vis Radical Islam

צבי מרדכי (צביקה) ליבמן, אוניברסיטת חיפה, בית הספר למדה"מ, המחלקה ליחסים בינ"ל
libmank@netvision.net.il

השינויים הכלכליים, הדמוגרפיים והפוליטיים שחלו באירופה המערבית בעקבות מלחמת העולם השנייה יצרו ביקוש למהגרי עבודה, והיא היתה ליעד ההגירה הנפוץ ביותר למיליונים שדתם אסלאם. התפוגגותה של המלחמה הקרה ופתיחת הגבולות העצימו את זרמי ההגירה שהתגברו בשל איחוד משפחות, נהירת פליטים ומבקשי מקלט (Teitelbaum, 1984; קנדי, 1993: 53; 2; Soysal, 1994; Castles, 2004). כך נוצרו קהילות של 'מיעוטים מהגירה' ששינו את מבנה האוכלוסיות בערי אירופה. במקביל, התעצמו מגמות האסלאם הפונדמנטליסטי

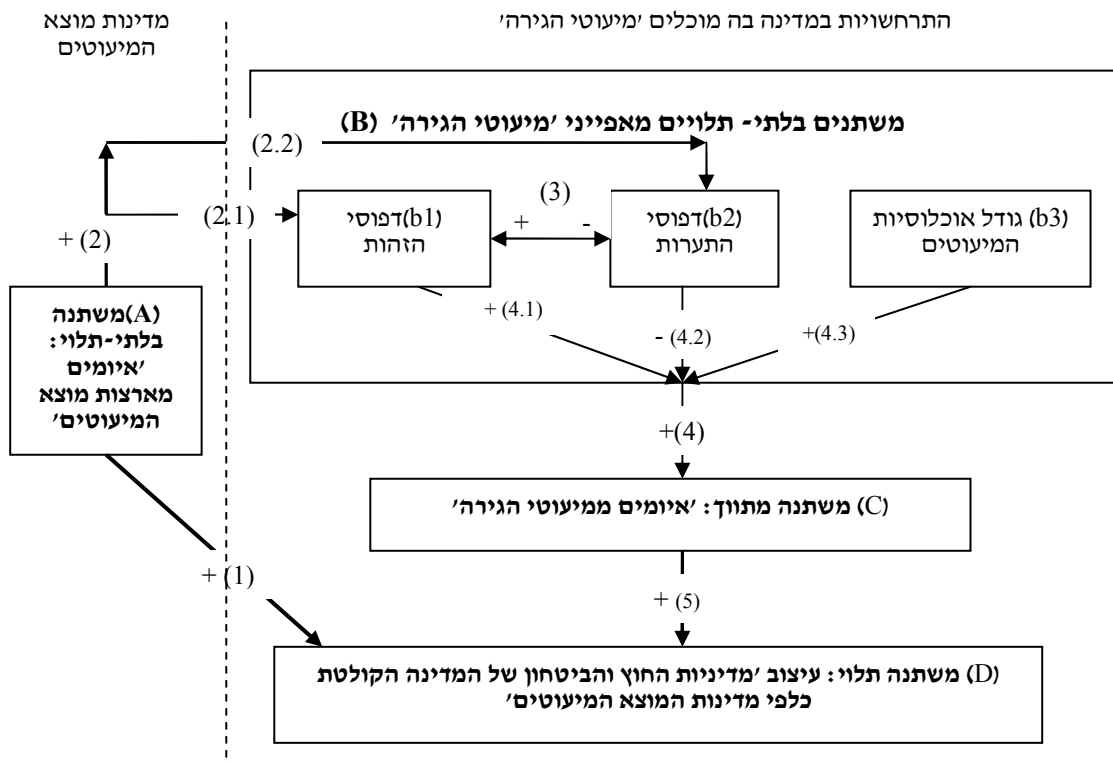
והרדיקלי שהכריז על ג'יהאד ושלל את תרבות המערב (לואיס, 2006; סיוון, 2004; Barber, 2003; סיוון, 1994). מגמה זו חלחלה והשפיעה על קהילות המוסלמים באירופה (Ramadan, 2002: 28, 29; Cesari, 1998: 246; Esposito, 2002: 207), החריפה בה את השסעים והמתחים, עד שנדמה כי נוצרו בה איומים משולבים חיצוניים ופנימיים, שמקורם מהרדיקליזם האסלאמי.

בספרות מתוארים לחצים פוליטיים פנימיים של מיעוטים שמנסים להשפיע באמצעות לובי פוליטי על יחסי חוץ וביטחון, בניסיון לעזור בסיטואציות שונות למדינת מוצאם (יזהר, 1977; Davis & Kaarbo, 1996, 1998; Moor, 1977; Moravcsik, 1997; גוברין, 1990; Mearsheimer & Walt, 2006; Sheffer, 1993; Mayron, 1993; Koslowski, 2005). למרות זאת, השפעת המיעוטים לא ניכרה עד כה בעוצמות חריגות, סדרי גודל גלובליים, ובהבדלים תרבותיים קיצוניים, ובלמוד היחסים הבינלאומיים המעיטו בחשיבותם של מיעוטים כגורם מהותי בפוליטיקה העולמית (Koslowski, 2005: 6, 7). אולם דומה כי באירופה קיימת שונות בגודל ובכיוון, הואיל ומדובר בהזדהות המיעוטים המוסלמיים עם מדינות מוצאם ועם מגמות האסלאם הפונדמנטליסטי הנמצא בריבות עם המערב.

מהתופעות והתהליכים שתוארו ניתן לגבש מטרה מחקרית שעיקרה התמקדות בהיבטים תיאורטיים ואמפיריים של מדיניות החוץ והביטחון באירופה, לאור השינויים שנגרמו מהצטברות מסה של מיעוטים מוסלמיים מהגירה ומגמות האסלאם הרדיקלי שהכריז מלחמת חורמה במערב ובמערביות, וכך לנוכח חוסר תאימות שנוצרה במדינות אירופה בין המדינה (state) לבין האומה (nation), וזהות המיעוטים עם אויביהם מוצבות שאלות המחקר הבאות:

האם 'המיעוטים המוסלמיים מהגירה', שדפוסי זהותם שונים מדפוסי זהות הרוב באירופה וזהים לדפוסי הזהות של האסלאם הפונדמנטליסטי והרדיקלי, עשויים היו להשפיע על מדיניות החוץ והביטחון של אירופה ומדינותיה כלפי המזרח התיכון? אם כן, באילו תנאים הם השפיעו על מדיניות? באיזה סוג של השפעה מדובר ומה היה כיוונה?

הפאזל המחקרי שמצטייר מרמז כי בתהליך הגירה התגבשו מיעוטים מוסלמים מהגירה שדפוסי זהותם שונים מאלו של אוכלוסיות אירופה; במקביל התפתחה יריבות בין הרדיקליזם שבאסלאם וחלק מדינות האסלאם לבין אירופה ומדינותיה. לפיכך, נניח את התזה הבאה: כאשר מתגבש סכסוך בין מדינות, ובאחת מהן נוכחים מיעוטים מהגירה שמקומות מוצאם הרגיונאלי בריבות עם מדינתם, ייווצרו מתחים ואיומים פנימיים וחיצוניים צולבים ובעיות ביטחוניות מורכבות, שסביר כי ישפיעו על מדיניות החוץ והביטחון כלפי מדינות מוצא המיעוטים. בעיות ודילמות ביטחוניות ינבעו מחששות לאסקלציה שעלולה להיווצר בשל התחזקות דפוסי זהותם של המיעוטים למדינות מוצאם ותגובותיהם שעלולים לפגוע באינטרסים פוליטיים, כלכליים, חברתיים וביטחוניים. בנסיבות אלו, השפעתם של מיעוטי הגירה על המדיניות כלפי ארצות מוצאם תלויה בעוצמת הסכסוך, בשונותם האתנו-תרבותית והדתית, במצבם הסוציו-אקונומי ובמסתם הדמוגרפית. התזה והמודל 'מדיניות חוץ וביטחון בשל מיעוטי הגירה' וההיפותזות כלפי מקרה המחקר יוצגו על בסיס המודל שלהלן.

מבחני התאזרחות במדינות מערביות: מבט ביקורתי

אורית גית, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה והמחלקה ליחסים בינלאומיים, האוניברסיטה העברית

gazitorit@mscc.huji.ac.il

עודד לוונהיים, המחלקה ליחסים בינלאומיים, האוניברסיטה העברית

oded.lowenheim@huji.ac.il

בעשורים האחרונים מאמצות מדינות מערביות רבות פרקטיקה של מבחני התאזרחות למהגרים כתנאי-קדם לקבלת אזרחות מלאה. מבחנים אלה דורשים מהמהגר, שלרוב איננו ממוצא מערבי, הצגת כישורי שפה מתקדמים לצד הפגנת ידע אזרחי ותרבותי נרחב ביחס למדינה המארחת. בעוד שהספרות הקיימת בנושא עוסקת בסתירות הפנימיות הקיימות בתוך מדיניות האינטגרציה של מדינות מערביות, לצד האופן שבו מבחנים אלה משקפים מודלים שונים של אזרחות, מאמר זה מציע גישה ביקורתית לבחינת הסוגיה. טענתנו היא, כי מבחני ההתאזרחות מהווים טכנולוגיה ל"נירמול" הסמכות המדינתית ואמצעי למישומע המהגרים. מאמר זה מצטרף לספרות המתפתחת אודות מושג הממשל-טליות (governmentality), ששמה דגש על האופנים השונים והחזקמקמים בהם מופעל כח מדינתי, בפרט באזורי גבול לימינליים המצויים בין שייכות לקולקטיב לבין הדרה מתוכו.

התמודדות המוסד והשב"כ עם התקשורת בעידן המידע

כלילה מגן ואיתן גלבוע, המחלקה למדעי המדינה, המגמה לתקשורת, אוניברסיטת בר-אילן

clilamagen@gmail.com

בין ארגוני המודיעין לבין התקשורת בחברות דמוקרטיות ליברליות יש ניגוד אינטרסים מובהק: הארגונים רוצים להסתיר והתקשורת רוצה לחשוף ככל האפשר. עידן המידע מקשה על הארגונים לשמור על חשאיות מעשיהם והם נאלצים להסתגל לסביבה חדשה רווית תקשורת. רוב המחקר שעוסק ביחסים בין קהיליית המודיעין לתקשורת בישראל מתמקד בתהליכים שעברה התקשורת הישראלית בסיקורה את קהילת המודיעין. אין כמעט מחקרים שעוסקים בצדו השני של המטבע – כלומר, בשאלה איך התנהלו ומתנהלים ארגוני המודיעין מול התקשורת הישראלית. חידושו העיקרי של מחקר זה הוא הניסיון להפוך את המטבע ולבחון את היחסים דרך ניתוח התמודדות המוסד והשב"כ עם האתגר התקשורתי, בייחוד לאור הנסיבות הטכנולוגיות המשתנות של עידן המידע.

הואיל וארגוני המודיעין שונים מאד בתפקודם מארגונים ציבוריים ופרטיים והאתגרים שהם עומדים בפניהם נחשפים במלואם במצבי משבר, לצורך מחקר זה פותח מודל מיוחד שמבוסס על גישות ותיאוריות של יחסי ציבור וניהול משברים. המודל סוקר את היחסים בין שני הצדדים על בסיס בחינת הפער בין האתגרים שניצבו בפני הארגונים בתקופות השונות למענה שניתן להם על-ידי הארגונים. המודל כולל, בין היתר, את המשתנים הבאים: סביבת התקשורת והתפתחות טכנולוגית, גישת ראש הארגון לתקשורת, קיום או היעדר תוכנית עבודה תקשורתית ושיקום תדמית. המודל יושם על שורה של מקרי בוחן בתקופות שונות שמאפשרות לעקוב אחר ההתפתחויות הן בתקשורת והן בארגונים. המחקר כלל ניתוח תוכן איכותני של חומרים עיתונאיים, חומרים מספרים שנכתבו אודות הנושא וכן ראיונות עומק עם אנשי מפתח בעלי נגיעה לנושא, ביניהם ראשי מוסד ושב"כ לשעבר, עיתונאים בכירים ופוליטיקאים.

מן המחקר עולה ששני משתנים השפיעו יותר מכל על התנהלות הארגונים: ההתפתחות הטכנולוגית בתקשורת וגישת ראש הארגון. ההתפתחות הטכנולוגית בתקשורת תרמה לחידוד האתגרים התקשורתיים שניצבו בפני המוסד, אך לא הכתיבה את המדיניות התקשורתית שלו. תחת זאת, התברר שגישת ראש הארגון לתקשורת היא שהכתיבה את עיצוב היחסים הייחודיים בין המוסד לתקשורת. אף כי ניכר שינוי הדרגתי של התקשורת במעברה מתקשורת מגויסת לתקשורת מבקרת וחוקרת והתפתחות טכנולוגית מואצת, בבחינת הציר ההופכי של ההתנהלות התקשורתית של המוסד, לא ניכרת התפתחות מקבילה במדיניות התקשורת. בשב"כ המצב שונה בתכלית. ניתן לזהות לאורך האבולוציה של יחסי השב"כ והתקשורת ניסיון הדרגתי של הארגון לשכלל את המענה שלו בהתאם לנסיבות הטכנולוגיות-התקשורתיות המשתנות. אולם, אף במקרה של השב"כ כהחלט ניכרת השפעת העומד בראש ברגע נתון על מידת הפתיחות כלפי התקשורת ועל בחירת המדיניות התקשורתית.

Qualitative and Comparative Scientific Inquiry of Social Non-Linear Dynamics: The Neoclassical realism and the Search for Strange Attractors.

אריאל כבירי, אוניברסיטת חיפה, בית הספר למדה"מ, המחלקה ליחסים בינ"ל
earthfederationcitizen@yahoo.com

Social dynamics are in essence ideational dynamics. In different times, different ideas rise and promote certain practices, and in other times other ideas rise and different practices manifest. Therefore, the neo-classical realist argument of materialistic systemic constraints that functions as selector mechanisms in ongoing ideational competitions seems to suggest the most appropriate perspective for advance social inquiry that chaos and not Newton is its inspiration.

The Newtonian notion is unable to deal with interactions among more than two components. Social phenomena are by essence have more than two elements that interact. Therefore we cannot scientifically study social behavior like we study stones or sticks. Recent attempts to achieve a scientific inspiration from advance science like quantum theory represent this very same understanding of the poor epistemological basis of social sciences. Still, it's the wrong path.

Quantum theory deals with the elementary particles and the forces that operate upon them. Social scientists cannot by definition use quantum theory as an inspiring picture of the macroscopic reality, in which there is no one object that can be at more than one place at the same time. Never the less, in the macroscopic physics, that it alone can give social scientists a scientific inspiration (know it or not), there is more than Newton alone. There is also the chaos.

Since every interaction among more than two components produce non-linear dynamic, social scientists should identify the dynamic in research first as a constant ideational competition, and then suggest small number of material variables that determined the direction of the dynamic and its level of intense. Quantitative researches should use not just the terms of chaos and its basic vision of reality, but also the methodology of complexity as well. Qualitative and comparative studies of social phenomena cannot use complexity as method but can and should use chaos as the epistemological inspiration.

Pure materialistic conditions which cannot be social constructed can be described as Strange Attractors which operate in social ideational dynamics. The competing ideas attract to the fit materialistic conditions based on cost-benefit calculations of its manifestation in a non-self repeating course which represent self-similarity over scales. Search for two or three mutually exclusive pure materialistic conditions, which their interaction produce different environments that promote different sets of ideas, can lead to the production of a good social and scientific theory of complex reality.

This argument will be developed on the basis of the theory of offensive liberalism in which power and threat are systemic selectors in the constant ideational competition about U.S. foreign policy, and the technological framework which suggests technological environments as systemic selectors in the constant ideational competition between ideas of preserve and ideas of change.

4. ניהול קואליציות בישראל (בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5305)

יו"ר: ד"ר דן קורן, המכללה האקדמית בית ברל

משתתפים:

1. ד"ר דני קורן, המכללה האקדמית בית ברל, בית הספר לחברה וממשל מפלגות שלטון במערכות רב מפלגתיות וממשלות קואליציוניות
2. ד"ר אורי תמיר, המכללה האקדמית בית ברל, בית הספר לחברה וממשל פוליטיקה קואליציונית בישראל – משא ומתן ועמימות במיקוח מרובה שחקנים (מפלגת העבודה -1999) (1949)
3. פרופ' גדעון דורון, אוניברסיטת תל-אביב, החוג למדע המדינה ישראל 2009: דמוקרטיה של שתי רשויות שלטון

מפלגות שלטון במערכות רב מפלגתיות וממשלות קואליציוניות

ד"ר דני קורן, המכללה האקדמית בית ברל

dan_korn@netvision.net.il

המאמר עוסק במאפיינים של מפלגות שלטון במערכות פוליטיות רב מפלגתיות שבהן קמות ממשלות קואליציוניות: גודל מפלגות שלטון, הקבוצות בחברה ובאוכלוסיית הבוחרים שהיא נוטה לייצג, שייכותה לגוש פוליטי (פרוטו קואליציה אלקטורלית ופרלמנטרי), מיקומה במפת המפלגות מבחינת קווי מדיניות ונושא המנהיגות במפלגות גדולות. המאמר משווה בין מפלגות השלטון בישראל עד שנות ה-90 ומאז ואילך ומגיע למסקנה שכיום אין למעשה בישראל מפלגת שלטון במובן המסורתי אלא יש מפלגות בשלטון. התוצאה היא שהשלטון מורכב מהרבה מפלגות - שותפות קואליציוניות. יש לכאורה ייצוגיות למפלגות בינוניות וקטנות בממשלה אך היא רעועה, בלתי יציבה והתוצאה היא יכולת משילות דלה למדי.

פוליטיקה קואליציונית בישראל – משא ומתן ועמימות במיקוח מרובה שחקנים (מפלגת העבודה -1999) (1949)

ד"ר אורי תמיר, מכללת בית ברל, בית הספר לחברה וממשל, המגמה למנהל ומדיניות ציבורית

המודלים התיאורטיים המקובלים של הקמת קואליציות מנבאים את הקמתן של קואליציות זוכות מזעריות שגודלן אינו עולה כדי המינימום הנדרש לשם שליטה. המחקרים מצביעים לא רק על מעלותיה של הקואליציה המזערית בהקשר המיקוח אלא גם על היותה בעלת שרידות גבוהה יותר. במחקר נבחנה התיאוריה ביחס לקואליציות שאותן כוננה מפלגת העבודה בשנים 1949-1999. העבודה התבססה על מחקר ארכיוני מעמיק ועל ראיונות עם דמויות פוליטיות מרכזיות שקיימו מגעים מטעמה של מפלגת העבודה ועמה במהלך השנים.

במחקר לא נמצאה הלימה בין התיאוריה לבין המציאות בישראל. מרבית הקואליציות היו רחבות והטרונגניות במובן האידיאולוגי. בחינת ההסכמים הקואליציוניים מצביעה על מנגנון הסדרי שאפשר לשחקנים להצטרף לקואליציה רחבה וגדולה מבלי לוותר על עמדות היסוד שלהם. מנגנון זה הנו מנגנון העמימות בהסכמים. ממצאי המחקר מצביעים על בחירה מודעת

ורציונאלית של המפלגות במנגנון העמימות במשא ומתן הקואליציוני. תכליתה הייתה, למקסם את תשואתן הפוטנציאלית במיקוח, כמו גם באינטראקציות הקואליציוניות העתידות. במחקר נעשתה טיפולוגיה המתייחסת לתכליות העמימות בהסכם, כמו גם את מאפייניה. השימוש במנגנון העמימות נעשה גם בשנים שבהם מצופה שמפא"י הדומיננטית תכפה על שותפותיה את דעתה. המחקר מצביע על כך שהדומיננטיות מצומצמת במובנה הפרקטי לכדי השתקפות הכוח בעיני השחקן המכונן עצמו. זאת ועוד, ממצאי המחקר מאתגרים את מושג הדומיננטיות כפי שבא לידי ביטוי בספרות שכן, אינו משקף את המורכבות המשחקית הנגזרת מהיות המפלגה "קואליציה זוטא". למעשה, מכונן הקואליציה מתמקח תדיר גם עם שחקנים מבית שלהם אינטרסים נוגדים ועם קבוצות אינטרס שונות שעמם הוא נאלץ להתמודד. שונות האינטרסים הופכת את המיקוח למרובה שחקנים, יותר מכפי שנצפה עד כה וככזה, משנה את הסתברות כינונה של הקואליציה כמו גם את אופי המשא ומתן. בהתחשב באילוצי העמימות אינה "פתרון טוב" מבחינה תיאורטית ברם, הנה פתרון אופטימאלי באקלים קואליציוני מורכב. למעשה העמימות ההסכמית הנה ביטוי ל"מבנה המעודד שיווי משקל" שבו הסדרים מוסדיים יכולים לתרום לקבלת החלטה מוסכמת, ובהעדר הסדרים כאלו, לא ניתן להגיע לשיווי משקל של דרישות מנוגדות.

ישראל 2009: דמוקרטיה של שתי רשויות

פרופ' גדעון דורון, אוניברסיטת תל-אביב, החוג למדע המדינה
gideond@post.tau.ac.il

חולשת הפרלמנטריות בישראל הניבה מצב בו בית המשפט העליון במסגרת מדיניות "הכול בגיץ" שאותה אימץ ממלא לעיתים את תפקיד הכנסת כמחוקק. במקביל, מעורבות הממשלה – הרשות המבצעת – בחקיקה, אף היא השאירה מרווח קטן יחסית בו ניתן לכנסת מקום לתרגם את ריבונותה כנציגת האזרחים. ברור כי ככל שהפרלמנט קטן יותר והממשלה גדולה יותר כך תטה האחרונה להחליף את הראשונה גם בתחום החקיקה. זהו המצב בישראל והמאמר ינתח מצב זה ויתווה כיוונים לשיפור איכות הדמוקרטיה.

5. פוליטיקה ותקשורת (בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5308)

יו"ר: ד"ר דוד מקלברג, המרכז האוניברסיטאי אריאל שבשומרון
משתתפים:

1. ד"ר דוד מקלברג, המרכז האוניברסיטאי אריאל שבשומרון
 2. "תקשורת עם כיפה שחורה" – התפתחות תעשיית תקשורת ההמונים במגזר החרדי.
Zipi Israeli Elisheva and Rosman-Stollman
 3. ד"ר אזי לב-און, המרכז האוניברסיטאי אריאל, ב"ס לתקשורת
 4. קטיף.נט: תקשורת ותחושת קהילה (וירטואלית) בקרב המפונים מגוש קטיף
מר ניסים כהן, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית
- תקשורת ודעת הקהל בישראל כלפי מדינת הרווחה

"תקשורת עם כיפה שחורה" – התפתחות תעשיית תקשורת ההמונים במגזר החרדי

ד"ר דוד מקלברג, המרכז האוניברסיטאי אריאל שבשומרון

davidm@openu.ac.il

ההרצאה תעסוק בתהליכי ההתפתחות והמיסוד של תעשיית תקשורת ההמונים – ובעיקר העיתונות הכתובה, היומית והפריודית – במגזר החרדי.

עד לפני שנים אחדות הופיעו במגזר החרדי עיתונים וכתבי-עת מעטים, שמרביתם עסקו בדברי קודש. בשנים האחרונות אנו עדים להתפתחות נרחבת בתחום זה, ובעיקר לצמיחת עיתונות חרדית בעלת אוריינטציה עסקית מובהקת – בדומה לאחותה החילונית.

בהרצאה ייסקרו הסיבות והגורמים לשינויים העוברים על מפת התקשורת החרדית, תוך ניסיון לזהות ולאפיין את הסוגים השונים של העיתונים וכתבי-העת וְהסיבות להופעתם וכן בזיהוי הקהלים שלהם.

From Warrior to "Mama's Boy"?

The Media Image of the Israeli Soldier

Zipi Israeli Elisheva and Rosman-Stollman, University of Texas at Austin and Ashkelon Academic College, Israel; Ariel University Center of Samaria and Bar-Ilan University, Israel
elisheva@austin.utexas.edu; israeez@mail.biu.ac.il, zipiisr@yahoo.com

Israel's constant security concerns have a profound effect on Israeli society. One manifestation of this is the central role the security forces play in Israeli public life and public discourse. The Israel Defense Forces (IDF) and service within its ranks have become key symbols of citizenship. Additionally, both the IDF and its soldiers are a source of national pride and are laden with symbolism for Israelis.

The image of the Israeli soldier himself has transmuted over time. This is particularly true when examining the shift this image has undergone in the local Israeli media. Since the media reflects social changes, the development of the image of the Israeli soldier in the Israeli media, may be indicative of wider transformations.

As key communication theories point out, the media is unable to reflect a mirror-image of reality; every event depicted is in fact made up of many Rashomon-esque points of view.

Consequently, as it portrays an event, the media re-classifies and reconstructs it. The media actually manufactures images and meanings and creates reality.

In order to examine the change in the portrayal of Israeli soldiers in the local media over time, we selected key events starting with the First Lebanon War (1982) through the first Intifada (1987), the El-Aksa Intifada (2000), the Second Lebanon War (2006), and culminating with Operation Cast Lead (2008-9).

These focal points all involved violence and confrontation with an enemy. Analyzing these incidents over time allowed us an in-depth study of the changes in the image the media projected.

It seems that while in the past, the Israeli media portrayed Israeli soldiers as warriors, beginning in the 1990s they are seen first and foremost as sons; children of worried mothers. During the First Lebanon War (1980s), the Israeli soldier was identified chiefly as a tough, masculine figure. At most, on a more personal level, he was seen as a husband and a father. In the 1990s, we find a gradual transformation from husband and father to a more vulnerable image of son, specifically his mother's "boy". It is possible this change was a result of the developing peace process during these years and the feeling in the Israeli public that war was becoming a thing of the past. However, during the first decade of the 21st century, the framing of the Israeli soldier in local media became more complex, with images of both warrior and son used interchangeably, depending on the situation at hand.

Over the period covered in our study, Israelis – following similar global trends - have become more individualistic, moving from aspiring to collective ideals and values to the fulfillment of personal goals. This change has affected all aspects of life in Israel, including security issues. As of the 1990s, parents have become more involved in the military service of their children, taking an active interest in the wellbeing of their children while in uniform and even voicing complaints. Although similar global changes began much earlier, in Israel this tendency is relatively new and would not have constituted acceptable behavior in the past. In this respect, the Israeli media reflected broader Israeli societal transitions. Conversely, it is probable that the media contributes to this phenomenon.

However, if one thought this trend would gain momentum and culminate in an unequivocally individualistic ideology becoming dominant in Israel, the most recent round of violence has proved the picture is far more complex. Our preliminary findings indicate that both images of the soldier still appear in the media and are linked to the specific aspect of the conflict that is the focus at the time. Whether or not the Israeli public views a violent occurrence as justified or unjustified influences the framing of IDF soldiers in the media.

When the public perceives a situation as nationally threatening, the more traditional image prevails, while the image of the soldier as a son is more common when the sense of physical danger is not as acute.

Our research focuses on the framing of the image of the Israeli soldier in local Hebrew newspapers during the period mentioned and how this image was constructed. Using theoretical literature from the fields of communications and military-media relations, we examined two major Israeli news publications: *Yedioth Ahronoth* (considered a popular newspaper) and *Ha'aretz* (representing an elite newspaper). Methodology included content analysis and data analysis, with content analysis serving as the basis for our research and data analysis supporting claims and substantiating our hypothesis.

קטיפ.נט: תקשורת ותחושת קהילה (וירטואלית) בקרב המפונים מגוש קטיף

ד"ר אזי לב-און, בי"ס לתקשורת, המרכז האוניברסיטאי אריאל

במאמר אנתח את הממצאים של סקר אונליין (כ-150 משיבים) אשר מילאו משתמשי האתר קטיפ.נט.

שלוש שנים לאחר ההתנתקות ממשיך האתר קטיפ.נט לשמש כרכות תקשורת עבור המפונים, כאשר הקהילה הוירטואלית אותה הוא מתחזק ממשיכה להתקיים ולספק את צרכי המפונים למרות ההתנתקות מקהילות המקור 'על הקרקע'. על אף שקטיפ.נט אינו אתר רשמי של רשות ציבורית כלשהי, הוא הפך בעיני תושבי הגוש ובעיני "הציבור הכתום" ככלל לאתר המזוהה ביותר עם תושבי גוש קטיף ועם המאבק כנגד תכנית ההתנתקות בעבר, וכיום הוא מזוהה עם ההתמודדות של המפונים עם מצבם החדש.

המחקר נוגע ביכולתו של האינטרנט לשמש זירה להתעוררותה של חברה אזרחית. במקביל לבדיקת מרכזיותו של קטיפ.נט כאתר השומר על האחדות הקהילתית, נבחנה יכולתו לשמש פלטפורמה דרכה יכולים אזרחים להתאגד על מנת לקבל מענה הולם מצד השלטונות.

במחקר נמצא בין היתר כי משתמשי האתר רואים בו כלי מרכזי למטרות חברתיות, פוליטיות ותעסוקתיות כאחת, כי קיימת תחושת קהילתיות משמעותית בקרב משתמשי האתר, וכי האינטרנט אינו מחליף אמצעים 'מסורתיים' יותר לשמירה על קשר וארגון פוליטי אלא מתווסף אליהם.

תקשורת ודעת הקהל בישראל כלפי מדינת הרווחה

ניסים כהן, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון

nissimco@bgu.ac.il

הספרות העולמית בנושא מדינת הרווחה הבחינה זה מכבר בפעולות מדיניות של שחקנים בזירת המדיניות הציבורית אשר תכליתן להקטין תמיכה ופופולאריות אצל דעת הקהל ביחס להספקת שירותים חברתיים (*a policy-induced change in public opinion*). פעולות אלו נעשות כחלק מצמצום מערכתי של מדינת הרווחה. התקשורת, בהקשר זה, משמשת כשחקן חשוב המשפיע (ולעיתים מונע בהשפעת אחרים) על התנהגות הפרטים בציבור ועל דעת הקהל כלפי מדינת הרווחה.

החברה הישראלית עברה תהליכי שינוי משמעותיים בשלושת העשורים האחרונים, בכל הקשור למדיניות חברתית שפעלה בכיוון של צמצום תכניות רווחה ומעורבות הממשלה בהספקת שירותי רווחה. הספרות מציעה הסברים שונים להתפתחויות אלה, אך קיימת הסכמה די רחבה שתהליכים מסוג זה אומנם התקיימו ושינו באופן משמעותי את פני החברה הישראלית.

שחקנים שונים הפועלים בזירת המדיניות הציבורית ומעוניינים לצמצם את מעורבות המדינה בתחומים חברתיים שונים, שבו וטענו לאורך השנים האחרונות, כי הציבור הישראלי בכללותו בעד ערכים קפיטליסטיים כגון תחרות חופשית, הפרטות ומדיניות חברתית מצמצמת. על פי תפיסה זו, על המדינה לנטוש את הדגם האוניברסאלי של מדינת הרווחה לטובת דגם רזידואלי/שיורי ולהתערב ולעזור רק לקבוצות מאוד ספציפיות ומאוד חלשות באמצעות מבחנים שונים.

מעניין לגלות, כי גם חוקרים ופובליציסטים של מדינת הרווחה "יישרו קו" עם הנחה זו, שהפכה עם הזמן לאקסיומה שאין מערערים עליה. עובדה היא, כי הסכמה נרחבת יחסית קיימת בספרות בכל הקשור להעדפותיהם של אזרחי ישראל בכל הקשור למעורבות המדינה בחיי הפרט. העובדה שבמבחן המעשה הפוליטי זוהו צמצומים רבים במדינת הרווחה רק חיזקה הנחה זו. במיוחד במציאות בה הציבור הרחב ניזון באמצעי התקשורת ללא הרף מפרשני כלכלה המטיפים ליעילות ולצמצומים רבים. אולם עד כה, ככל הידוע לכותב שורות אלו, לא נבחנה אמפירית שאלה זו בצורה רחבה ויסודית.

מטרתה של הרצאה זו לנסות לספק תמונת מצב של דעת הקהל הישראלית כלפי מדינת הרווחה והמדיניות החברתית המצויה והרצויה נכונה לשנת 2008, תוך פילוח העדפות אלו לפי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים וסקטוריאליים שונים. זאת, מתוך ממצאיו של מחקר שנערך לאחרונה בישראל. ממצאי המחקר מטילים ספק מסוים בתפיסה המקובלת בקרב רבים בחברה הישראלית הטוענים כי בעשורים האחרונים חל שינוי דרמטי בעמדות הציבור לכיוון דגם ניא-ליברלי כלכלי וחברתי. המגמה המרכזית שעלה מהמחקר היא שהציבור הישראלי מצדיק במידה רבה מעורבות של המדינה בהספקת שירותים ציבוריים, תומך בהשקעה בתחומים שמוזוהים עם מדינת הרווחה ומסכים עם הצורך לתמוך באוכלוסיות חלשות. אולם, במעבר בין עמדה הצהרתית לבין עמדה התנהגותית זוהתה ירידה בתמיכה בפועל באוניברסאליות מדינת הרווחה. מבין תחומי המדיניות השונים, מייחס הציבור הישראלי חשיבות עליונה לחינוך – השקעה ציבורית בו ומינפו להישגים בתחומי מדיניות אחרים כמו ביטחון ובריאות. לסיום, נצביע על הפער בין המציאות המוצגת על ידי פרשנים שונים בתקשורת הישראלית לבין עמדות הציבור הרחב בנושא ונידרש לסיבות לכך.

6. מדיניות ציבורית – שיתופי פעולה ממשליים (בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5309)

יו"ר: ד"ר גדליה אורבך, האוניברסיטה העברית בירושלים, בית הספר לעבודה סוציאלית מארגנת: גב' מיכל דחוח הלוי, האוניברסיטה העברית בירושלים
משתתפים:

1. ד"ר גדליה אורבך, האוניברסיטה העברית בירושלים, בית הספר לעבודה סוציאלית השלטון המקומי והמגזר השלישי בישראל: יחסי עיריית ירושלים ועמותות רווחה
2. ד"ר נילי שחורי, יועצת לתכנון ואסטרטגיה אזורי תעסוקה מרחביים וחלוקת הכנסות
3. מר אשר וטורי, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב הפדרליזם כפתרון אפשרי לתחלואי הביזור של השלטון המקומי בישראל
4. גב' מיכל דחוח הלוי, האוניברסיטה העברית בירושלים שיתוף רשויות ערביות בהסדרים מוניציפאליים: הסיכויים להיכלל והסיכויים לשרוד
5. מר ניסים ערקובי, אוניברסיטת תל-אביב, החוג למדע המדינה שינויים מבניים, פיזיים ומשפטיים בשלטון המקומי הערבי בישראל

השלטון מקומי והמגזר שלישי בישראל: יחסי עיריית ירושלים ועמותות רווחה

ד"ר גדליה אורבך, בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית ע"ש פאול ברוואלד
האוניברסיטה העברית, ירושלים

gedalia@mscc.huji.ac.il

בעשורים האחרונים מתרחש תהליך של ביזור, פורמלי וא-פורמלי, מהשלטון המקומי למגזר השלישי. בתהליך זה גלום, בין השאר, פוטנציאל לשיפור ולקידום נושא אספקתם של שירותים מקומיים, אישיים וחברתיים; אבל הוא עלול להיות מקור לבעיות בתחומי החברה, הכלכלה, הפוליטיקה והאתיקה.

כך לדוגמה, שיתוף הפעולה בין השלטון המקומי למגזר השלישי מאפשר יתרונות פרגמטיים בכך שהוא ממזג את העוצמה של המגזר הציבורי כמקור מימון עם העוצמה של המגזר השלישי כמנגנון גמיש להיענות לצרכים אנושיים; מנגד, העברת סמכויות ואחריות לאספקת שירותים חברתיים לידיהם של ארגוני המגזר השלישי מעוררת חששות רבים בנוגע לעלותם, ליציבותם, לאיכותם ולזמינותם של השירותים המסופקים.

מדובר, איפה, בשיתוף פעולה עם גופים חיצוניים, בעלי מעמד מיוחד, שניהול הקשר עמם הוא משימה מורכבת המעוררת שאלות עקרוניות ומעשיות כגון אילו תפקידים, סמכויות ואחריות ראוי להעביר להם? ומהם דפוסי היחסים הרצויים בין שני המגזרים בתחומים ראשיים – מדיניות, ארגון ומינהל, דפוס הקשר, בקרה ופיקוח?

שאלות אלה לא קיבלו עד כה מענה מקיף ויסודי במסגרת המחקר האקדמי, ועוד פחות בניחות הזירה המוניציפאלית הישראלית.

מאמר זה, מציג את יחסי השלטון המקומי - המגזר השלישי להלכה - הכוללים דגמי יסוד, תחומי פעולה, דרכי פעולה, סיכויים וסיכונים; מדגים את היחסים, למעשה, בין עיריית ירושלים לעמותות הרווחה; ומציע מענים אפשריים ליחסים ביניהם מנקודת מוצא המעריכה את שיתוף הפעולה ככנס לשני הצדדים ולציבור הלקוחות - התושבים.

אזורי תעסוקה מרחביים וחלוקת הכנסות

ד"ר נילי שחורי, יועצת לתכנון ואסטרטגיה

03-950004, 052-5783877

רבים ממוקדי התעסוקה המקומיים הקיימים, חסרים יתרון לגודל ואין בהם רווח כלכלי ממש; ברבים מהם הנגישות למועסקים ולצרכניהם אינה יעילה מספיק, הם מתאכלסים באופן זליל ואין כדאיות להקים בהם מערכת תשתית ראויה. מאידך, בעשורים האחרונים התרכו סכסוכי גבולות מוניציפליים בין רשויות מקומיות על רקע הצורך בהעלאת ההכנסות העצמיות של הרשויות ופיתוח מיזמים מניבי ארנונה, בעיקר - לאור מבנה המיסוי העירוני בישראל - מנכסים מניבי ארנונה שלא למגורים. לפיכך, במוקד הסכסוכים עמדה הדרישה להעברת אזורי תעשייה מרשות אחת לשנייה באמצעות תיקוני גבולות מוניציפליים בועדות גבולות.

כחלק מהליך זה נוצרו מחד, לחצים כפולים: ממסדיים ומקומיים.

הלחצים הממסדיים התמקדו ביצירת אזורי תעסוקה משותפים וחלוקת הכנסות בין רשויות במטרה לקדם:

- ריכוז פיתוח התעשייה ברמה מרחבית עם יתרון לגודל ובסיס לצמיחה כלכלית ובמקביל למנוע פיזור במרחב של אזורי תעסוקה קטנים מקומיים, נעדרי בסיס לצמיחה כלכלית.
- יצירת מקורות תעסוקה מגוונים
- צמצום תחרות מופרזת בין אזורי תעסוקה וכישלונות באכלוס האזורים
- שמירה על השטחים הפתוחים
- ייעול מערכות תשתית וצמצום מפגעים סביבתיים.
- ייעול השקעות ציבוריות באזורי תעסוקה

בין יתר הפעולות הממסדיות ניתן למנות את: הפעלת פרויקט המינהלות המשותפות של התמ"ת, ביסוס מגמת התכנון של אזורים אלה בתמ"א 35 כתנאי להקמת אזורי תעסוקה, שינויים בחוק ההסדרים ובחוק הרשויות המקומיות כחלק ממנגנון פתרון סכסוכי הגבולות וחלוקת ההכנסות בין רשויות ולאחרונה הצעה להקמת מוקדי תעסוקה מרחביים שמטרתם ריכוז פעילויות התעסוקה ופיתוח מוקדי תעסוקה בעלי יתרונות לגודל, המאפשרים תחרות ושילוב בכלכלה הלאומית והבינלאומית.

הלחצים המקומיים התמקדו בדרישות רשויות מקומיות המבקשות ליצור לעצמן מקורות מניבי ארנונה עצמאיים ועל ידי כך לפזר אזורי תעסוקה שאין להם הצדקה כלכלית או סביבתית, ולאחרונה אף שימוש בכלים משפטיים ופוליטיים על מנת לחסום את העברת אזורי עשייה בין רשויות ואת חלוקת הכנסות.

בהרצאה יסקרו הליכי הפיתוח של אזורי תעסוקה מרחביים משותפים בארץ, מנגנונים ארגוניים, מנגנוני הפיתוח, מגבלות ותנאים מעכבים, ומגמות נוכחיות ועתידיות.

הפדרליזם כפתרון אפשרי לתחלואי הביזור של השלטון המקומי בישראל

מר אשר וטורי, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

אחד המאפיינים המרכזיים של המאה ה-21 הוא טשטוש גבולות ושברית מחסומים פסיים, פוליטיים ווירטואליים בין קבוצות וקהילות הממוקמות במקומות שונים על פני הגלובוס. מגמות אלה נתמכות על ידי תהליכים חברתיים וכלכליים שונים בהם הגירה לסוגיה, התפתחות מהירה של טכנולוגיות תקשורת ואמצעי תחבורה מודרניים. בדרך כלל, נהוג לזהות תהליכי ביזור וטשטוש גבולות אלה עם מה שמכונה בספרות ובשיח הציבורי כ"תהליכי הגלובליזציה". תהליכים ומאפיינים אלה שראשיתם עוד במאה הקודמת, לא פסחו גם על רמת המדינה והשלטון המקומי.

ברמה המדינתית, מתאפיינת מגמה זו במבנה מבוזר של מרכזי הניהול והשליטה. כך למשל, מאז תחילת שנות התשעים של המאה הקודמת, אנחנו עדים לתהליכי פרבור מן המרכז לפריפריה של תושבים ועסקים, מה שהחליש את המרכזים העירוניים הגדולים והביא להתפתחותן של דוקטרינות העוסקות בהתחדשות המרכז העירוני כדי למנוע את גסיסתו. מאידך, בזכות אותם תהליכי "טשטוש גבולות", ובעיקר בזכות פיתוח אמצעי תחבורה ותקשורת, התגברו תהליכי יוממות. אזרח מתגורר במקום אחד, אך עובד במקום שני, ומבלה במקום שלישי וכדומה. ביזור פיסית וכלכלית זה לווה במדינות מערביות רבות ובהן ישראל. בביזור פוליטי ותקציבי של מערכת השלטון המקומית. קרי, מחד, מאז שנות השמונים חל שינוי מהותי בדרכי המימון של השלטון המקומי והשתתתו בעיקר על הכנסות עצמיות במקביל לביטול מרבית ההכנסות המועברות מן הממשלה. מאידך, שינוי בשיטת הבחירות של ראשי הרשויות המקומיות לבחירות אישיות אשר החל בשנות השבעים הביא בדרך כלל להתחזקות מעמדם וסמכויותיהם של ראשי רשויות אלה.

מבנה מבוזר זה של מערכת השלטון המקומית, מבוסס על "תפישת שוק" לפיה ראש העיר האופטימאלי ידע להשקיע ולפתח את הישוב שלו, וכך להפוך אותו לאטרקטיבי עבור תושבים ועסקים חדשים, שיבואו, ישתקעו בישוב ויגדילו את הכנסותיו.

יחד עם זאת, בבחינת התוצאות של שינויים אלה נמצא כי הגישה המבוזרת הזו המבוססת על "תפישת שוק" היא בעייתית ולא מניבה את השינויים המקווים ממנה. עדות לכך הם המשברים הפיננסיים בהם מצוי מספר גדול והולך של רשויות מקומיות. גם ניסיונות להגדיל את בסיס המס באמצעות קביעת תעריפי ארנונה כפולים ומכופלים לעסקים לא הועילה, ובמקרים רבים אף הזיקה. שכן היא הגדילה את התחרות בין הרשויות על אזורי מסחר ותעשייה והחריפה עוד יותר את מצבן של רשויות קטנות ופריפריאליות שלא יכלו לעמוד בתחרות.

המסקנה ממגמות ביזור אלה של השלטון המקומי היא שדווקא בשל תהליכי "טשטוש הגבולות" המביאים לכך שאין הלימה בין המקום שבו צורך האזרח את השירותים המקומיים שלו לבין המקום שבו הוא משלם את מיסוי המקומיים, יש רשויות ה"מתעשרות" מן התהליך בעוד שאחרות אינן מצליחות לעמוד בהוצאות הגדולות מול

ההכנסות הקטנות ונקלעות למשברים תכופים. ברמת האזרח הפשוט, הדבר מביא לכך שבמקרים רבים הוא נדרש לשלם מיסים עירוניים ללא תמורה הולמת למיסיו.

הרצאה זו מנסה להציע את דוקטרינת הפדרליזם (FISCAL FEDERALISM), כמענה אפשרי לכשלים אלה. דוקטרינה זו מבוססת על עקרון של הפרדה בין גביית הכנסות לבין הקצאת שירותים מקומיים (PUBLIC GOODS) שכדי להבטיחה היא צריכה להיות מסופקת על ידי רמת ביניים שבין השלטון המקומי למרכזי. שני המרכיבים המרכזיים בגישה זו הם שיפור יעילות גביית הכנסות והקצאת השירותים המקומיים ושוויון בהקצאה זו. בעזרת העיקרון הפדרטיבי, ניתן "לשחק" בין רמות השלטון ולהתאים את מערכות גביית המיסים והקצאת המשאבים כך שיהלמו באופן מכסימאלי שני עקרונות אלה.

שיתוף רשויות ערביות בהסדרים מוניציפאליים: הסיכויים להיכלל והסיכויים לשרוד

גב' מיכל דחוח הלוי, האוניברסיטה העברית בירושלים
michalsch@mscc.huji.ac.il

לפני כשלושים שנה התחילו חוקרים בעולם לזהות דפוסי ממשל חדשים המאופיינים בהסדרים לשיתופי פעולה כלכליים ואזוריים בין המגזרים הציבורי והפרטי לבין החברה האזרחית, עיקר הסדרים אלו צצו ביוזמה מלמטה! הסדרים אלה נועדו לאפשר אספקת שירותים לאזרחים תוך ניצול יתרונות לגודל, לחסוך בעלויות ולפתור בעיות סביבתיות חוצות גבולות.

בישראל החל מתחילת שנות התשעים של המאה הקודמת מתקיימים הסדרים לשיתופי פעולה כאלה שנועדו לקדם פיתוח כלכלי. מרבית השותפויות הן בין השלטון המרכזי והמקומי לבין המגזר הפרטי (מיקור חוץ, רכישת שירותים, זכינות וכדו'). בשותפויות בין רשויות מקומיות לבן עצמן צצו הסדרים לחלוקת הכנסות והקמת אזורי תעשייה ותעסוקה משותפים. ראוי לציין ששותפויות בינומיציפאליות היו קיימות עוד קודם לכן משנות השישים, כגון: איגודי ערים וועדות מקומיות לתכנון ולבניה, אולם אלה קמו בכפייה מכוח חוק ולא בהכרח מתוך רצון חופשי.

ההרצאה תתמקד בהסדרים בינומיציפאליים לפיתוח כלכלי ואזורי המשתפים רשויות ערביות.

המאבק לפיתוח כלכלי דורש כישורים ומיומנויות כגון: יזמות פרטית ויזמות ציבורית; חזון; יכולת ורצון ליטול סיכונים; ידע טכנולוגי ומדעי; ידע אודות תמריצים קיימים; אוריינטציה תיירותית; קשרים עם: רשויות שכנות, יזמים פרטיים, פקידי ממשל ונבחרי ציבור. מלבד זאת, נדרש ידע ויכולת לגייס כספי מימון לקידום יזמויות אלה בדרכים שונות.

ככלל ניתן לומר, שהרשויות הערביות בישראל חסרות את המיומנויות האלה. בהרצאה אציג את הסיכויים של רשות מקומית ערבית להיכלל כשותפה בועדות מרחביות לתכנון ולבניה -בהסדר מהסוג הישן, הנכפה על פי חוק- ובהסדר מהסוג החדש הכולל אזורי תעשייה ותעסוקה; את ההתנהלות של הערבים בתוך שותפויות אלה; ואת יחס והרצון של השלטון המרכזי והרשויות המקומיות היהודיות כלפי שיתוף ערבים בהסדרים אלה.

שינויים מבניים, פיזיים ומשפטיים בשלטון המקומי הערבי בישראל

ערקובי ניסים, אוניברסיטת תל-אביב, החוג למדע המדינה

eti65@012.net.il

ניתן לאבחן פערים בין רשויות מקומיות באמצעות זיהוי הבדלים ב"רמת הפיתוח" של רשויות אלו. "רמת פיתוח" הינו מדד המשקלל משתנים מתחום המינהל הציבורי המתבצע ברשויות המקומיות, והכולל מופעים כגון: תרבות פוליטית ומנהלית,¹ תנאים פיזיים הכוללים תשתיות עירוניות, יכולת ניהול, תקציבים מיועדים (Grants-in-aid) ויכולת גביית מיסים עירוניים. בתקציר זה אתייחס לא רק למשתנים "האובייקטיביים" המצוינים לעיל, אלא גם לתצפיות ולתובנות הנובעות מהן על אודות מצבן הנחזה של הרשויות המקומיות הערביות, ביחס לעצמן, וביחס לרשויות מקומיות יהודיות הסמוכות להן גיאוגרפית. בדרך כלל קיימת נטייה להשוות את רמת הפיתוח של היישובים הערביים לזו של היהודיים. כך למשל, בבסיס טענת הקיפוח מתקיים פער גדול בין מדדים שונים, האומדים את מצבן של הרשויות היהודיות והערביות (הלמ"ס, 1996). גם בתקציר זה אנקוט באסטרטגיה השוואתית, אך בנוסף הוא מחדש, בכך שהוא מוסיף אבחון פערים ב"רמת הפיתוח" בחברה הערבית בישראל, מתוך השוואה בין האוכלוסייה המוסלמית לבין האוכלוסייה הנוצרית שבה. שתי אוכלוסיות אלה נמנות על המגזר הערבי בישראל, אך ניכרים ביניהן, גם על ידי תצפית והתבוננות רגילה, פערי "פיתוח" משמעותיים.

נראה, כי בחינת הבדלי "רמת הפיתוח" בתוך המגזר הערבי עשויה לשמש פוטנציאל לניסוח תובנות חדשות ומסבירות, יותר מאשר ההשוואה המקובלת של מצבו של המגזר הערבי המקומי למצבו של המגזר היהודי במדינה. הסיבה לכך, שהשוואה פנים-ערבית עשויה להניב פירות איכותיים ומסבירים, יותר מאשר השוואה בין שני מגזרי החברה היא בכך, שאנו משאירים כקבוע את יחס הממשל המרכזי כלפי המגזר הערבי המקומי בכללו. וכך, אם אכן יזוהו הבדלים מובהקים ברמות הפיתוח בין שני הקבוצות המרכזיות במגזר הערבי, לא נוכל לייחס אותם למשתנים אקסוגניים (חיצוניים), כלומר למעשיי, (או לחוסר מעשיי), השלטון המרכזי בהקשר למגזר הערבי, אלא למשתנים אנדוגניים, (פנימיים), המגדירים את ההבדלים בין הקבוצות.² כדי להגיע להסבר ממצה, יש לקחת בחשבון גם את המשתנים האינהרנטיים של החברה הערבית בישראל. כלומר, משתנים הנובעים מהבדלים מבניים-חברתיים-משפחתיים ומסורתיים.³

נשאלת השאלה: באיזו מידה משפיע השוני באוריינטציה הדתית של האוכלוסייה המקומית הערבית על "רמת הפיתוח" של היישוב?

עולה מכך השערה: ככל שקיימת או מתחזקת השפעת האלמנטים המסורתיים (מבנה פאטריאכלי נוקשה, תהליכי "חזרה בתשובה", בדלנות הנובעת מזיקה עם הלאומיות הפלסטינית וחיידוד הזהות האתנית), כך גוברת הדרישה לשלטון מקומי ערבי עצמאי ומינהל מוניציפאלי שאינו תלוי בשלטון המרכזי בישראל.⁴ תופעה זו תיבחן במהלך

ההרצאה בין רשויות הדורשות מעמד של שלטון ערבי עצמאי ומתבדל, (כלומר, אוטונומיה מנהלית המתבססת על מקורות מימון לא ממשלתיים), לבין אחרות שאינן דורשות זאת.

הערות שוליים

1. תרבות פוליטית מוגדרת במצג זה כדפוסי ההתנהלות של נבחרי הציבור במועצת הרשות ובכללם ראש הרשות. תרבות מנהלית מוגדרת כדפוסי ההתנהלות של נושאי המשרות הבכירות (הפקידות הבכירה) ברשות ברמות של מנהלי מחלקות, מנהלי אגפים ומנכ"ל הרשות.
2. במצג זה לא נכללו יישובים שרוב אוכלוסייתם דרוזים, על כן לא נדון באוכלוסייה מיוחדת זו.
3. קיימים הבדלים בתפישות בין התרבות הפוליטית במערב לבין זו הנהוגה והשולטת על חשיבה ותפקוד בחברות מזרחיות אסלאמיות וערביות. נשאלת השאלה, האם ניתן להחיל את מושגי הפוליטיקה המקומית המערבית על דרך החשיבה וההמשגה של אנשים בסביבה אחרת.
4. ההגדרה של 'דת ולאומיות' במצג זה היא אקדמית ואוניברסאלית עם מרכיבים אופרטיביים וספקטרום התנהגויות כפי שאפרט במושב עצמו. אני מודע לשונות בתפישות העולם, אולם מצג זה אינו מתמקד במישור התפישתי אלא במישור ההתנהגותי בלבד.

מקורות

אלחאג', מ; ורוזנפלד, ה; (1990), השלטון המקומי הערבי בישראל, גבעת חביבה, המכון ללימודים ערביים.
יפתחאל, אורן; (1993), "מודל 'הדמוקרטיה האתנית' ויחסי יהודים-ערבים בישראל: היבטים גיאוגרפיים, הסטוריים ופוליטיים", אופקים בגיאוגרפיה, 37-38, עמ' 51.
קלכהיים, חיים; (1997), שלטון מקומי במרקם המדינה הדמוקרטית: עוצמה מקומית מול מערכות הממשל הארצי בישראל, ירושלים, המרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה.
רוזנפלד, הנרי; (1964), הם היו פלחים: עיונים בהתפתחות החברתית של הכפר הערבי בישראל, תל אביב, הקיבוץ המאוחד.

10:00:11:30 – שולחן עגול: פסיכולוגיה פוליטית בישראל (בניין 5 – רב תכליתי 2, אודיטוריום מס' 5306)

כללי: בדומה לתחומי מחקר רב-תחומיים אחרים, גם המחקר בתחום הפסיכולוגיה הפוליטית צומח ומתפתח בשנים האחרונות. זאת ועוד, נראה שבשני העשורים האחרונים יש הכרה גדלה והולכת בקרב אנשי אקדמיה, מנהיגים ואפילו בקרב הציבור הרחב בהשפעה הגדולה של ההיבט הפסיכולוגי על ההתנהגות הפוליטית של מנהיגים ואזרחים כאחד. במקביל להתפתחויות עולמיות אלו, פסיכולוגים פוליטיים רבים פועלים, חוקרים ומפרסמים בישראל. רק לצורך ההמחשה, בשנה האחרונה הייתה ישראל שנייה רק לארה"ב במספר ההגשות של מאמרים לכתב העת הבין-לאומי בפסיכולוגיה פוליטית. נראה שבדמוקרטיה צעירה כל כך כמו ישראל, שמתמודדת עם אתגרים גדולים כל כך יש רעב גדול למחקר פסיכולוגי-פוליטי. לפיכך, השולחן העגול הנוכחי הינו חלק ממאמץ נרחב יותר לפתח קהילה של פעילה של פסיכולוגים פוליטיים בישראל. לצורך כך, אספנו פאנל מגוון של כמה מחשובי הפסיכולוגים הפוליטיים בישראל, שיחוו את דעתם המלומדת באשר לאתגרים המשמעותיים ביותר של המחקר הפסיכולוגי-פוליטי בישראל בעת הנוכחית. אנו תקווה כי שולחן עגול זה יהווה פתיחה לשיח נרחב יותר באשר לדרך התפתחות התחום בישראל. בין השאלות שיוצגו (מראש) לחברי הפאנל:

- כיצד אתם מגדירים פסיכולוגיה פוליטית? כיצד נכון לדעתם לתחם את גבולות הגזרה של התחום?
- מה לדעתכם מייחד את הפסיכולוגיה הפוליטית בישראל?
- במה יכול לתרום מחקר בתחום הפסיכולוגיה הפוליטית לאתגרים בפניהם ניצבת החברה והמדינה?
- מהם האתגרים המשמעותיים שעומדים בפני פסיכולוגים פוליטיים ישראלים?
- מה לדעתכם מערך היחסים הנכון שבין תיאוריה ליישום בפסיכולוגיה פוליטית? מהו האידיאל היישומי שאתם רואים בעיני רוחכם במסגרת החברה בישראל ומה אתם עושים בפועל?
- מה אתם מלמדים בקורסים שלכם על פסיכולוגיה פוליטית? מהו כולל ארגו הכלים הבסיסי של חוקר בתחום?

משתתפים:

- יו"ר: ד"ר עירן הלפרין, המרכז הבין-תחומי הרצליה, בית הספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה
- פרופ' מיכל שמיר, אוניברסיטת תל אביב, החוג למדע המדינה
- פרופ' דניאל בר-טל, אוניברסיטת תל-אביב, בית הספר לחינוך
- ד"ר דפנה קנטי, אוניברסיטת חיפה, בית הספר למדעי המדינה
- פרופ' יפעת מעוז, המחלקה לתקשורת, האוניברסיטה העברית בירושלים
- ד"ר אודי לבל, מכללת ספיר ומכללת אריאל
- פרופ' אלכס מינץ, המרכז הבין תחומי הרצליה, דיקן בית הספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה

11:30:12:30 – שולחן עגול: סיפרו של דר' משה ברנט: "עם ככל העמים: לקראת הקמתה של רפובליקה ישראלית" (בניין 5 – רב תכליתי 2, אודיטוריום מס' 5307)

משתתפים:

- יו"ר: פרופ' גדעון דורון, אוניברסיטת תל אביב, החוג למדע המדינה
- פרופ' אריה נאור, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית
- ד"ר בקי קוק, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, המחלקה לפוליטיקה וממשל
- ד"ר משה ברנט, האוניברסיטה הפתוחה, המחלקה לסוציולוגיה, מדע המדינה ותקשורת

10:45:12:30 – מושב שני – פאנלים מקבילים:

1. משפט ופוליטיקה (בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5302)

יו"ר: ד"ר אסף מידני, המכללה האקדמית תל-אביב יפו

משתתפים:

1. ד"ר אורי זילברשייד, המכללה האקדמית עמק יזרעאל, החוג למדע המדינה
חוק יסוד: הכנסת – מריבונות העם לריבונות המדינה
 2. ד"ר אראלה שדמי, המכללה האקדמית בית ברל
 3. מר אולג קומליק, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה
- הגלובליזציה של חוק ומשפט: תרגום ומיסוד נורמות המאבק נגד הלבנת הון בישראל

חוק יסוד: הכנסת – מריבונות העם לריבונות המדינה

ד"ר אורי זילברשייד, החוג למדע המדינה, מכללת יזרעאל; התוכנית לכיטחון לאומי, אוניברסיטת חיפה
z-uri@013.net.il

חוק יסוד: הכנסת, שהינו אבן השתייה של החוקה הישראלית (כפי שהפרק שנושאו הפרלמנט והיחס בינו לבין העם והמדינה הנו מסדן של חוקות מדינה אחרות), נפתח באמירה: "הכנסת היא בית הנבחרים של המדינה". אמירה זאת, המשייכת את הכנסת למדינה, פירושה כי הכנסת אחראית על מעשיה בפני המדינה וחייבת אך לה דין וחשבון. משמעות הדבר שהמדינה היא הריבון, לא העם. משלים זאת העדרה של אמירה מפורשת בחוק היסוד, שהכנסת נבחרת ע"י העם.

במרבית החוקות של מדינות הדמוקרטיה המערבית נאמר, באופן כזה או אחר, שהעם הוא הריבון. החוקה האמריקאית קובעת במפורש כי העם הוא הבוחר את חברי בית הנבחרים ואת חברי הסנאט. הללו הם נציגיו הנבחרים. ב"חוק היסוד של הרפובליקה הפדרלית הגרמנית", שהנו חוקתה של גרמניה, נאמר כי "השליחים שבפרלמנט (Bundestag) הינם נציגים של העם (Volk) כולו". בחוקה הצרפתית (מ-1958) נאמר: "הסוברניות הלאומית שייכת לעם (people), המפעיל אותה ע"י נציגיו ובאמצעות משאל עם". בחוקה האיטלקית נאמר: "הסוברניות שייכת לעם (popolo), אשר מפעילה באופניה וגבולותיה של החוקה..." בחוקתה של הולנד, שהנה מונרכיה חוקתית, נאמר: "הממשלים הכלליים [שני בתי הרשות המחוקקת] מייצגים את העם כולו".

חוק יסוד: הכנסת נחקק בפברואר 1958, במהלך כהונתה של הכנסת השלישית, לאחר הליך חקיקה שנמשך קרוב לשש שנים. הדיון בו החל בוועדת המשנה לחוקה של ועדת חוקה, חוק ומשפט של הכנסת השנייה ביוני 1952 בתור פרק שני ב"הצעת חוק [יסוד] סדרי השלטון". בוויכוחים בוועדת המשנה, שהפכה בהמשך לוועדת משנה לחוקי יסוד, בוועדת החוקה עצמה ובמליאת הכנסת שבו חברי כנסת מסיעות שונות, לאו דווקא מתנועת העבודה, והעלו את הדרישה כי בחוק יסוד: הכנסת ייאמר ש"הכנסת היא באת כוח של העם המגלמת את ריבונותו". מולם ניצבו חברי כנסת מכל המפלגות, בראשם חברי כנסת ממפא"י, שביקשו להעניק את הריבונות למדינה. הפילוג בשאלת הריבונות חצה את המפלגות.

בישיבת ועדת חוקה, חוק ומשפט ב-4 בדצמבר 1957 הוכרעה הכף לטובת הוצאת הריבונות מידי העם, בחוק יסוד: הכנסת, והעברתה לידי המדינה. חברי כנסת ממפא"י מילאו במהלך זה תפקיד מרכזי. חברי כנסת שונים, מחירות ועד מפ"ם, ביקשו, ללא הצלחה, להציל את ריבונות העם.

אין משפט בכלל, ולכל חברה משפטה שלה. משפט העת העתיקה, שהתאפיינה בעבדות רחבה, שונה ממשפט ימי הביניים על שיטת השעבוד הפיאודלית שלו, ושניהם שונים ממשפטה של החברה הבורגנית (קפיטליסטית) המוקדמת, כשם שהאחרון שונה ממשפט החברה המודרנית. מאבקים חברתיים-כלכליים בחברה מסוימת מוצאים ביטוי גם במאבקים בין תפיסות משפטיות. החברה המודרנית היא החברה הבורגנית שבה מתחוללת מאמצע המאה ה-19, תוך התקדמויות ונסיגות, מהפכת מדינת הרווחה. המשפט המודרני, על תפיסת הדמוקרטיה שלו, מבטא מאבק זה בין שני דפוסים של בניין החברה. הדמוקרטיה הבורגנית (או ה"ליברלית" בלשון המסתירה את מהותה החברתית) מעניק את הריבונות למדינה ורואה את ה"משילות" כערך עליון בפעילותה של המדינה. בדמוקרטיה של

מדינת הרווחה, שהינה צורתה המודרנית של הדמוקרטיה העממית (המוגדרת גם כ"דמוקרטיה סוציאלית"), העם הוא הריבון, והמדינה היא אמצעי לקידום מטרותיו. כשהמדינה היא אמצעי, אין היא יכולה להיות ריבון. בחוקתה של מדינת ישראל ניצחה הדמוקרטיה הבורגנית. הדבר מוצא מבע נוסף בחוק יסוד: הצבא, שבו נאמר: "צבא הגנה לישראל הוא צבאה של המדינה". ניצחון זה התאפשר, בין השאר, בשל התנכרותם של חלקים גדולים בהנהגת תנועת העבודה לתפיסת מדינת הרווחה, התנכרות שהתבטאה גם בכך שישראל לא נבנתה מעולם כמדינת רווחה לפי המודל המערב אירופאי.

ממשליות של אבטחה (Governance of Safety) בישראל והרציונל להצדקתה (שיטוריות – policism)

ד"ר (אמריטה) אראלה שדמי, מכללת בית ברל
Oder2@013.net

חוסר ביטחון, פשיעה, חרדות מפשיעה, סיכון ופגיעה הפכו לסוגיות מרכזיות בחברות פוסט מודרניות. המשטרה המסורתית, הממלכתית-מדינתית, כנראה אינה מסוגלת עוד להתמודד עם איומים חדשים אלו. השיטור בישראל, בדומה לארה"ב ולאירופה, נעשה מבוזר והחברה האזרחית, המגזר הפרטי ומוסדות ציבוריים נוספים מספקים שירותי שיטור ואבטחה. תמורה דרמטית זו בשיטור מכונה בעיקר ממשליות של אבטחה. המושג ממשליות מפנה את תשומת הלב להפעלת סמכות פוליטית מעבר למדינת הלאום, במיוחד על ידי מוסדות מסחריים והתנדבותיים כמו גם הממשל המקומי.

לאחר סקירה של גופי השיטור הפועלים כיום בישראל, יתמקד המאמר, ראשית, בטענה כי התפתחות ממשליות האבטחה היא תוצר של החלטות של המדינה ושל המשטרה הממלכתית, במיוחד תהליכי בטחוניזציה, הפרטה והמעבר לשיטור מניעת, שהחלו בשנות השבעים וייצרו בשנות התשעים והאלפיים שיטור פוסט-מודרני אך לא פוסט-מדינתי. לשון אחר, למרות שנראה כי המדינה הולכת ונסוגה מאחריותה לביטחון הקהילה, נראה כי המדינה מתכוננת מחדש וממשיכה לשחק תפקיד מרכזי בתחום זה.

שנית, נראה כיצד שיקולי רווח החליפו את השאיפה לצדק חברתי ופילי ונשתרשה הבחנה בפועל בין שירותי שיטור משופרים לבעלי הון לשירותי שיטור מדולדלים לקבוצות מנוחשות.

ושלישית, ממשליות של אבטחה מתפתחת לטענתי בחסות האידיאולוגיה של מה שאני מכנה שיטוריות (policism), המדגישה את חשיבותו של הפיקוח השיטורי כמקור לביטחון ורואה באלמנט השיטורי כהכרח עליו צריכה להתבסס החברה האזרחית. שיטוריות הוא דוקטרינה הטוענת כי שיטור חזק על כל גווניו יבטיח את ביטחון הציבור ושלומו. שיטוריות מנציח חרדות, ממסגר תופעות חברתיות כאיומים, ומייצר ומשמר גבולות חברתיים. כפרקטיקה, תהליך השיטוריות (policization) של החברה מתרחש באמצעות חקיקה דרקונית, עלייה בהיקף

השיטור הפרטי ובסמכויותיו, התפשטות אמצעי המעקב והגידור בספירה הציבורית, ובקלות הבלתי נסבלת של שימוש בכוח שיטורי כלפי התנהגות "חתרנית" ו"בלתי תרבותית". כמו כן מסתייעת השיטורייזציה בתהליך הפצתה בציבור בעיקר דרך הפוליטיקה, התקשורת והחינוך.

הגלובליזציה של חוק ומשפט: תרגום ומיסוד נורמות המאבק נגד הלבנת הון בישראל

אולג קומליק, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
komlik@bgu.ac.il

באמצעות הניתוח של חוק איסור הלבנת הון והמעקב אחר תהליך עיצובו וחקיקתו, עבודה זו חוקרת סוגיה המצויה במוקד השיח התיאורטי העכשווי: כיצד הגלובלי מתמסד בלוקאלי. המחקר מתחקה אחר המנגנונים והשחקנים המעורבים בתהליך בו הנורמות והפרקטיקות הגלובליות נגד הלבנת הון קיבלו ביטוי בחוק הישראלי שנכנס לתוקפו בפברואר 2002, לאחר תשע שנות הכנה גדושות אירועים ותהפוכות.

המחקר חושף, כי הלחצים של ארגונים גלובליים וסוכנויות מדינתיות זרות; העימותים בין שחקנים מוסדיים מקומיים בעלי אינטרסים שונים; והאינטראקציה הדיאלקטית בין שני השדות הללו- השדה הגלובלי והשדה הלוקאלי- הולידו יחדיו את היצירה המשפטית שמיסדה כאן עקרונות זרים בהתאם להקשר המוסדי הישראלי: הפוליטי, המשפטי והכלכלי.

שחקני השדה הגלובלי בראשות הממשל האמריקאי, מילאו תפקיד מכריע בכל שלבי החקיקה- בהנעתה, בהאצתה ובמיוחד בהשלמתה- תוך שימוש נרחב כלפי ישראל בכל ארסנל הלחצים שעמד לרשותם: כלכליים, דיפלומטיים ותקשורתיים. כמו כן, כל נציגי המוסדות הגלובליים- הממשל האמריקאי, האו"ם, FATF- לא הסתפקו רק בהמרצתה של ישראל לקדם את החוק, אלא הם אף השתתפו בפועל בגיבוש תכניו.

במקביל להתמודדות עם הלחצים הגלובליים, תהליך החקיקה של החוק התאפיין במאבקים בין השחקנים המדינתיים המקומיים- בראשות משרד המשפטים, לבין קבוצות האינטרסים- בראשות איגוד הבנקים; ואף במאבקים בין השחקנים השונים בתוך המנגנון המדינתי.

לפי כך, המחקר מראה כי המדינה הישראלית לא ניצבה כצד פסיבי מול הממשל הגלובלי, אלא היא נותרה סוכן פעיל ומרכזי האחראי הן לאופן בו הנורמות הזרות התמסדו בשדה המקומי והן לקצב התהליך. יתרה מזאת, מיסוד הנורמות הללו ע"י החקיקה, אפילו חיזק את עוצמת המדינה, מאחר והיא הקימה סוכנויות ממשלתיות חדשות ונכנסה לתחומים מהם נעדרה עד כה.

תוך העשרת התחום של הגלובליזציה של חוק ומשפט, חידושו של מחקר זה הוא בפיתוח מסגרת תיאורטית קוהרנטית להסבר אופן התמסדות הגלובלי בלוקאלי בהסתמך על מנגנון התרגום (translation). מסגרת זו מדגישה את מאפייני מושא התרגום, את הקונטקסט המוסדי הלוקאלי, את נסיבות התרגום ועיתויו, את מיקומם המוסדי והאידיאולוגיות של יזמים המעורבים, ואת הפוליטיקה של התרגום. כמו כן, המחקר טוען, כי תהליך התרגום הינו דינאמי, רקורסיבי ומכיל שלושה שלבים היררכיים: קליטה (או למידה), עיצוב ויישום.

2. בחירות ובוחרים בישראל 2009 - לאן? (בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5303)

יו"ר: ד"ר הני זובידה, המרכז הבין תחומי הרצליה

משתתפים:

1. מר יוסף שריד, ד"ר ישראל ויסמל מנור ופרופ' אברהם בריכטה, **כיצד להוציא את האזרח מהכורסה? השוואת שיטות להמרצת בוחרים**
2. ד"ר מסעוד אגבריה, המכללה האקדמית בית ברל **הצבעת האזרחים הערבים בבחירות 2009: בדלנות או העצמה?**
3. גב' שרון חלבה-עמיר, אוניברסיטת חיפה, עמיתת מחקר HCLT - מרכז חיפה למשפט וטכנולוגיה, **"תפסת מרובה, לא תפסת" – על שימושי רשת במערכת הבחירות לכנסת ה-18**
4. ד"ר אזי לב-און, המרכז האוניברסיטאי אריאל **קמפינים אונליין של מועמדים לבחירות המקומיות '08: מי ברשת, ומה הם עושים?**

כיצד להוציא את האזרח מהכורסה? השוואת שיטות להמרצת בוחרים

יוסף שריד

Yossi@sarid-ins.co.il

ד"ר ישראל ויסמל מנור

wisrael@poli.haifa.ac.il

פרופ' אברהם בריכטה, בית הספר למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה

brichta@poli.haifa.ac.il

ההתנהלות הפוליטית במשטרים דמוקרטיים מושתתת על מעורבותם של האזרחים. ההשתתפות בהתנהלות הפוליטית יכולה למצוא את ביטוייה באופנים שונים אולם אחד המרכיבים החשובים של מעורבות האזרחים בפוליטיקה היא ההליכה ביום הבחירות לקלפי. בעבר הייתה ציפייה שגורמים כמו השכלה פורמאלית, שיפור במצב הכלכלי, הורדת גיל ההצבעה וחוקים המקלים על המצביעים, יגבירו את שיעור השתתפותם של האזרחים בבחירות. אולם למרות החשיבות הטמונה בהצבעה וחרף הנטייה להקל על המצביעים, בארבעים השנה האחרונות אחוז ההצבעה נמצא במגמת ירידה מתמדת. עבודה זו בחנה באמצעות מחקר אמפירי מבוקר, שיטות שונות להמרצת בוחרים בישראל להגיע לקלפי ולהצביע. אוכלוסיית המחקר כללה 24,567 תושבים בעלי זכות הצבעה בבחירות, בשתי ערים, בחלקה הצפוני של מדינת ישראל.

הופעלו שלוש קבוצות ניסוי במטרה לשכנע את הבוחרים לבוא ביום הבחירות ולהצביע עבור המועמד.

קבוצת הניסוי הראשונה – כללה שתי שיחות טלפון באמצעות מערכת I-ASQ.

קבוצת הניסוי השנייה – כללה שני מכתבי פנייה מטעם המועמד, המפרטים את המצע והחזון שלו לעתיד. המכתבים נמסרו בדיוור ישיר לבתי אב באזור מוגדר.

קבוצת הניסוי השלישית – הינה צירוף מדויק של הפעילויות בקבוצת הניסוי הראשונה והשנייה ובאותם מועדים בדיוק.

קבוצת ביקורת – לכל קבוצת ניסוי הייתה קבוצה ביקורת. קבוצה זו לא קיבלה טיפול המרצה כלשהו. המשתתפים בקבוצות הניסוי והביקורת תועדו על פי סוג הטיפול בקפדנות יתרה. לאחר הבחירות מידע על הצבעתם (הצביעו / לא הצביעו) של המשתתפים במחקר נלקח מתוך המסמכים הרשמיים של ועדת הבחירות בשתי הערים.

תוצאות

- בשתי הערים אחוזי הצבעה דומים. אין הבדל מובהק סטטיסטית באחוזי ההצבעה.
 - באזורים שעברו המרצה נמצא שיעור השתתפות גבוה יותר בבחירות מאשר בקבוצת ביקורת שלא עברה המרצה.
- שיטות ההמרצה השונות הביאו לשיעור השתתפות גבוה יותר בבחירות בין 3% ועד ל- 20% לעומת קבוצת הביקורת

הצבעת האזרחים הערבים בבחירות 2009: בדלנות או העצמה?

ד"ר מסעוד אגבריה, המכללה האקדמית בית ברל

Me9@georgetown.edu

הצבעת הרוב המוחלט של האזרחים ערבים בישראל שהשתתפו בבחירות 2009 למפלגות ערביות, יותר משמונים אחוזים, אינו מקרי. הוא פרי התפתחות היסטורית טבעית שמתחילה עם עליית ההכרה של האזרח הערבי בטיב הסכסוך החברתי המתמשך (PSC) בין האזרחים הערבים והאזרחים היהודים כאשר האזרחים היהודים משתמשים במדינה ככלי השתלטות על האזרחים הערבים.

ככל שרמת המודעות עולה בקרב האזרחים הערבים ברמת המאקרו והמיקרו, ככל שעולה הנטייה לחפש את המשותף, האינטרס המשותף והזהות המשותפת, ככל שעולה הנטייה להתאגד לפעול במסגרת מפלגות ועמותות ומסגרות אחרות, ככל שעולה הנטייה לעמוד אתגר נגד המשך המדיניות של האזרחים היהודים שמבוצעת תוך כדי שימוש אינטנסיבי בכלי שקוראים לו, מדינה. השלב האחרון קשור בהעצמה על מנת להגן על או להשיג זכויות בסיסיות שכל אזרח מקבל בהיותו אזרח, והשתתפות בבחירות נתפסת כאקט העצמה. אלו שלא מצביעים שמהווים תופעה שהולכת ומתחזקת עם הזמן, ואחוזם נמדד בבחירות 2009, למעשה, ביותר מ- 50% מתחלקים לשני חלקים עיקריים: אלה שתופסים אי הצבעה כאקט מחאה ברגלים, כי השתתפות בהליך נותן לגיטימציה להמשך הדיכוי הקולקטיבי והפרטי שהחברה היהודית מבצעת נגד החברה הערבית. חלקים אחרים שלא מצביעים תופסים את ההשתתפות בבחירות כהליך לא רלוונטי, אינו משפיע על חייהם ואינו מפחית את הסבל היומיומי שלהם. המחקר מתבסס על מחקרים אמפריים שנעשו בישראל, חלקם על ידי החוקר, בשלושים שנה האחרונים החל ממחקר יסודי שנעשה בבחירות 1988.

"תפסת מרובה, לא תפסת" – על שימושי רשת במערכת הבחירות לכנסת ה-18

שרון חלבה-עמיר, עמיתת מחקר HCLT - מרכז חיפה למשפט וטכנולוגיה, אוניברסיטת חיפה

sharon@trebcon.com

במסגרת מערכת הבחירות האחרונה (נובמבר 2008 – פברואר 2009) בחנתי את היקף השימוש של מפלגות ומועמדים ברשת באמצעות מעקב יומיומי. הנחתי כי השימוש באינטרנט ככלי שיווק פוליטי יגבר, בין היתר בשל הצהרות המפלגות כי יקצו מיליוני שקלים לפעילות באינטרנט; ולאור ההצלחה הסוחפת של ברק אובמה בקמפיין לנשיאות ארה"ב; הצלחה שנקשרה ע"י רבים לשימוש הנבון שעשה ברשת.

המצאים העלו כי השימוש באינטרנט היה מקיף והתאפיין במספר מגמות עיקריות:

ריבוי ערוצים מקבילים – המועמדים עשו שימוש מקביל במספר רב של ערוצי אינטרנט כולל רשתות חברתיות,⁶ אתרי שיתוף תמונות⁷ ווידאו,⁸ אתרי מיקרו-בלוגינג⁹ ופורומים. **פוליטיקה אינדיבידואלית** – בשונה מבעבר, הושם דגש על אתרים אישיים ולא על אתרי המפלגות. מרבית המועמדים לכנסת (ולא רק העומדים בראש המפלגה) הפעילו אתרי אינטרנט ובלוגים אישיים. **רשתות חברתיות** – לראשונה נעשה שימוש ע"י מועמדים בבחירות לכנסת באתרי רשתות חברתיות ככלי תקשורת פוליטית המאפשר שיח שיויוני לכאורה עם האזרחים. **קמפיין בזמן מלחמה** – על אף ההצהרות על הקפאת הקמפיינים, גם במהלך המלחמה אפשר השימוש באינטרנט את המשך מסעות הבחירות, אם כי בפורמט שונה. **תפיסה עסקית ומקצועית** של אתר האינטרנט כפלטפורמה לניהול קשרי בוחרים.¹⁰ **תוכן גולשים** – קמפיינים מקוונים הציגו יישומי תוכן גולשים ברוח הרשת השיתופית (Web 2.0), כגון העלאת סרטוני וידאו ופוסטים, הצעת הצעות לשם המפלגה ובחירת סיסמאות בחירות. **דינמיות** – בשונה ממסעות הבחירות הקודמים שהיו סטטיים למדי, התאפיין הפעם השימוש באינטרנט בדינמיות מרובה ובמידת עדכניות גבוהה.

במקביל התפרסמו סקרים שהעידו כי מרבית הבוחרים לא מצאו דרכם אל האינטרנט בעקבות המפלגות, לא גלשו לאתריהן ולא חיפשו מידע פוליטי ברשת. מיעוט משתמשים ניכר גם בפעילויות פוליטיות כגון הצטרפות לרשימת דיור, כתיבת טוקבקים ופרסום בלוג פוליטי.¹¹

שתי מסקנות עיקריות עולות מן הממצאים: ראשית, לא ניכרת הפנמה של המדיום ע"י המועמדים ומנהלי הקמפיינים. עודף השימוש אינו מעיד על התמצאות אלא דווקא על דיס-אוריינטציה ובלבול. בנוסף, "שיח" הנבחרים-בוחרים היה נקודתי, התמקד בבחירות, התאפיין בזמניות ונותר חד כיווני וכתוצאה מכך לא משך גולשים רבים ליטול בו חלק פעיל.

⁶ e.g. Facebook, TheMarker Café, LinkedIn

⁷ e.g. Flickr, Picasa, Flix

⁸ e.g. YouTube

⁹ e.g. Twitter, Snooz

¹⁰ CRM – Constituents Relationship Management .

¹¹ מעיין כהן, "הבחירות עברו לאינטרנט, הבוחרים לא", **הארץ** (15.01.09), <http://www.haaretz.co.il/captain/spages/1055638.html>

קמפיינים אונליין של מועמדים לבחירות המקומיות '08: מי ברשת, ומה הם עושים?

ד"ר אזי לב-און, המרכז האוניברסיטאי אריאל

azilo@ariel.ac.il

בכנס אציג נתונים ממחקר רחב-היקף במסגרתו ניתחתי את שימושי האינטרנט של המועמדים שהציגו עצמם לבחירה לראשות עיריות ומועצות מקומיות בבחירות המוניציפליות שנערכו בנובמבר 2008.

נראה כי בבחירות מקומיות מועמדים עשויים להפיק רווחים נאים משימוש ברשת, כיוון שהבוחרים נמצאים באיזורים גיאוגרפיים מתוחמים ולא-גדולים וניתן להגיע אליהם ביעילות ולארגן אותם לפעולה ברשת. כיוון שבבחירות אלו יש יתרון משמעותי למועמדים מכהנים, הרי שהאינטרנט יכול לסייע רבות במיוחד למועמדים חדשים שללא תקציבים ניכרים וללא עורף ארגוני עשויים לנצל את המדיום החדשני על מנת 'לסגור פערים'. יש גם לציין שישראל היא מהמובילות בעולם בחדירת אינטרנט בפס רחב. מכל הסיבות הללו ניתן להניח כי יעשה שימוש אינטנסיבי באינטרנט בבחירות המקומיות הנדונות.

ועם זאת, נתונים אשר הופקו מראיונות טלפוניים עם המועמדים ובדיקת האתרים ברשת של כ-600 מועמדים, מראים תמונה מורכבת יותר. נעשה שימוש באינטרנט ע"י כ-25% מהמועמדים, אולם כמעט תמיד האתרים היו 'סטטים' ולא עשו שימוש ביכולות האינטראקטיביות הקיימות. הנתונים מראים גם פערים ניכרים בין היקף השימוש בקרב מועמדים יהודים (כמעט 65%) לערבים (35%), וכמו כן בין מועמדים חרדים ללא-חרדים. אציג נתונים נוספים- למשל אודות שימוש ברשת בחתכים סוציו-אקונומי וגיאוגרפי. אשתמש בנתונים ע"מ לבחון מי משתמש באינטרנט לצרכים פוליטיים ובאילו אופנים, ומי לא.

3. יתב"ל ב' - ביטחון בינ"ל והשלכות בעידן הגלובלי (בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5304)

יו"ר: ד"ר אבי סגל, האוניברסיטה העברית בירושלים והמכללה האקדמית עמק יזרעאל
מארגן: מר צביקה ליבמן, אוניברסיטת חיפה, המחלקה ליחסים בינ"ל
משתתפים:

1. ד"ר ארז כסיף, אוניברסיטת תל-אביב ואוניברסיטת בן-גוריון
2. פוליטיקה פנימית או פוליטיקה בינלאומית? – המקרה של כינון מדינת ישראל
Nadav Kedem, The University of Haifa
3. מלחמה קרה ערבית חדשה
Soft/Institutional Balancing in Various International Systems
3. מר ח'דר סואעד, דוקטורנט, אוניברסיטת חיפה, בית הספר למדה"מ, המחלקה ליחסים בינ"ל
4. מלחמה קרה ערבית חדשה
Moran M. Mandelbaum, PhD, University of Haifa, Israel
Between Threats and States: Remodeling Security in IR
5. מר ירון סלמן, האוניברסיטה העברית בירושלים
מלחמות אזרחים לאחר 1945: היבטים תיאורטיים סיבות פריצתן, התפשטותן ודרכי סיומן

פוליטיקה פנימית או פוליטיקה בינלאומית? – המקרה של כינון מדינת ישראל

ד"ר ארז כסיף, אוניברסיטת תל-אביב ואוניברסיטת בן-גוריון

casis@013.net

שאלת קיומה העצמאי והנפרד לכאורה של הדיסציפלינה המחקרית המכונה 'יחסים בינלאומיים' היא שאלה מטרידה. באיזו מידה, אם בכלל, מציבה הדיסציפלינה שאלות מחקר 'עצמאיות', השונות שוני עקרוני מאילו שבהן עוסקים מדעני-מדינה, ובאיזו מידה (אם בכלל) מחייב התחום שימוש במתודולוגית מחקר אוטונומית המכוונת לניסוח תיאוריות וגיבוש מודלים נפרדים.

הטיעון שמבקש הדיון הנוכחי להעלות, מצביע על האפשרות לדחיית האבחנה, המבטרת (דיכוטומית) בין שתי ספירות החקירה וההתייחסות. היו כבר מי שהצביעו על קיומן של זיקות בין שתי זירות המשחק: הרודוטוס, קאוטילה, מקיאולי, מרקס ורבים אחרים, עשו כן. הפצצת הכור העיראקי ערב בחירות 1981, מלחמת פוקלנד, מבצע ענבי זעם ואפילו מלחמת עזה הראשונה, הן כולן דוגמאות לשימוש בזירה הבינלאומית כאמצעי לקידום אינטרסים פוליטיים מבית.

המחקר הנוכחי מבקש לתאר את תקופת המאבק להקמת המדינה, בהקשר דומה. הקשר המצליח להפוך על ראשן את רוב ניתוחי הסיפור ההיסטוריוגרפיים אודות התקופה שבין סיום מלחמת העולם השנייה ועד לכינון מדינת ישראל במאי 1948. רוב רובם של ההיסטוריונים -- יהיו אלו חסידיה של 'האסכולה הירושלמית' וממשיכי דרכה (יואב גלבר הוא, קרוב לוודאי, שגריר מובהק של גישה תיאורטית כזו), או לחילופין אלו המכונים או המתכנים 'היסטוריונים חדשים' (כגון אילן פפה, אבי שליים ואחרים) -- לא ביקשו לטפל בסיפור כינון המדינה מפרספקטיבה כזו, אם כיוון שראו את הקמת המדינה חלק מרצף היסטורי העוגן בעקרון 'הגאולה', תפסו את השחקן הציוני כשחקן אוניטרי מגובש, ועוד ועוד. גישתי התיאורטית מבקשת אפוא לקבוע כי יש להבין את כל ההיסטוריה של תקופת 'המאבק' לא כמאבק לכינון מדינת ישראל, אלא בעיקר כמאבק על **השליטה העתידית במדינה העתידה לקום**, קרי: כמאבק המבטא בראש ובראשונה **שיקולים של פוליטיקה פנימית**. ראייה תיאורטית כזו, צובעת באור חדש וקוהרנטי את המאורעות 'הגדולים' של התקופה: 'המרד' של מנחם בגין מפקד האצ"ל; הסזון; פעילותה של 'תנועת המרי העברי'; פעולת האצ"ל במלון המלך דוד; 'הסמינר' של בן-גוריון; הקמת 'מנהלת העם' והחלטה מיום ה-12 במאי 1948 לפנות לאלתר להקמת מדינה עם פקיעתו של שלטון המנדט.

הטיעון המרכזי שמקפל הנרטיב המוצע קובע כי ארכיטקט המפעל היה דוד בן-גוריון, כי ההחלטה להקמת מדינה בעיתוי ההוא הייתה בלתי אחראית בעליל, וכי היא נועדה, בראש ובראשונה, לאפשר לבן-גוריון לגזור קופון פוליטי מבית בחסותה של מלחמה 'מיותרת', קרי: ל'טפל' ביריבו הפוליטי החמוש: ארגון האצ"ל.

מקרה מחקר זה מעלה מספר השערות מעניינות, כבסיס להכללה, בדבר **קדימותם של שיקולים פוליטיים פנימיים לאלו של הזירה הבינלאומית והכפפתה של האחרונה לצרכים מבית**, תוך אדישות יחסית למקדם המחיר. הוא מבקש, בעיקרו של דבר ועניין, להציע מספר הסברים לקדימות זו: חלקם קוגניטיביים באופיים ואחרים מבוססים על שיקולים תיאורטיים מבית היוצר של גישת הבחירה הרציונאלית.

זאת אף זאת, נקודת מוצא תיאורטית זו מספקת, בין היתר, פיגום לתיאוריה מקפת חדשה אודות מקורותיו של המשטר הדמוקרטי ואופיו של המשחק הדמוקרטי, השונה שוני רב מההשקפות הקלאסיות מבית היוצר של הגישה האליטרית, הגישה הפלורליסטית, גישת התרבות הפוליטית וכמובן הגישה ההשתתפותית הנורמטיבית ברוחה.

Soft/Institutional Balancing in Various International Systems

Nadav Kedem, The University of Haifa

nkedem@gmail.com

A new term was introduced to IR in recent years: soft balancing, i.e. restraining the hegemon by non-military means. Though even the staunchest critics agree that restraining attempts of the hegemon in a unipolar system do exist, they have severe methodological criticism of the current theoritization of the term.

Scholars have attributed soft balancing only to unipolarity. This paper will challenge this assertion. Moreover, identifying soft balancing as relevant to various international systems is highly useful to face the major criticism soft balancing has encountered: its lack of clear definable borders. Moreover, it enables us to analyze modern policy towards the US based on a broad historical perspective. Since the current unipolar era is relatively young, arguably diminishing into a multipolar world, we have very few cases to study. Thus, it is hard to discern which characteristics re-occur in all relevant cases, (i.e. essential to the definition), and which are unique to specific cases. This paper argues that restraining through institutional and normative measures is the most common non-military form of balancing, on which research should focus in order to re-define soft balancing.

I will show that the prominent historian Schroeder has already identified two types of policy: pacts of restraint and transcending. Those policies are essentially very similar to the new proposed version of institutional soft balancing. Schroeder has already identified numerous cases that serve as a base for the proposed article's empirical section.

This paper will review various cases that occurred during the 19'th century multipolar system (such as The Greek War of Independence), the bipolar system of the Cold War (such as the breakdown of The Bretton Woods system), and the current unipolar system (such as the Iraq War). Based on the above mentioned review, the paper will offer a new focused definition to soft balancing.

Moreover, the proposed historical perspective will enable me to present an improved theoretical framework for soft balancing. Contemporary scholars found soft balancing to be a linear response to increasing levels of threat by the hegemon. This paper will challenge this assertion.

Thus, I propose an alternative theoretical framework that combines three independent variables: the threat level (by the stronger actor), the rewards promised by the stronger player in return for cooperation, and the importance ascribed by the stronger actor to possible institutional/normative "hinge" that can be used for institutional balancing.

מלחמה קרה ערבית חדשה

ח'דר סואעד, המחלקה ליחסים בינלאומיים, ביה"ס למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה

khadirs@gmail.com

בעקבות התבוסה הערבית ביוני 1967, פרסם מלקולם קר את ספרו הידוע *The Arab Cold War*. ספר זה עסק במאבקי הכוח בעולם הערבי בין נשיא מצרים, ג'מאל עבד אל-נאצר, והמשטרים המהפכניים בעולם הערבי, לבין המנהיגים והמשטרים המונארכיים הערבים. אותה מלחמה קרה ערבית, בלשונו של קר, הייתה על הגמוניה בעולם הערבי. היא הונעה מתוך ניגודי אינטרסים והשקפות בכמה מישורים: היחסים עם מעצמות העל בתקופת המלחמה הקרה, המאבק מול ישראל, עתיד הבעיה הפלסטינית, עתיד האומה הערבית ועוד. המלחמה הקרה הערבית דעכה לאחר התבוסה הערבית ביוני 1967, עת שעבד אל-נאצר החל בתהליך שיקום מצרים לאחר התבוסה, וקיבלה חותמת סופית עם מותו של עבד אל-נאצר בספטמבר 1970.

העולם הערבי נכנס בשנים האחרונות למלחמה קרה חדשה. ראייה לכך היא הפילוג והקיטוב הקיים בין מדינות ערב, שנראה בצורה בולטת במיוחד בעת מלחמת לבנון השנייה ובעיקר בזמן המלחמה בעזה. הפילוג בולט גם בתוך המדינות עצמן, כאשר הציבור בחלק מהעולם הערבי יוצא חוצץ נגד מנהיגיו, אם כי באופן עקיף.

המחקר הנוכחי בא לחפש, לבדוק ולבחון את היסודות והסיבות למלחמה הקרה הערבית החדשה. תשומת לב תינתן להשפעתם של הגורמים הבאים: תקשורת ההמונים בעולם הערבי, ובראש ובראשונה- ערוץ אל-ג'זירה; המעורבות האיראנית בעולם הערבי ועליית הגורם השיעי במזה"ת; קיום יחסים פורמאליים בין כמה ממדינות ערב (יחסים דיפלומטיים ו/או קשרים כלכליים) עם ישראל; כניסתם של שחקנים לא-מדינתיים אסלאמיים לזירת האזורית; הפילוג בין המחנות הפלסטיניים; והמערכת הבינלאומית החד-קוטבית.

גורמים אלה לא התקיימו בזמן המלחמה הקרה הערבית הראשונה, ולכן יש צורך בבחינת השפעתם על הפוליטיקה הבין-ערבית והתדרדרות היחסים הבין-ערביים. המחקר יסייע לנו לגלות את מוקדי העוצמה והחולשה הפנים והבין-מדינתיים בעולם הערבי, אלה שמעכבים ואלה שיכולים לסייע לסיום הסכסוך בין ישראל לעולם הערבי.

Between Threats and States: Remodeling Security in IR

Moran M. Mandelbaum, Division of IR, University of Haifa, Israel

moranm@poli.haifa.ac.il ; moran102@bezeqint.net

This paper seeks to explain variations between and within regions in types and levels of security. Thus, three questions are presented: a) what are the key types of security in the international realm? b) who/what are the main referent-objects of security? And c) how could we better account for variation in types of security over time and space?

This paper presents a fourfold typological theory of *spheres (types) of security*: Human Security, Factional Security, Traditional Security and Co-operative Security. Each sphere includes a particular referent, key values/aspirations, and a different security arrangement. The explanation for the variation in spheres of security is what I call the *state-threat ratio*, which is the convergence of two major variables – the balance of military threats and state strength. Hence, changes in the values on the independent variables – high/low threat(s) and strong/weak state – would better explain the variation on the dependent variable – the four spheres of security. The logic is simple: the stronger states are, and the lower their threat environment, the higher the level of security and, consequently, the cooperative relations between states become. Because in many cases states are weak and threats are present, however, different levels of security are presented. These include differing agents, identities and practices of security. The argument is briefly illustrated through two cases, and by combining the comparative with the within-case analysis technique: Post-WWI Europe and the Balkans since the late 1980s.

מלחמות אזרחים לאחר 1945: היבטים תיאורטיים סיבות פריצתן, התפשטותן ודרכי סיומן

ירון סלמן, האוניברסיטה העברית בירושלים
salmanyaron@gmail.com

הרצאה זו עוסקת בסקירת התפשטותן של מלחמות אזרחים כתופעה עולמית לאחר 1945 ובעניין האקדמי הרב שהן מעוררות בשנים האחרונות. היא מבוססת על פרק סקירת הספרות מתוך עבודת הדוקטורט הדנה בתנאים להצלחת יישום הסכמי שלום בסיום מלחמות אזרחים.

1. על מלחמות אזרחים כצורת הלחימה הנפוצה ביותר מאז סיום מלחמת העולם השנייה –

Brown מנה חמש סיבות מדוע יש לחקור מלחמות אזרחים: הן נפוצות. מתוך 118 הסכסוכים האלימים שהתרחשו בעולם בשנים 1989-2004 רק שבעה היו מלחמות בין-מדינתיות (Harbom & Wallenstein, 2005, pp. 623-624). נתונים אלו מצטרפים לכך שמספרן של מלחמות אזרחים נמצא בעלייה עקבית מאז סיום מלחמת העולם השנייה (Fearon, 2004, p. 275); הן גורמות סבל רב; הן משפיעות על המדינות השכנות ולרוב אף מערבות אותן ועל-ידי כך מערערות את היציבות האזורית; הן מעסיקות מעצמות חוץ אזוריות משום שהן נוגעות לאינטרסים ישירים שלהן; והמאמצים לפתרון סכסוכים פנימיים כוללים אף את מאמציהן של מדינות ומעצמות חוץ אזוריות ואת מאמציהם של ארגונים בין-לאומיים (Brown, 1996, p. 3). משנת 1945 רוב המלחמות פרצו בתוך מדינות ולא בין מדינות (Henderson & Singer, 2000, p. 275). בתקופה זו מלחמות אזרחים מהוות את צורת הלחימה הנפוצה והקטלנית ביותר – מספר הקורבנות במלחמות אזרחים מסיום מלחמת העולם השנייה הגיע לעשרים מיליון ולעקירת שישים ושבעה מליון בני אדם מבתיהם מסביב לעולם (Collier et al., 2005, pp. xiii-3).

בהשוואה למלחמות בין-לאומיות בין שתי מדינות ריבוניות, מלחמות אזרחים נמשכות זמן רב יותר (Collier et al., 2004, p. 253), סיכויי סיומן באמצעות שיחות שלום נמוך יותר (Stedman, 1991; Licklider, 1995; Hampson, 1996; Walter, 1997), והן גורמות למספרים עצומים של פליטים ולהרס מוחלט של כלכלת המדינה (Fearon & Laitin, 2003, p. 75). כמו כן, במקרים רבים האלימות התחדשה לאחר שנחתם הסכם שלום בסיומן של מלחמות אזרחים (Licklider, 1995; Walter, 1999, 2002), ובהשוואה למדינות שלא התחוללה בהן מלחמת אזרחים, במדינות אשר התחוללה בעבר מלחמת אזרחים הסיכוי שהיא תפרוץ בפעם השנייה והשלישית הנו גבוה (Walter, 2004, pp. 371-372).

לבסוף, למלחמות אזרחים ניכרות השלכות ביטחוניות וכלכליות שליליות על המדינות השכנות. מעבר להרס המוחלט של כלכלת המדינות אשר מתחוללות בהן מלחמות אזרחים, מלחמות אזרחים אף גורמות לירידה בהתפתחות הכלכלית של המדינות השכנות ובכלל התופעות השליליות הנגרמות כתוצאה מהקרבות זולגות ומשפיעות על המדינות השכנות. הדבר מתבטא למשל במספרים גבוהים של פליטים החוצים גבולות בניסיון להימלט מאזורי הקרבות (Brown, (1996; Sambanis, 2001; Murdugh & Sandler, 2002; Doyle & Sambanis, 2006.

2. סיבות פריצתן, התפשטותן ודרכי סיומן של מלחמות אזרחים – היבטים תיאורטיים

בשנים האחרונות גובר העניין האקדמי במלחמות אזרחים. בספרות מוכרות תיאוריות כלכליות, פוליטיות, פסיכולוגיות, קונסטרוקטיביסטיות ובחירה רציונאלית העוסקות בחקר סיבות פריצתן, מהלכן ודרכי סיומן של מלחמות אזרחים. חוקרים רבים עסקו בחקר הסיבות לפריצתן של מלחמות אזרחים אשר התמקדו בהסברים כלכליים (2004), (Collier & Hoeffler, 2001), בהסברים אתניים (Brubaker & Laitin, 1998; Fearon & Hegre et al., 2007), בהסברים פוליטיים-רציונאליים והיעדר יציבות פוליטית (Laitin, 2003; Fearon et al., 2001), בהסברים מתחום היחסים הבין-לאומיים הקשורים בדילמת הביטחון (Posen, 1993), ובהשפעות חיצוניות שליליות הנגרמות על-ידי מדינות האזור השכנות או על-ידי מעצמות חיצוניות העוללות להוביל לפריצתן של מלחמות אזרחים (Brown, 1996; Lake & Rothchild, (1998; Gleditsch, 2007).

לא פחות תשומת לב הוקדשה לחקר מהלכן והתפשטותן של מלחמות אזרחים (Balch-Lindsay & Enterline, 2000; Regan, 2002; DeRouen & Sobek, 2004; Hegre, 2004; Fearon, 2004; Collier et al., 2004; Walter, 2004). מרגע פרוץ מלחמות אזרחים, רמות אי-האמון והעוינות מתגברות באופן המקשה על סיומן בדרכי שלום. מספרן הרב של מלחמות אזרחים בשנות התשעים לא נבע מפריצתן של מלחמות חדשות אלא מהמשכיותן ומן הקושי לסיים מלחמות שכבר התחוללו (Sambanis, 2002; Fearon & Laitin, 2003; Fearon, 2004; Hegre, 2004). הקושי הרב להביא לסיום מלחמות אזרחים ולסיום ההרג והסבל האנושי הכרוך בהן הוביל את החוקרים לנסות ולהסביר את מהלכן ואת המשכיותן מתוך מטרה לצמצם את משך הזמן שהן מתחוללות ולצמצם את האפשרות שהן תפרוצנה בשנית.

מלחמות אזרחים נבדלות ממלחמות בין-לאומיות בעיקר משום שהצדדים המעורבים בהן שבים לחיות זה לצד זה בסיום הסכסוך (Licklider, 1995, p. 681), ובאופן כללי הן עשויות להסתיים במספר אופנים: ניצחון הממשלה, ניצחון המורדים, הפסקת אש או הסכם שלום (Mason, Weingarten & Fett, 1999, pp. 239-240).

מבין ארבעת אופני הסיום הללו ההרצאה מתמקדת בפתרון מלחמות אזרחים באמצעות הסכמי שלום. בספרות המקצועית מוכרות שלוש קטגוריות לפתרון מלחמות אזרחים באמצעות שיחות שלום: הקטגוריה הראשונה מתמקדת בתנאים העשויים להוביל את הצדדים המעורבים אל שולחן הדיונים; הקטגוריה השנייה מתמקדת בתנאים העשויים להוביל לפשרה בשלב המיקוח; והקטגוריה השלישית הדנה בתנאים העשויים להוביל ליישום הסכמי שלום שנחתמו בסיום מלחמות אזרחים. כאמור, המאמר מתמקד בסקירת המחקרים הנמנים על הקטגוריה השלישית – זו העוסקת בתנאים אשר עשויים להוביל ליישום מוצלח של הסכמי שלום בסיום מלחמות אזרחים. בניגוד להסברים המתמקדים בגורמים החיצוניים, מגמת המאמר להציע הסבר המשלב גורמים פנימיים וחיצוניים ליישום ההסכמים.

לאור האמור לעיל, מלחמות אזרחים מהוות את הבעיה הפוליטית המשמעותית ביותר במערכת הבין-לאומית בתקופה שלאחר המלחמה הקרה והן מהוות את אחד האתגרים העיקריים הניצבים בפני הקהילה הבין-לאומית בתקופה זו. בימינו מלחמות אזרחים ולא מלחמה בין-לאומית בין שתי מעצמות נתפסות כאיום המרכזי על הביטחון הגלובלי (Lacina, 2004, p. 192) והן עומדות בראש סדר היום הפוליטי של מקבלי ההחלטות במדינות המפותחות ובארגונים הבין-לאומיים, ומאמצים רבים מושקעים בניסיון לזהות את התנאים העשויים לצמצם את התופעה (Elbadawi et al., 2008, p. 451).

4. ביטחון לאומי – קונפליקט ישראלי-ערבי (בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5305)

יו"ר: ד"ר דליה גבריאלי-נורי, אוניברסיטת בר אילן
משתתפים:

1. דר' אפרת זילבר, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, החטיבה ללימודי צבא וביטחון התמודדות שלטון עם משבר לאומי: מחקר השוואתי
 2. מר גדי חיטמן, אוניברסיטת חיפה
 3. מר דורון צור, אוניברסיטת בר אילן, התוכנית ליישוב סכסוכים וניהול משא ומתן
 4. מר נמרוד רוזלר, מר עירן הלפרין ומר ג'ימס גרוס
 5. ד"ר אורי גורדון, מכון הערבה ללימודי הסביבה
 6. ד"ר אדם ד. דנאל, מכללת ספיר
- ביקורת מתודולוגית של הטיפוס הטהור של דמוקרטיה אתנית

התמודדות שלטון עם משבר לאומי: מחקר השוואתי

אפרת זילבר, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, החטיבה ללימודי צבא וביטחון

המאמר בוחן את השימוש באמצעים השונים ובכללם פעולות ענישה, בהם נקטו שתי מדינות דמוקרטיות כדי לדכא התקוממות לאומית: בריטניה בעת המשבר בצפון אירלנד (1969-1994) וישראל בתקופת האינתיפאדה הראשונה (1987-1993). המחקר מנתח את המדדים שהשפיעו על כל שלטון להרחיב או לצמצם בשימוש באמצעים בהם נקט בתקופות המוזכרות. ניתוח בדרך זו מאפשר, לבחון האם מדינות דמוקרטיות נוהגות באופן זהה בהתמודדותן עם משבר לאומי.

השוואת תגובת שתי המדינות מעלה כי על אף השונות במאפייני העימות, האמצעים בהם הן נוקטות בשעת משבר דומים. כך גם העקרונות המנחים את תגובתו של השלטון בעת משבר. עקרונות אלה מושפעים משני מישורים הפועלים בו זמנית: מישור גלוי הנושא אופי של הסברים רציונאליים. מישור סמוי המתווה את אופן השימוש באמצעים בהתאם לתפיסות ולתובנות סמויות מן העין. המחקר מלמד כי בעת משבר לאומי קיים מקום נרחב לביטוי של המישור הסמוי. בעת כזו השלטון אינו בוחן בהכרח מהי התגובה האפקטיבית והרציונאלית בה עליו לנקוט נוכח האלימות הגואה. אלא בראש ובראשונה, מהם האילוצים הפוליטיים ומה המדינה עושה בתחומה כדי להוכיח לאוכלוסייה עליה היא נמנית שאכן היא מגיבה.

התנאים להתפרצות אלימות פוליטית קבוצתית

גדי חיטמן, אוניברסיטת חיפה

שאלת המחקר: מהם התנאים להתפרצות אלימות פוליטית של מיעוטים לאומיים: המקרה של ערביי ישראל. מטרת המחקר היא להציג מודל המבוסס על ארבעה מושגים שיכולים להסביר את תופעת האלימות הפוליטית אצל קבוצות מחאה. ארבעת המשתנים הם: (1) קיומה/אי קיומה של מנהיגות בקרב קבוצת המיעוט, אשר בחרה בדפוס פעולה אלים; (2) השפעתם או אי השפעתם של אירועים חיצוניים על קבוצת המחאה; (3) מדיניות השלטון כלפי קבוצת המחאה; (4) עוצמת השלטון.

מטרות נוספות: לנסות ולזהות מי מהגורמים המסבירים משפיע יותר על התרחשות התופעה ומי פחות, למי מהם תמיד יש חלק בהנעת פעילות אלימה ולמי לא; לנסות ולבנות מודל של התפרצות אלימה קולקטיבית ולבדוק אם ניתן להחילו על מיעוטים לאומיים אחרים.

החידוש התיאורטי של המחקר: ניתן להסביר אלימות פוליטית בשילוב של גישת הקיפוח היחסי והחלטה רציונאלית של גורמי הנהגה בקרב קבוצת המחאה. המונח רציונאליות נחלק לשני שלבים: האחד, נקודה מסוימת שבה מתקבלת החלטה לבחור באלימות כדרך פעולה, מתוך שיקול כי הדבר יסייע להגשים מטרות. השני, שבא בנקודת זמן מאוחרת יותר ובו ההחלטה הרציונאלית מוסברת ומנומקת בדיעבד באמצעות טיעונים שונים (רציונאליים, פרימורדיאליים, תלויי מצב).

המחקר מניח 4 השערות:

(1) במקרה שבו קיימת מנהיגות המחליטה על שימוש באלימות כדי להשיג מטרות פוליטית ואין הנהגה אחרת שתמנע זאת, תפרוץ אלימות פוליטית.

(2) במקום שבו אין מנהיגות המחליטה על שימוש באלימות כדי להשיג מטרות פוליטיות, הסיכוי לאלימות כזו פוחת במידה ניכרת.

(3) כאשר מדיניות השלטון מופעלת בעוצמה הנתפסת בעיני מנהיגות הקבוצה כגבוהה מדי, גובר הסיכוי שתפרוץ אלימות פוליטית.

(4) אירועים חיצוניים יכולים להשפיע על החלטה לבחור באלימות פוליטית, אך הם אינם תנאי הכרחי או מספק להתרחשות התופעה.

המחקר מקיף 15 מקרי בוחן שבהם נרשמה אלימות פוליטית קבוצתית בקרב הערבים אזרחי ישראל או שהפוטנציאל להתרחשותה היה גבוה. כל המקרים שנבחרו רלוונטיים לאוכלוסייה הנחקרת על בסיסי אזרחי (יחסי רוב-מיעוט), לאומי-אתני (הסכסוך הישראלי-פלסטיני) ודתי (מקומות קדושים לאסלאם).

שיטת המחקר שנבחרה היא איכותנית וכוללת ניתוח של מקורות ראשונים המורכבים ממסמכים היסטוריים, הן של השלטון והן של הנהגת המיעוט. מקורות אלו כוללים: מסמכים של משרדי הממשלה הרלוונטיים (הממשל הצבאי, משרד המיעוטים, לשכת היועץ במשרד ראש הממשלה, לשכת השר לענייני מיעוטים; שאילתות בכנסת); יומנים אישיים של ראשי המיעוט הערבי; ועיתונות של המגזר הערבי בתקופות רלוונטיות פי החלוקה הבאה:

מקרי בוחן שמופיעים במחקר והחלו בנקודת זמן ברורה, אירועים המוגדרים כ"אירועים מתפרצים", נקראו כל העיתונים במגזר הערבי מאותו יום ועד חודש לאחר האירוע. זאת, על מנת ללמוד על דפוס הפעולה של השחקנים המעורבים באירוע (המיעוט הערבי בישראל מזה ומערכות השלטון מזה וכן על השלכות האירוע בטווח הקצר והבינוני).

במקרי בוחן אחרים אותם ניתן להגדיר כ"אירועים תהליכיים", נקראו כל העיתונים במגזר הערבי מרגע שבו התפרסמו ידיעות ראשונות על האירוע, שיש בו כדי להשפיע על המיעוט הערבי בישראל ועל דפוס תגובתו לאירוע זה ועד חודש לאחר סיומם.

הניסיון לייצר קריאה אפקטיבית, כזו שתשרת את המחקר, מחייב חיפוש אחר נושאים וסוגיות מפתח בידיעות השונות (גם במאמרים פרי עטם של פובליציסטים וגורמי הנהגה). הידיעות והמאמרים שנבחרו היו אלה שעסקו בסוגיות אזרחיות הקשורות באופן ישיר למצבם כמיעוט במדינת ישראל ואלה שזדנו בסוגיה הלאומית של הפלסטינים. נושאי המפתח של מחקר זה היו: החלטות השלטון בהיבט האזרחי והלאומי; תגובות גורמי הנהגה במגזר הערבי לאותן החלטות; סיקור אירועים "מתפרצים" והתגובות להם; סיכומי ישיבות של גופי הנהגה וקבלת החלטות בעקבותיהן.

האם יש פרטנר? הצעה לניסוי מכריע

מר דורון צור, אוניברסיטת בר אילן, התוכנית ליישוב סכסוכים וניהול משא ומתן

סוגייה מרכזית בביטחון ובחוסן הלאומי של ישראל היא האם ניתן, בעתיד הנראה לעין, לסיים את הסכסוך המתמשך בין היהודים לערבים בארץ ישראל, מחוץ ובתוך הקו הירוק, בהסדר מוסכם ובר-קיימא. תשובה אמינה חיובית או שלילית לשאלה זו תפוגג במידה רבה את השסע בין ימין לשמאל ותשפר את הקוהרנטיות של המיניות הישראלית בין אם ליישוב הסכסוך או לניהולו.

עיקר הדיון בסוגייה נסב על תכנים ופרמטרים של ההסכם ההיפותטי מתוך הנחה מובלעת שמרחב ההסכמה האפשרי, אם הוא בכלל קיים, הינו קטן ביותר ועיקר האתגר הוא למצוא אותו, להציגו ולשכנע או ללחוץ על הצדדים שיסכימו לו. המחקר שלי אינו עוסק בתכניה של הסכמה אפשרית אלא מתמקד דווקא בשאלה באיזה מנגנון ראוי ויעיל לבדוק אמפירית את האפשרויות להגיע להסכמה מתוך הטענה שמנגנון טוב יכול לייצר מרחב הסכמה גדול בהרבה וכן שאותו הסכם בדיוק יכול להצליח מאוד אם הושג במנגנון טוב ולטבוע בנהרות של דם אם הושג במנגנון גרוע. לטענתי, מטרת העל של מנגנון טוב אינה להוביל להסכם בכל מחיר אלא לספק בהירות כך שמחד, אם המנגנון לא יוביל להסכמה, נוכל לדעת בביטחון אמפירי רב שהסכמה כעת אינה אפשרית ולהיערך בהתאם ומאידך, אם יוביל להסכמה, זו תהיה הסכמה יציבה ונחוושה הזוכה ללגיטימציה פנימית וחיצונית ושביכולתה להתמודד בהצלחה עם המכשולים הרבים והקשים שיעלו בתהליך מימושה.

בין היתר אערער על המוסכמה המקובלת והמיושמת שליבתו של המנגנון חייבת להיות תהליך מיקוח בין המנהיגים הפוליטיים של שני הצדדים ואציע פרדיגמה חלופית לפיה קבוצות גדולות של אזרחים הנבחרים אקראית משני הצדדים (ולכן משקפים את ההעדפות והערכים של העמים ולא-דווקא של האליטות) מהווים "וועדת מכרזים" המגיבה ומדרגת מגוון מתווים ליישוב הסכסוך תוך מתן אפשרות למציעי המתווים (כל יחיד או ארגון מתוך הסכסוך או מחוצה לו המעוניין להשתתף) לשפרם ולחזור ולשפרם עד שיתייצב המתווה הזוכה למירב התמיכה הדמוקרטית הדו-צדדית השקולה.

המנגנון הקיים הופעל בוריאציות שונות על ידי שישה ראשי ממשלות במשך 16 שנים והיתכנותו הקרובה של הסדר בהסכמה היא עדיין יותר בגדר של אמונה פוליטית אישית מאשר עובדה אמפירית. לעומת זאת, הפעלת המנגנון החלופי במשך כשנה תיתן תשובה ברורה בהרבה. אם אחד או יותר מהמתווים יתפתחו לכך ששני חלקי "וועדת המכרזים" מעדיפים אותם על פני הסטטוס קוו, הרי יש בידנו מתווה שיכול להיות מוגש לאישור המערכות הפוליטיות בשני הצדדים מתוך ידיעה שבני העמים מסוגלים כבר כיום לבצע את השינוי הקוגניטיבי הנדרש כדי לתמוך בהם. מאידך, אם אזור ההסכמים האפשריים נותר ריק, ברור למדי שאין עדיין בשלות בקרב העמים וגם אם יושג הסכם בין המנהיגים ואפילו יאושר על ידי הפרלמנטים הוא לא יזכה לתמיכה דו-צדדית אותנטית ותידרש כפייה חיצונית כדי למנוע ממנו לקרוס.

השפעות פוליטיות של תקווה ואמפטיה בסכסוך הישראלי-פלסטיני

מר נמרוד רוזלר, מר עירן הלפרין ומר ג'ימס גרוס

רגשות נחשבים כיום כגורם מוטיבציוני חשוב בסכסוך בין-קבוצתי ובתהליך יישובו, כאשר אחת המגמות המרכזיות כיום במחקר אינה מסתפקת באבחנה בין השפעותיהם של רגשות שליליים וחיוביים, אלא מתמקדת באבחנה בין רגשות מאותו הקוטב. אך בשונה מהמחקר המתפתח בנוגע להשפעותיהם הייחודיים של רגשות שליליים שונים על סכסוך בין-קבוצתי, טרם נערכה אבחנה דומה בין השפעות של רגשות חיוביים שונים. הן תקווה והן אמפטיה נחשבים לרגשות התורמים לתהליכי התמתנות ויישוב סכסוכים, באמצעות השפעתן על תהליכים קוגניטיביים כמו הערכה, שיפוט, עמדות, ועל נטיות התנהגותיות. במחקר הנוכחי נבדקו ההשפעות של תקווה ואמפטיה על עמדות הציבור היהודי-ישראלי בנושא הסכסוך עם הפלסטינים בשני אירועים משמעותיים ומובחנים בכיוונם שהתרחשו לאחרונה בסכסוך- וועידת אנאפוליס והמלחמה בעזה. המחקר נעשה באמצעות סקר מייצג של החברה היהודית-ישראלית שנערך בשני גלים.

מהממצאים עולה שלכל אחד מהרגשות השפעה ייחודית ומובחנת על עמדות הציבור. בעוד שנמצא מתאם חיובי מובהק בין תקווה לעמדות התומכות בויתורים בשני ההקשרים, לא נמצא מתאם דומה עם אמפטיה. לעומת זאת, נמצא מתאם שלילי מובהק בין אמפטיה לעמדות התומכות בפעולות תוקפניות כלפי הצד השני בשני ההקשרים, אך לא נמצא מתאם דומה עם תקווה. לסיכום, מוצע דיון בתרומה הייחודית של כל אחד מהרגשות לתהליכי שינוי בסכסוך עיקש ואלים המכוונים ליישובו.

קבוצת "אנרכיסטים נגד הגדר": אתנוגרפיה פוליטית והערכת הישגים

ד"ר אורי גורדון, מכון הערבה ללימודי הסביבה

uri.gordon@arava.org

"אנרכיסטים נגד הגדר" היא קבוצת פעילים ישראלית התומכת במאבק הפלסטיני הבלתי-אלים נגד גדר ההפרדה ומשטר המחסומים בגדה המערבית. מאמר זה מציג ניתוח אתנוגרפי-פוליטי של פעילות הקבוצה מאז הוקמה באביב 2003. המחקר בוחן שתי שאלות: (א) באיזו מידה אכן נוכחת האידיאולוגיה האנרכיסטית בפעולות הקבוצה, בדרכי התארגנותה ובשיח הפוליטי של משתתפות/יה?; (ב) באיזו מידה הצליחה הקבוצה בהשגת המטרות שהציבה לעצמה?

המחקר נעשה באמצעות ליווי הקבוצה כמשתתף-צופה בהפגנות ובפגישות, ע"י מעקב אחר רשימת הדיוור שלה ודיווחים אודותיה בתקשורת, ובסידרת ראיונות מובנים-למחצה. אלה נותחו בתוך מסגרת תיאורטית המשלבת סוציולוגיה של תנועות חברתיות ותיאוריה פוליטית אנרכיסטית.

המחקר מציע שלושה מימדים לבחינת נוכחותה של פוליטיקה אנרכיסטית בפעילות הקבוצה: פוסט-לאומיות, פעולה ישירה, ומנהיגות ביזורית. בהיבט הפוסט-לאומי נצפתה שלילה עקבית של השיח הצינוני ומחויבות לנראטיב חלופי

של מאבק משותף. בשני הממדים הבאים, לעומת זאת, התגלו פערים בין תפקודה של הקבוצה לבין מה שניתן היה לצפות לו מן המחויבות הנומינלית לאנרכיזם. פעולות ישירות להפסקת עבודות הבנייה ולהסרת מחסומים התחלפו לפרקים בהפגנות ומצעדים שלא השפיעו ישירות על הנעשה בשטח. עמדות מנהיגות בקבוצה גם הן הוחזקו במשך תקופות ארוכות בידי פעילים מעטים בלבד, בד"כ גברים.

תופעות אלה מוסברות, ראשית, על-ידי השינוי בהרכבה האנושי של הקבוצה (בראש ובראשונה כתוצאה משחיקה ולחץ פוסט-טראומטי בעקבות אלימות משטרתית וצבאית), ושנית על-ידי תפיסתה-העצמית של הקבוצה כיוזמת סולידריות, כאשר השותפים הפלסטיניים הם שקובעים את מימדי המאבק, וכאשר והקשרים האישיים בין חברים אחדים בקבוצה לבין מנהיגים פלסטיניים מקומיים הציב את אלה הראשונים בעמדת השפעה. עם זאת נמצא כי משתתפות/ים בקבוצה התמודדו עם מתחים אלה באופן רפלקסיבי, ובעיקר בתחום המנהיגות פעלו במודע להגדלת השוויון.

בשאלת הישגי הקבוצה, מוצעת הבחנה תיאורטית בין מטרות בטווח הקצר (עצירת קטעים בגדר), הבינוני (ערעור הקונצנזוס סביב הגדר, בניית מאבק משותף), והארוך (מהפכה חברתית, ביטול הקפיטליזם ומוסד המדינה). נמצא כי למרות שהמטרות קצרות-וארוכות-הטווח לא הושגו, אלה שבטווח הבינוני הושגו בהצלחה ובמהירות יחסית.

ביקורת מתודולוגית של הטיפוס הטהור של דמוקרטיה אתנית

ד"ר אדם ד. דנאל, מכללת ספיר

machiav@netvision.net.il

מחקר זה עוסק בטעמים, שבגינם הטיפוס הטהור (ideal type) של דמוקרטיה אתנית מבית מדרשו של פרופ' סמי סמוכה, נראה כמתמשש במדינה אחת בלבד, ישראל. דמוקרטיה אתנית מוגדרת כדמוקרטיה לא-מערבית במהותה, המושתתת על שני עקרונות המנוגדים זה לזה: דמוקרטיה שיוויונית ואינקלוסיבית מחד, והעדפה של קבוצת הרוב האתנית מאידך. מקרה המבחן עליו מבוסס הטיפוס הטהור של דמוקרטיה אתנית הוא ללא ספק ישראל. ברם, משום שע"פ הגדרתו, עוד מימי מכס ובר, טיפוס טהור אמור להבהיר ולבאר מקרים שונים, ולא רק מקרה יחיד ומיוחד, הרי שעלינו לאתר מדינות נוספות, בהן מתממשת דמוקרטיה אתנית. לאחר שהחיפוש אחר דמוקרטיות אתניות אחרות במרכז ומזרח אירופה, בצפון אירלנד ובמלזיה לא מורה על קיומה של דמוקרטיה אתנית נוספת, מתברר כי בניגוד לסיווגה כדמוקרטיה לא-מערבית במהותה, דווקא בדמוקרטיות מסוימות במערב אירופה שוררים עיקריה של הדמוקרטיה האתנית. בשלב זה, כשהגדרתה של דמוקרטיה אתנית כלא-מערבית במהותה נראית מסופקת, מוותר פרופ' סמוכה על הדרישה המתודולוגית מעם טיפוס טהור לעמוד על הדומה בין מקרים שונים, והוא מאבחן את

ישראל כדמוקרטיה האתנית היחידה למעשה בעולם. אלא שהשוואה בין הדמוקרטיה הישראלית לדמוקרטיות במערב אירופה מעלה, כאמור, שהיא איננה בהכרח כה ייחודית ע"פ כל אחד מהמבחנים שמעמיד פרופ' סמוכה, ושייחודיותה נעוצה דווקא בשילוב בין כל מבחניו—שילוב המונח מראש.

5. רשויות מקומיות (בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5308)

יו"ר: ד"ר פני יובל, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית משתתפים:

1. ד"ר אמיר הורקין, פרופ' יצחק כ"ץ ופרופ' ברוך מבורך
השפעת תפקודם של ראשי רשויות מקומיות מכהנים במלחמת לבנון השנייה על בחירתם-מחדש/החלפתם בבחירות המקומיות 2008
2. ד"ר אתי שריג, האוניברסיטה הפתוחה, המחלקה לסוציולוגיה, מדע המדינה ותקשורת
שותפויות עסקיות ברשויות המקומיות בישראל
3. ד"ר פני יובל, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית וגב' בירייה גרנות, נציבת תלונות הציבור ויועצת ראש העיר לקידום מעמד האישה בעיריית הרצליה
פיתוח כלים לתכנון, ניהול ומדידה של מדיניות ציבורית עבור היועצת למעמד האישה ברשויות מקומיות
4. ד"ר אמיר הורקין, המרכז האקדמי למשפט ועסקים רמת גן
הישרדות המכהנים המתאימים ביותר: מודל הביצועים המשולבים ובחירה-מחדש במכהנים נבחרים בבחירות המקומיות בישראל 2003-2008
5. גב' תהילה ברוכי, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, מנהל ומדיניות ציבורית
מדידה והערכה של יעילות ומועילות עבודתם של נבחרים ציבור בשלטון המקומי

השפעת תפקודם של ראשי רשויות מקומיות מכהנים במלחמת לבנון השנייה על בחירתם-מחדש/החלפתם בבחירות המקומיות 2008

ד"ר אמיר הורקין, חבר סגל במרכז האקדמי למשפט ועסקים רמת גן ומנהל המחקר של מאגר מוחות – מכון מחקר וייעוץ בינתחומי בע"מ

פרופ' יצחק כ"ץ, מנכ"ל מאגר מוחות – מכון מחקר וייעוץ בינתחומי בע"מ

פרופ' ברוך מבורך, פרופ' (מן החוץ) למדיניות ציבורית ולמנהיגות פוליטית באוניברסיטת ת"א, והמנהל המדעי של מאגר מוחות – מכון מחקר וייעוץ בינתחומי בע"מ

המחקר הנוכחי מאמץ גישה מאקרו-פוליטית המאפשרת לעמת בין האסכולה הרציונאלית של הביצועים האובייקטיביים לבין אסכולת הרציונאלית המתוחמת של הביצועים הנתפסים על רקע מצב חרום ברמה המקומית. האסכולה הרציונאלית של הביצועים האובייקטיביים גורסת כי למכהנים המציגים ביצועים אובייקטיביים טובים יותר, יש סיכויים גבוהים יותר להיבחר-מחדש¹². מאידך, אסכולת הרציונאליות המתוחמת של הביצועים הנתפסים,

¹² ראו: דיסקין, א. עדן, א. (1999). הבחור הרציונלי בבחירות המקומיות בישראל. מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות. ריון, ע. (2003). רפורמה בארגון השלטון המקומי בישראל: בין ריכוז לבזור, בין מסורתיות למודרניות. מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות. ירושלים.
Brender, A. (2003). "The Effect of Fiscal Performance on Local Government Election Results in Israel 1989-1998" *Journal of Public Economics*. Vol. 87 (9-10). Pp. 2187-2205.

גורסת כי למכהנים המציגים ביצועים נתפסים טובים יותר, יש סיכויים גבוהים יותר להיבחר-מחדש¹³. שתי האסכולות מניחות במובלע כי את ביצועי המכהן ותפקודו יש לייחס למצבי שגרה מקומיים ולפיכך, ככל הידוע, לא נבחנה השפעת ביצועי המכהן על בחירתו-מחדש על רקע מצבי חרום מקומיים. עימות בין שתי האסכולות מאפשר לנו לבחון במחקר זה, איזו מהשתיים מספקת הסבר וניבוי טובים יותר לבחירה-מחדש או לתחלופה שלא מרצון, של ראשי רשויות מקומיות מכהנים מצפון ישראל בבחירות המקומיות ב-2008, על רקע תפקודם במצב חירום ארוך טווח כמלחמת לבנון השנייה ב-2006.

תפקודם של ראשי הרשויות המקומיות, בעת מצבי חירום ומשבר הוא נושא, שלמיטב הידיעה, זכה עד כה להתייחסות דלה בספרות המחקרית¹⁴. ניתן לסווג את מצבי חרום לשלוש קטגוריות עיקריות: (א) אסונות טבע (ב) התקפות טרור (ג) מלחמה (במיוחד כאשר העורף מעורב באופן ישיר במלחמה). למצבי החרום הללו יש כמה מאפיינים משותפים: ראשית, בדרך כלל יש להם תוצאות קשות הכוללות הרס תשתיות ומבנים ופגיעה ברכוש ובנפש. שנית, הם מכניסים את הרשות ותושביה למצב הלם בלתי צפוי. שלישית, הם נחרתים כאירועים טראומטיים שככל הנראה הם בעלי השפעות ארוכות טווח על התושבים. יחד עם זאת, בעוד שאסונות טבע והתקפות טרור הם מצבי חרום קצרי טווח, הרי שמלחמה עלולה להיות ארוכת טווח. במהלך מלחמת לבנון השנייה ב-2006, ספג אזור צפון ישראל במשך כחודש ימים אלפי רקטות וטילים, פגיעות בתשתיות, במבנים, ברכוש ובנפש. התופעה של ערים וישובים הנמצאים תחת אש למשך תקופה ארוכה ושל רשויות מקומיות הנאלצות לתפקד בתנאי מלחמה ממשיים, היא תופעה לא שכיחה גם במונחי ההקשר הישראלי. מלחמת לבנון השנייה בקיץ 2006, היוותה אפוא קונטקסט חריג ונדיר, לבחינת תפקודם של ראשי הרשויות המקומיות באזור צפון ישראל במצבי חירום מקומיים.

המחקר בחן את השפעות הביצועים הנתפסים של המכהן במהלך מלחמת לבנון השנייה ב-2006 ואת השפעות הביצועים האובייקטיביים של המכהן ב-2006 (בארבעה תחומים חינוך, תשתיות, דיור ונדל"ן וכספים) על שיעור התמיכה במכהן ועל בחירתו-מחדש בבחירות המקומיות ב-2008 בקרב 17 רשויות מאזור הצפון שהיו מעורבות במלחמה.

ממצאי המחקר מלמדים כי לשביעות הרצון מתפקוד ראש הרשות המקומית המכהן בעת מלחמת לבנון השנייה ב-2006 הייתה השפעה חיובית על סיכויי הבחירה-מחדש של המכהן ועל שיעור התמיכה במכהן בבחירות המקומיות

13 ראו: דורון, ג. (1986). להחליט ולבצע – פרקים במדיניות ציבורית. כיונים הוצאה לאור. הורקין, א. כ"ץ, י. מבורך, ב. (1998). גיבור מקומי: הבחירות ברשויות המקומיות בעידן הבחירה הישירה. הוצאת רמות – אוניברסיטת ת"א. הורקין, א. (2006). מחקר אינטרדיסציפלינרי על הגורמים המשפיעים על תחלופה שלא מרצון של מנהלים נבחרים - המקרה של ראשי רשויות מקומיות בישראל. חיבור לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה". אוניברסיטת תל אביב
Marsh, J.G. & Simon, H.A. (1958). Organization. Wiley. N.Y. Simon, H.A.. (1982). Models of Bounded Rationality. MIT Press. Cambridge. Mass.

14 Arceneaux, K. & Stein, R.M. (2006). "Who Is Held Responsible When Disaster Strikes? The Attribution of Responsibility For A Natural Disaster In An Urban Election". Journal of Urban Affairs. Vol. 28 (1). 43-53. Cohen, S., Eimicke, W. & Horan, J. (2002). "Catastrophe and the Public Service: A Case Study of the Government Response to the Destruction of the World Trade Center". Public Administration Review. Vol. 62 Special Issue: Democratic Governance in the Aftermath of September 11 2001. 24-32. Eisinger, P. (2004). "The American City in the Age of Terror". Urban Affairs Review. Vol. 40 (1). 115-130. Gerber, B.J., Cohen, D.B., Cannon, B., Patterson, D. & Stewart, K. (2005). "On the Front Line". Urban Affairs Review. Vol. 41 (2). 180-210. Moore, L.S. (1951). "How Well Are States and Cities Prepared for Emergency?". Public Administration Review. Vol. 11 (2). 81-87. Sanderson, D. (2000). "Cities, Disasters and Livelihoods". Risk Management: An International Journal. Vol. 2 (4). 49-58. Wolensky, R.P. & Miller, E.J. (1981). "The Everyday Versus the Disaster Role of Local Officials". Urban Affairs Review. Vol. 16 (4). 483-504.

ב-2008. ככל ששביעות הרצון מתפקוד המכהן במלחמת לבנון השנייה הייתה גבוהה יותר, כך גדלו סיכויי הבחירה-מחדש במכהן ושיעור התמיכה בו.

עוד מלמדים הממצאים כי לביצועים הנתפסים של המכהן מ-2006 (שביעות הרצון מתפקוד המכהן בעת מלחמת לבנון השנייה ב-2006) הייתה השפעה חזקה יותר על סיכויי הבחירה-מחדש במכהן ועל שיעור התמיכה בו בבחירות 2008, מאשר לביצועים האובייקטיביים מ-2006.

ממצאי המחקר תומכים באסכולת הרציונאליות המתוחמת של הביצועים הנתפסים ומלמדים כי היא תקפה לא רק במצבי שגרה אלא גם במצבי חירום ברמה המקומית. כמו כן ממצאי המחקר עולים בקנה אחד עם הספרות העוסקת בתפקוד רשויות מקומיות במצבי חירום, לפיה תושבי רשויות מקומיות מפתחים ציפיות שונות ביחס לתפקיד הרשות וביחס לתפקוד הרשות המקומית במצב שגרה ובמצב חירום. הם מצפים מהרשות המקומית לפעול בגישה אפורטרופוסית פאסיבית במצב שגרה ובגישה אקטיבית ופעילה הרבה יותר בעיתות חירום. בנוסף, תושבי הרשות המקומית נוטים לשפוט את ראש הרשות המכהן לפי הקריטריון של מידת המוכנות של הרשות למצבי חירום והם מייחסים לו תפקוד טוב או גרוע בהתאם לכך. תושבים המאמינים כי הרשות המקומית הייתה יכולה לעשות יותר כדי למנוע את הנזקים הנגרמים ממצב החירום נוטים לייחס למכהן את האחריות ולהענישו על כך בהחלפתו בבחירות. לעומת זאת, תושבים המאמינים כי הרשות עשתה את כל הנדרש כדי למנוע את הנזקים, נוטים לתת למכהן קרדיט על העשייה ולתגמל אותו בבחירה-מחדש.

שותפויות עסקיות ברשויות המקומיות בישראל

ד"ר אתי שריג, האוניברסיטה הפתוחה, המחלקה לסוציולוגיה, מדע המדינה ותקשורת

שותפויות עסקיות לשם הגברת היעילות הכלכלית הן מרכיב מרכזי באסטרטגיות הפיתוח של הרשויות המקומיות בישראל, ואחת הסיבות ליצירתן בשנים האחרונות היא שינוי במדיניות הפיתוח של השלטון המרכזי וצמצום המשאבים ממקור זה. מצוקתן התקציבית של הרשויות המקומיות, הובילה אותן ליצירת שותפויות עם המגזר העסקי לשם יצירת מקורות מימון חלופיים למקורות המימון המסורתיים, כמו גם למינוף משאבי המגזר העסקי-פרטי בדרכים חדשניות לטובתה של הקהילה כולה. השותפויות העסקיות מאפשרות לרשויות המקומיות ליהנות מיתרונות של גמישות בשל עצמאותם של הגופים העסקיים, בנוסף להכנסה של שירותים מגוונים וחדשנות. מינוף משאבים וגמישות תפעולית דרושים לרשויות המקומיות לשם ביצוע השקעות בתחומי שיפוטן וליצירת מקורות תעסוקה בהן, וככלל יצירת צמיחה בפעילות הכלכלית בתחומן. הגם ששותפויות אלה אינן נטולות סיכונים, הן מאפשרות לרשויות לשפר את איכות השירותים שהן מספקות לתושבים, דבר שמגביר את רווחת התושבים, וכפועל יוצא מכך את אטרקטיביות העיר. המגמה המסתמנת לעתיד היא ביסוס השותפויות לא רק על עקרונות ציבוריים של קידום איכות החיים וטיפוח חזות העיר, אלא גם על עקרונות כלכליים של הפקת רווח.

המחקר הנוכחי בוחן את סוגי השותפויות העסקיות הרלוונטיות כיום ברשויות המקומיות בישראל, ובוחר את המרכיבים החיוניים ליצירת שותפויות אלה ואת תרומתן לפיתוח כלכלי מקומי. מטרת המחקר היא להסביר כיצד והיכן נוצרות שותפויות עסקיות ברשויות המקומיות, ולצייר תמונה כללית של דפוס שיתוף הפעולה במסגרת השותפויות העסקיות המגוונות, החל משותפויות עם המגזר הפרטי וכלה בשותפויות עם המגזר ההתנדבותי.

יצירת שותפויות עסקיות ברשויות המקומיות מצביעה על מהפכה המתחוללת בדפוסי החשיבה הניהולית של הרשויות המקומיות, והיא מאפשרת שיתופן של קבוצות אזרחיות בפעילות הכלכלית ובתהליך קבלת ההחלטות המקומי. יחד עם זאת, הן מעוררות טענות שעיקרן מתן הטבות שונות לשם יצירת השותפות העסקית עם המגזר הפרטי, לבין יעדים של צדק חברתי. נראה, שקיימת הצדקה לשותפות עם המגזר העסקי כל עוד שומרות הרשויות המקומיות על איזון בין שאיפותיהן הכלכלית לבין מחויבותן לספק שירותים נאותים לתושביהן. ניתן לצפות, כי בעתיד תימשך העלייה בהיקף השותפויות העסקיות ברשויות המקומיות, בשל המגמה המתמשכת של פעילות הרשויות על פי שיקולים כלכליים ואף רווחיים בפיתוח העירוני והאזורי.

פיתוח כלים לתכנון, ניהול ומדידה של מדיניות ציבורית עבור היועצת למעמד האישה ברשויות מקומיות

ד"ר פני יובל, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית

fanyuval@som.bgu.ac.il

גב' ברייה גרנות, נציבת תלונות הציבור ויועצת ראש העיר לקידום מעמד האישה בעיריית הרצליה

מטרת המחקר ליצור כלים למדידת שוויון בין מינים במסגרת השלטון המקומי, שיסייע בתכנון, ניהול ומדידה של מדיניות ציבורית עבור היועצת למעמד האישה ברשויות מקומיות.

בישראל, נחקק חוק היועצת לקידום מעמד האישה כחלק מחוק הרשויות המקומיות (2000), המחייב את ראש הרשות מקומית למנות יועצת לקידום מעמד האישה ברשות. בנובמבר 2008 נתווסף תיקון לחוק, המרחיב את כוונתו המקורית של המחוקק. הרחבה זו יצרה צורך בתשתית מעשית ואמפירית, ואמות מידה אחדות לפעולת היועצות, בכלים, שיטות מדידה ותוצרים מדידים שיסייעו להתוויית המדיניות בתחום.

בעשורים האחרונים מתפשטת בעולם המגמה של יצירת כלי מדידה לתופעות חברתיות ובכלל זה גם בתחום השוויון בין המינים, כולם במישור הלאומי. בשנת- 2004 ה- World Economic Forum, ערך לראשונה השוואה מגדרית בקרב 58 מדינות בעולם. המחקר הנוכחי מתמקד במדידה דומה ברמה המקומית. המדד יאפשר לכל רשות לראות באופן ברור תמונת מצב קיימת ולקבל על בסיס זה החלטות בדבר המדיניות הרצויה לה בתחום.

איסוף מידע ברמה המקומית ובניית אינדקס למיפוי יישובי, יאפשרו עבודה מקצועית יותר: תכנון ובנייה של תוכניות עבודה, איגום והקצאת משאבים. אפיון הרשויות המקומיות בתחום יישמש בסיס ליועצות ולראשי הרשויות לתכנון מדיניות, ניהולה, והוצאה לפועל של תוכניות לקידום נשים.

לרשות המקומית השפעה ניכרת על חיי היומיום ואיכותם. לפיכך, על הרשות לפתח ולהתאים שירותים מוניציפאליים ייחודיים במקום שקיימים צרכים נבדלים לכל אחד מהמינים, ולאפשר שוויון הזדמנויות מלא. לצד הטיעון המוסרי, ברור כי מדינות שאינן משתפות בחיי היומיום את הכוח הטמון בכמהצית מהאוכלוסייה, מאבדות את הפוטנציאל להתקדמות והתפתחות חברתית-כלכלית. ברוח המחויבות העולמית לקידום שוויון בין המינים, על השלטון המקומי להיערך בתחומו לשינויים שיאפשרו מענה מערכתי הולם לאתגר, בכל תחומי החיים וכדבר שבשגרה.

הישרדות המכהנים המתאימים ביותר: מודל הביצועים המשולבים ובחירה-מחדש במכהנים נבחרים בבחירות המקומיות בישראל 2003-2008

ד"ר אמיר הורקין, המרכז האקדמי למשפט ועסקים רמת גן

בספרות קיימת הסכמה רחבה בנוגע לכך שלראשי רשויות מכהנים יש יתרון מובנה על פני שאר המתמודדים מולם בבחירות¹⁵. יתרונו של המכהן בא לידי ביטוי בכך שסיכויי הבחירה-מחדש של ראש רשות מקומית מכהן בישראל, למשל, הם גבוהים ועומדים על כ-70%¹⁶. ככל הידוע, הספרות מתייחסת למכהנים כאל מקשה אחת ולא מבחינה בין סוגים שונים של מכהנים.

המחקר הנדון בוחן את סיכויי הבחירה-מחדש או לחילופין סיכויי התחלופה שלא מרצון של ראשי רשויות מכהנים בתסריט של "מכהן-מתמודד" בבחירות 2003 ו-2008 באמצעות מודל הביצועים המשולבים. מודל זה מסווג את המכהנים לארבע טיפוסים שונים (חובבן, מקצוען, דוגמן וכוכב) על פי שילוב של שני סוגי ביצועים, ביצועים אובייקטיביים וביצועים סובייקטיביים (נתפסים). מכהן "חובבן" מתאפיין ברמה נמוכה של ביצועים אובייקטיביים וברמה נמוכה של ביצועים נתפסים. מכהן "מקצוען" מתאפיין ברמה גבוהה של ביצועים אובייקטיביים וברמה נמוכה

¹⁵ ראו: הורקין, א. כ"ז, י. מבורך, ב. (1998). גיבור מקומי: הבחירות ברשויות המקומיות בעידן הבחירה הישירה. הוצאת רמת - אוניברסיטת ת"א. שחר, ר. (2001). מנהיג בהזמנה: על בחרים ואסטרטגיות של שיווק פוליטי. הוצאת ידיעות אחרונות. ספרי חמד. סדרת תפוז"ח. הורקין, א. (2006). מחקר אינטרדיסציפלינרי על הגורמים המשפיעים על תחלופה שלא מרצון של מנהלים נבחרים - המקרה של ראשי רשויות מקומיות בישראל. חיבור לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה". אוניברסיטת תל אביב.

Bernhardt, D. & Ingberman, D. (1985). "Candidate Reputations and the Incumbent Effect". *Journal of Public Economics*. Vol. 27. Pp. 47-67.

Wolman, H. Page, E. & Reavley, M. (1990). "Mayors and Mayoral Careers". *Urban Affairs Quarterly*. Vol. 25 (3). Pp. 500-514.

Morgenstern, S. & Zechmeister, E. (2001). "Better The Devil You Know Than the Saint You Don't? Risk Propensity and Vote Choice in Mexico". *The Journal of Politics*. Vol. 63 (1). Pp. 93-119.

¹⁶ ראו: הורקין, א. כ"ז, י. מבורך, ב. (2001). "הדוגמן והמקצוען, תדמית וכלכלה בבחירות לשלטון המקומי". פוליטיקה. (7), 33-45. הורקין, א. כ"ז, י. מבורך, ב. (1998). גיבור מקומי: הבחירות ברשויות המקומיות בעידן הבחירה הישירה. הוצאת רמת - אוניברסיטת ת"א.

Brender, A. (2003). "The Effect of Fiscal Performance on Local Government Election Results in Israel 1989-1998" *Journal of Public Economics*. Vol. 87 (9-10). Pp. 2187-2205.

של ביצועים נתפסים. מכהן "דוגמן" מתאפיין ברמה נמוכה של ביצועים אובייקטיביים וברמה גבוהה של ביצועים נתפסים. מכהן "כוכב" מתאפיין ברמות גבוהות של ביצועים אובייקטיביים ושל ביצועים נתפסים.

מודל הביצועים המשולבים מעמת ברמה התיאורטית בין שתי אסכולות מתחרות. מחד, האסכולה הרציונאלית של הביצועים האובייקטיביים גורסת כי למכהנים המציגים ביצועים אובייקטיביים טובים יותר (מקצוענים וכוכבים) יש סיכויים גבוהים יותר להיבחר-מחדש¹⁷. מאידך, אסכולת הרציונאליות המתוחמת של הביצועים הנתפסים, גורסת כי למכהנים המציגים ביצועים נתפסים טובים יותר (דוגמנים וכוכבים) יש סיכויים גבוהים יותר להיבחר-מחדש¹⁸. השוני העיקרי בין שתי האסכולות מתמצה לפיכך בניבוי המנוגד שלהן בנוגע לסיכויי הבחירה-מחדש של מכהנים דוגמנים ומקצוענים.

הקשר בין מודל הביצועים המשולבים לבין בחירה-מחדש במכהן נבחן אמפירית בשתי מערכות בחירות מקומיות, ב-2003 וב-2008. הממצאים מלמדים באופן עקבי על קיומה של שונות משמעותית והיררכיה ברורה בסיכויי הבחירה-מחדש של מכהנים מטיפוסים שונים. בראש ההיררכיה ניצבים מכהנים "כוכבים" ו"דוגמנים" שהם בעלי הסיכויים הגבוהים ביותר להיבחר-מחדש. בתווך נמצאים מכהנים "מקצוענים" ובתחתית ההיררכיה ניצבים מכהנים "חובבנים" שהם בעלי סיכויי התחלופה הגבוהים ביותר.

מדידה והערכה של יעילות ומועילות עבודתם של נבחרים ציבור בשלטון המקומי

תהילה ברוכי, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון בנגב

המחקר מבקש לחשוף ולהגדיר את מרכיבי עבודתו של נבחר ציבור בשלטון המקומי והגורמים המשפיעים על יעילות ומועילות תפקודו.

בשלב הראשון במחקר, בוצעו 26 ראיונות פנים אל פנים עם נבחרים ציבור (חברי מועצה) בעיריות רעננה והרצליה. הבחירה ברשויות אלו נעשתה מתוך שקלול סך כל המרכיבים הדומים והשונים כך שלא יהא בהם כדי פגיעה של ממש בתוצאות המחקר. שתי הרשויות קרובות מבחינה גיאוגרפית, גודלן דומה וכך גם מצבן החברתי כלכלי. כמו כן הבחירה בהן נעשתה מכיוון שאילו רשויות המייצגות רשות מקומית ממוצעת בישראל, הן מבחינת היקפי הפעילות הפוליטית והחברתית והן מבחינת כמות חברי המועצה ורמת השירותים אותן מספקת הרשות.

17 ראו: דיסקין, א. עדן, א. (1999). הבחור הרציונלי בבחירות המקומיות בישראל. מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות. ריון, ע. (2003). בפורמה בארגון השלטון המקומי בישראל: בין ריכוז לביזור, בין מסורתיות למודרניות. מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות. ירושלים.
Brender, A. (2003). "The Effect of Fiscal Performance on Local Government Election Results in Israel 1989-1998" *Journal of Public Economics*. Vol. 87 (9-10). Pp. 2187-2205.

18 ראו: דורון, ג. (1986). להחליט ולבצע – פרקים במדיניות ציבורית. כיוונים הוצאה לאור. הורקין, א. כ"ץ, י. מבורך, ב. (1998). גיבור מקומי: הבחירות ברשויות המקומיות בעידן הבחירה הישירה. הוצאת רמות – אוניברסיטת ת"א. הורקין, א. (2006). מחקר אינטרדיסציפלינרי על הגורמים המשפיעים על תחלופה שלא מרצון של מנהלים נבחרים - המקרה של ראשי רשויות מקומיות בישראל. חיבור לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה". אוניברסיטת תל אביב
Marsh, J.G. & Simon, H.A. (1958). *Organization*. Wiley. N.Y. Simon, H.A. (1982). *Models of Bounded Rationality*. MIT Press. Cambridge. Mass.

ניתוח תשובות המרואיינים הוביל למיפוי מרכיבי עבודת נבחר הציבור בשלטון המקומי וכן למיפוי הגורמים המשפיעים- מזרזים או מעכבים- עבודה יעילה ומועילה של חברי המועצה. מיפוי תפקיד כולל 4 קבוצות: מרכיבים פורמאליים (כגון: השתתפות בישיבות המליאה, הצבעה על תקציב וכו), מרכיבים בלתי פורמאליים (כגון: קשר עם הציבור, פניה לתקשורת וכו), משאבים אישיים פנימיים (כגון: כושר שכנוע, הקדשת זמן וכו) ומשאבים אישיים חיצוניים (כגון: תמיכה משפחתית, וותק/ ניסיון וכו).

בשלב השני, על סמך מיפוי התפקיד, נבנה שאלון המבוסס על מתודולוגית הניתוח ההיררכי Analytic Hierarchy Process (AHP) כאשר מטרתו היא לקבוע את חשיבותו היחסית של כל מרכיב בעבודת הנבחר ושל כל גורם משפיע על יעילות ומועילות תפקודו. שאלון זה הופץ במייל לחברי עיריות ומועצות מקומיות מכל רחבי הארץ (אשר כתובת המייל שלהם מופיעה באתר האינטרנט של הרשות).

בשלב השלישי, על בסיס פרוצדורה זו וניתוח התשובות שהתקבלו לשאלון המובנה, פותח כלי מדידה להערכת היעילות והמועילות של עבודת נבחר הציבור ברשויות מקומיות. כלי הערכה זה מעניק לכל מרכיב מתפקידי חבר המועצה את חשיבותו היחסית בתוך מכלול המרכיבים וכן וביחס למרכיבים הנמצאים תחת אותה קטגוריה. תכליתה של עבודה זו היא להביא לשיפור באיכות עבודתם של נבחר ציבור כחלק מהמאמץ הכולל להשיב את אמון התושבים ושביעות רצונם ממערכות השלטון המקומי ושירותיו.

*המחקר זכה במענק מחקר מטעם קרן ספיר של מפעל הפיס לעידוד המחקר בשלטון המקומי בשנת 2007.

6. פוליטיקה, מרחב וסביבה (בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5309)

יו"ר: ד"ר רות חננאל, אוניברסיטת תל אביב, החוג למדיניות ציבורית
משתתפים:

1. ד"ר רות חננאל, אוניברסיטת תל-אביב, החוג למדיניות ציבורית
צדק חלוקתי ותיכנון אזורי - פיזור שימושי קרקע מניבים במרחב האזורי בישראל
2. מר ניר כהן, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, המחלקה לגיאוגרפיה ופיתוח סביבתי
מפוליטיקה מקומית לפוליטיקה של מקום: חצור הגלילית והמשבר בויטה פרי גליל
3. גב' נגה גלעד, אוניברסיטת תל-אביב, החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה
היפוך המרחב בין ניכוס והזרה: מתנחלים ישראלים ערב ההתנתקות
4. ד"ר אורן עמירם, מכון ון ליר ירושלים
הדומיננטיות התכנונית של מערכת הביטחון – האם לעולם חוסן?

פיזור שימושי קרקע מניבים במרחב האזורי בישראל

רות חננאל, אוניברסיטת תל-אביב

hananelr@post.tau.ac.il

בשנים האחרונות רשויות מקומיות רבות בישראל סובלות ממשבר תקציבי, שמקשה עליהן לשלם משכורות לעובדיהן ולספק שירותי ציבור נאותים ואיכותיים לתושבים. בחינה של רשימת הישגים שמצויים בגירעונות תקציביים, מלמדת, כי ברוב המקרים, מדובר ברשויות מקומיות שרוב תושביהן מצויים ברמה חברתית-כלכלית נמוכה וששיעור אזורי המסחר והתעשייה הפעילים שבהן מצומצם בהשוואה לישובים הסמוכים שבאותו אזור.

במאמר הנוכחי אני מציעה הסבר אחד למצב המתואר ולגירעונות התקציביים הקשים שבהם מצויות רשויות מקומיות רבות בישראל. ההסבר מצביע על קשר בין מדיניות התיכנון ופיזור של שימושי קרקע מניבים במרחב, מצד אחד ובין סוגיות של צדק חלוקתי ושוויון חברתי, מצד שני. מטרת המאמר היא לבחון באיזה מידה המדיניות התיכנונית הלאומית בישראל, העוסקת בהקמתם של אזורי תעסוקה, עומדת בקנה אחד עם עקרון הצדק החלוקתי.

ממצאי המחקר מצביעים על מדיניות שאינה עומדת בקנה אחד עם עקרונות הצדק החלוקתי, לפיהם מדיניות אמורה להעניק מקסימום (או לפחות יותר) הטבות לחלשים, במטרה להיטיב את מצבם. כפי שאציג, בישראל מוסדות התיכנון נתנו משקל גבוה יותר לשיקולים ציוניים-לאומיים, דוגמת פיזור אוכלוסין וההמשכיות המגזר החקלאי, מאשר לשיקולים חברתיים, הנוגעים לצמצום פערים חברתיים-כלכליים בין קבוצות ופרטים בחברה. בכך, למעשה, תרמו מוסדות התיכנון (בעקיפין ובמישרין) במשך השנים לחוסר צדק חלוקתי במרחב האזורי. מגמות אלה אף החריפו במהלך השנים, במיוחד החל משנות התשעים.

בנוסף, אבחן את תפקידם של מוסדות התיכנון בישראל ביצירת המצב הקיים, את הצדקותיהם למדיניות זו וניסיונות שונים לשינוי המצב.

מפוליטיקה מקומית לפוליטיקה של מקום: הצורך הגלילית והמשבר בויטה פרי גליל

ניר כהן, המחלקה לגיאוגרפיה ופיתוח סביבתי, אוניברסיטת בן גוריון בנגב

nircohen@bgu.ac.il

מושג המקום הוא מרכזי בגיאוגרפיה האנושית במיוחד ובדיסציפלינות המרחביות (תכנון, מדע האזור) בכלל. באופן מסורתי נתפס המקום כאתר הנוצר מתוך קשרים מרחביים סמוכים או כישות טריטוריאלית תחומה ומובחנת מסביבתה. בהתאם לכך, נשענה הפוליטיקה המקומית על מוביליזציה של זהות סינגולרית, אותנטית ומהותנית. תיאורטיקנים ביקורתיים אתגרו תפיסה זו וטענו כי בעידן של גלובליזציה מואצת זרימה חופשית של אנשים, הון, סחורות ומידע מפנה הפוליטיקה המקומית את מקומה לפוליטיקה של המקום. זו האחרונה מניחה קשרים מרחביים סימולטניים בין ישויות בעלות קנה מידה שונה ומבוססת על ריבוי של זהויות החורגות מן המקום.

המאמר הנוכחי בוחן את השתלשלות המאבק נגד סגירתו של מפעל 'ויטה פרי גליל' בחצור הגלילית לאור פוליטיקה יחסית של מקום (Relational Politics of Place). הטיעון המרכזי הוא כי למרות שיח ציבורי מהותני אודות הצורך לעגן את המאבק הפוליטי כנגד סגירת המפעל סביב ההשלכות הפוטנציאליות למקום, קרי עיירת הפיתוח, הרי שבפועל חרגה ההתנגדות מתבנית זו. במקומה, השכילו מנהיגי המאבק לייצר קשרים שחרגו מן המקום תוך מתן לגיטימציה לקבוצות בעלות זהות שונה הפועלות במרחבים מקנה מידה שונה והדגשה עקבית של האינטרסים המשותפים המאחדים את כולן. השימוש הבו-זמני בפוליטיקה של קרבה/ריחוק ופוליטיקה של קישורים אפשרה את הצלחתו (הזמנית) של המאבק והגדירה מחדש את גבולותיו של המקום הפריפריאלי בישראל.

היפוך המרחב בין ניכוס והזרה: מתנחלים ישראלים ערב ההתנתקות

נגה גלעד, החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת תל-אביב

giladn@post.tau.ac.il

כידוע, כדי לקדם את מטרתיו הפוליטיות מטיל מחנה השלום את דימוי ההזרה מחדש על "השטחים הכבושים". השיח רואה בזיקה הישראלית למרחב אך ורק קולוניאליזם וכיבוש הפלסטינים, לעומת שיח הניכוס של גוש אמונים שרואה את המרחב כיהודי במהותו, כפי שמגלם הכינוי - יי"ע. זהו מאבק בין שתי מסגרות פרשניות שמטרתן מיסוד סוגיית השליטה: מה גבולות המרחב? למי הוא "שייך"? איך לשלוט "בו"?

לכאורה נראה כי העימות בין ניכוס והזרה הוכרע כבר בהסכמי אוסלו. נראה כי גם קריסתם; פריצת האינתיפאדה והצעדים החד-צדדיים של גדר ההפרדה וההתנתקות מעידים על עליית פרדיגמת ההזרה. אך למעשה אפשר לשאול, האם מדובר בהכרעתה של אחת העמדות או לכל היותר, בחיזוק עצמי את התפיסה המוקדמת? האם ועד כמה מחזקת השתלטות ישראלית צבאית על מרחבי אוכלוסייה פלשתינית את שיח הניכוס דווקא או את ההזרה מחדש? ובצורה כללית: האם ועד כמה משתנה השקפת העולם בעקבות אירועים חיצוניים סותרים?

אין ספק כי תכנית ההתנתקות היוותה עד כה את התגובה הקיצונית ביותר של ההזרה, בהיותה מעין "חותמת" רשמית למעמדו הזר של מרחב המיועד לפינוי. ככזו היא מאפשרת לבדוק את תגובתם של מתנחלים ישראלים ערב הפינוי והתמודדות עם הסתירות שהוא מזמן להם. עד כה בחנה ספרות המחקר את התגובות למהלכים בעיקר במרחב הציבורי. היא התמקדה במיוחד בהגותם של רבנים ואישי הציבור. ככזו היא שיקפה את התגובה "מלמעלה". המתודה הביוגראפית היא כלי רגיש יותר, המאפשר להתחקות גם אחר התגובות "למטה". היא כלי רגיש יותר לאמביוולנטיות המאפיינת סיטואציות לימינליות כמו זו שלפנינו.

ההרצאה תתמקד בהתמודדות של דפוס ביוגרפי של המציגים עצמם כקיצוניים במיוחד. המחקר מראה כי השאלה המטרידה ביותר את הקול הזה היא האם מדובר כאן בשינוי פרדיגמטי או שאפשר לראות בהם חזרה על אירועים שכבר אירעו בעבר. אי אפשר להמשיך כמקודם אך גם אי אפשר "לשבור את הכלים". נמצא כי תכנית ההתנתקות מטילה בתמורה תחושת ניכור כלפי המדינה, ראשיה והציבור שבה. שימור שיח הניכוס הביא להיפוך במבנה המרחב המדומיין, לפיו מוכפפים שטחי המדינה הריבונית ויושביה לשטחי יי"ע והמתנחלים. אך באופן פרדוקסלי מתגלה גם כי בלב ליבו של שיח הניכוס האמוני הקניית חווית ההזרה ממרחב המגורים הנוכחי, בכדי לכונן כמרכז את "לב הארץ" המדומיין.

מכאן עולה כי מצד אחד, המושגים של 'ניכוס' ו'הזרה' כשלעצמם קשורים זה בזה יותר מאשר סותרים זה את זה, וכי יותר מאשר מאפייני קבוצות הם יכולים להיות שני חלקים בהשקפת עולם של אדם אחד, ולכן יש צורך בעידון השאלה: האם השקפות עולם מוכרעות בעקבות אירועים סותרים, נותרות כשהיו או משתנות ומתעדכנות במידה?

הדומיננטיות התכנונית של מערכת הביטחון – האם לעולם חוסך?

ד"ר אורן עמירם, מכון ון ליר ירושלים

amiramor@smile.net.il

בראשית העשור השביעי לקיום מדינת ישראל השטח המיועד לשימוש ביטחוני הוא גדול ביותר. כמחצית מתוך כ- 22 אלף קמ"ר שבתחומי "הקו הירוק" ורמת הגולן מוחזקים על ידי מערכת הביטחון. ניהול השטחים הביטחוניים בכל הקשור לקביעת ייעודם התכנוני, לקבלת היתר בניית תשתיות פיזיות להטלת מגבלות בנייה סביבן ולאופן "הגנתם" מפני תוכניות אזרחיות הוא יוצא דופן שונה בתכלית השינוי מזה החל על השטחים האזרחיים. משטר זה מתאפשר באמצעות פרק ו' של חוק התכנון והבנייה תשכ"ה 1965 שכותרתו "מיתקנים בטחוניים ומכשולי טיסה" ומהתקנות הנלוות אליו.

מאז אישור החוק במחצית שנות השישים ועד שלהי שנות התשעים ולאור ממעמדה המיוחד, נהנתה מערכת הביטחון מ"חירות" כמעט מוחלטת בהתנהלותה התכנונית וקשרי הגומלין שלה עם מערכת התכנון האזרחי. בעשור האחרון, ובעיקר בשנים האחרונות, החריף הדיאלוג שבין מערכת הביטחון לבין אזרחים מן השורה, אליו מצטרפים גם עמותות, ארגונים סביבתיים ורשויות מקומיות, לגבי הגישה הגורפת המוקנית בחוק לקביעה ולבנייה של מתקנים ביטחוניים. הדבר נתקף בכל במה: בציבור בכלל, בבית המשפט, באקדמיה ובכנסת. הדברים מחלחלים לתודעה ברקע בגרותו של הציבור הישראלי ובמצב דברים בו קיימים חוקי יסוד המעלים את הפרט וטובתו לקדמת האינטרס. כך, המודעות הציבורית גוברת ומקצינה עוד יותר את היות החוק במתכונתו הנוכחית אנכרוניסטי, ומכאן יוצאת הקריאה לשינוי מהותי בפרק ו' אשר יתאים אותו לימינו אנו.

מטרת ההרצאה להציג את השחיקה בהגמוניה התכנונית של מערכת הביטחון. במסגרת זו יוצגו התהליכים לגיבוש פרק ו' שאושר במסגרת חוק התכנון והבנייה בקיץ 1965. בנוסף יוצגו הניסיונות שנעשו בכנסת לשינוי החוק וכן סדרת התביעות שהוגשו לבתי המשפט בעשור האחרון כנגד הפגיעה באזרחים כתוצאה מפעילות מערכת הביטחון והשלכות הנובעות מכך.

12:30:13:30 – ברכות והענקת פרסי האגודה הישראלית למדע המדינה (בניין 5 – רב תכליתי 2, אודיטוריום מס' 5306)

ברכות:

פרופ' עליזה שנהר, נשיאת המכללה האקדמית עמק יזרעאל
פרופ' גדעון דורון, יו"ר האגודה הישראלית למדע המדינה

חלוקת פרסים:

פרס האגודה הישראלית למדע המדינה לספר בעברית או באנגלית

פרס האגודה הישראלית למדע המדינה לעבודת דוקטורט מצטיינת

פרס האגודה הישראלית למדע המדינה לעבודת מסטר (M.A.) מצטיינת

פרס האגודה הישראלית למדע המדינה על מפעל חיים ותרומה לדיסציפלינה:
פרופ' ירון אזרחי, האוניברסיטה העברית בירושלים, המחלקה למדע המדינה.

הרצאת מקבל הפרס בנושא: דמוקרטיה: מבט מן ההר ומן העמק

13:30:14:15 – הפסקה וארוחת צהרים

14:15:14:45 – אסיפה כללית של חברי האגודה הישראלית למדע המדינה
(בניין 5 – רב תכליתי 2, אודיטוריום מס' 5306)

14:45:16:00 – פאנל מרכזי: דמוקרטיה ולוחמה מוסרית בטרור (בניין 5 – רב תכליתי 2, אודיטוריום מס' 5306)

יו"ר: פרופ' גדעון דורון, אוניברסיטת תל אביב ועו"ד אלעד פופוביץ, המרכז הבין תחומי הרצליה
משתתפים:

- חבר הכנסת דניאל בן-סימון, יו"ר סיעת העבודה
- פרופ' אסא כשר, אוניברסיטת תל אביב
- עו"ד אלעד פופוביץ, המרכז הבין תחומי הרצליה, המכון למדיניות נגד טרור

סוגיות אתיות ומוסריות במבצע "עופרת יצוקה"

פרופ' אסא כשר, פרופ' אמריטוס לאתיקה מקצועית ולפילוסופיה של הפרקטיקה, אוניברסיטת תל-אביב,

asa.kasher@gmail.com

ההרצאה תציג תפיסה אתית ומוסרית בדבר הלחימה של צבא במדינה דמוקרטית נגד טרוריסט. ביסוד התפיסה יעמדו עקרונות תורת המלחמה הצודקת, מיושמים למצבי הלחימה החדשים, ועקרונות המשטר הדמוקרטי, בכללם - "כבוד האדם", גם של החייל. דוגמאות יובאו ממבצע "עופרת יצוקה" ומפעולות צבאיות אחרות.

מלחמות צודקות : חשיבות דיני המלחמה בעימותים נמוכי עצימות

עו"ד אלעד פופוביץ', המכון למדיניות נגד טרור – המרכז הבינתחומי הרצליה

popovich.elad@idc.ac.il

המאבק בשחקנים שאינם מדינות בדמות ארגוני טרור וגרילה מעלה במדינות דמוקרטיות דילמות רבות בתחום השמירה על כללי מוסר ואנוש (בנוסף למגבלות הצבאיות). מלבד הקודים האתיים, החקיקה הפרטנית ודיני הלחימה הבינלאומיים (In Bellum) אשר המדינות הדמוקרטיות מקבלות על עצמן, קיימת חשיבות עליונה במעלה לא

להזניח את דיני המלחמה הבינלאומיים (Ad Bellum). אמנם המשפט הבינלאומי עוסק ביחסים בין מדינות, אך עדיין קיימת הציפייה מהמדינות 'הנאורות' לקיים את כלליו גם בעימותיהן מול שחקנים שאינם מדינות – דבר המתפרש לעיתים קרובות כמשפט בינלאומי מנהגי. מנסחי האמנות השונות העוסקות בדיני המלחמה כמעט ולא הביאו בחשבון את הלוחמה שאינה בין צבאות סדירים - שלווחיהם של מדינות ריבוניות. מצב זה מביא לכדי מגבלות חריפות עד אבסורד על הצד המנסה לשמר את כללי המלחמה הבינלאומיים ואת הקוד האתי המוסרי שלפיו הוא פועל. מדינה אשר לא תציית לדיני הלחימה הבינלאומיים (In Bellum), מביאה לפתחה את האפשרות בה קציני צבאה ומדינאים מטעמה יועמדו לדין בבתי משפט בינלאומיים / שיפוט פלילי בינלאומי, תחת סעיפי פשעי מלחמה ופשעים כנגד האנושות.

ניתן להתמודד בצורה מוצלחת עם תופעה זו על ידי חזרה לנורמה משפטית ממחצית המאה ה-20 בדמות 'המלחמה הצודקת'. שימוש מושכל בדיני המלחמה הבינלאומיים (Ad Bellum) אשר נועדו להגדיר את חוקיותה, תוך שילוב עם סעיף 51 למגילת האו"ם (הגנה עצמית) יאפשר למדינות ה'מוסריות' העומדות בפני איום, להמשיך ולשמר את הערכים העומדים בבסיס תרבותם תוך קיום האיזון העדין והמתבקש עם כללי המוסר הבינלאומיים והקוד האתי בו הן בוחרות.

16:00:17:30 – מושב שלישי – פאנלים מקבילים:

1. אחריות ציבורית ושחיתות פוליטית

(בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5302)

יו"ר: ד"ר אורי ארבל-גנץ, אוניברסיטת בר אילן ודר' אסף מצקין, אוניברסיטת תל אביב

משתתפים:

1. דר' אורי ארבל-גנץ, אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדע המדינה
 2. דר' אסף מצקין, אוניברסיטת תל אביב
 3. גב' ליבי עוז, אוניברסיטת תל-אביב, החוג למדיניות ציבורית
 4. מר מיכאל מירון, האוניברסיטה העברית בירושלים
- שחיתות וגלובליזציה: היבטים של עיצוב מדיניות בישראל**
אחריות ציבורית בראי ערכים אתיקה וחוק

טיפולוגיה וביטויים התנהגותיים של אחריות ציבורית וחובת הדיווחיות

ד"ר אורי ארבל-גנץ, המחלקה למדע המדינה אוניברסיטת בר אילן

מטרת המאמר להציע גישה תיאורטית ונורמטיבית למהותה של האחריות הציבורית שתסייע בהגדרת האחריות המוטלת על הנושאים בתפקידים ציבוריים ולקבוע מהם ביטוייה המעשיים.

ההנחה הבסיסית היא, כי אחריות ציבורית היא ביטוי להתחייבויות אותן נוטל על עצמו הנושא בתפקיד ציבורי אשר שואבות ממקורות חיצוניים ופנימיים של חובות וכללים. במשטר דמוקרטי הנושא-בתפקיד נדרש לבטא בכך את נאמנותו לציבור-הריבון, אולם בעוד שהפרשנות המקובלת ליחסים אלה רואה בִּהְסָדָרִים המוסדיים פְּאָלָה היוצקים תוכן לקשרי הגומלין שבין האזרח הריבון ובין נציגיו, במאמר זה תוצג הטענה לפיה אין בהם כדי לגלם את ציפיותיו הסובייקטיביות של האזרח. ציפיות אלה מתורגמות בתפיסתו האישית כמעריך של חובות המוטלות על הנושא-בתפקיד-ציבורי והאחרון מחויב בהן. בחיבור זה, תוך פיתוח שני דגמים של יחסי-גומלין ביניהם ניתן יהיה להסביר את ההבדל המהותי השורר בין ציפיות האזרחים מנציגיו ובין הגדרות המחוקק בעניין זה. על רקע דגמים אלה יוצגו טיפוסים שונים של אחריות ציבורית חוץ-משפטית ומודל אנליטי שיאפשר לקבוע מהי אופייה של האחריות בה נושא עובד הציבור בתנאים מסוימים.

בחלקו השני של המאמר מוצגת חובת הדיווחיות כנפרדת וכמוקלט באחריות הציבורית של הנושא-בתפקיד-הציבורי. היקפה של חובה זו יהיה תלוי במידה רבה בסוג האחריות המוטלת על פלוני בשאתו בתפקיד מסוים ובנסיבות מסוימות. בחלקו האחרון של המאמר מוצגת האבחנה בין קביעת הנשיאה באחריות הציבורית ובין ביטוייה ההתנהגותיים תוך הישענות על מושג האמון.

שחיתות פוליטית כאחריות ציבורית

ד"ר אסף מצקין, אוניברסיטת תל אביב

המאמר מציג טיפולוגיה חדשה לשחיתות הפוליטית נוכח אלו שקיימות ומציג את ההגדרה של שחיתות אידיאולוגית. שחיתות מסוג זה מתאפיינת בכך שהמוטיבציה למעשה השחיתות מצד המבצע היא אידיאולוגיה ולא מניע של טובת הנאה אישית. אי הציות לחוק נעשה למען מטרה פרטיקולרית כאשר מאחוריה עומדת האחריות הציבורית. בהתאם לטיפולוגיה זו ניתן למיין מעשי שחיתות פוליטית כאשר נקודת המיקוד היא היקף האחריות הציבורית אותה מזהה מבצע המעשה. בתקופת השלטון הזר, מעשים בלתי לגאליים נעשו בשם האחריות הציבורית ולמען אינטרסים של כלל החברה הישראלית והמדינה שבדרך. בראשית ימי המדינה ובשלושת העשורים הראשונים הפכו האינטרסים פרטיקולריים יותר ועדיין מעשי שחיתות פוליטית מצד נבחרי ציבור ועובדים בכירים נעשו בשם האחריות הציבורית אך למען אינטרסים של מפלגה או מגזר. החל משנות התשעים, הפכה השחיתות לממוקדת יותר באינטרסים צרים של הפרט או מקורביו והצדקת המעשה בשם האחריות הציבורית, נעלמה מן העין ונשחקה לחלוטין.

שחיתות וגלובליזציה: היבטים של עיצוב מדיניות בישראל

גב' ליבי עוז אוניברסיטת תל-אביב, החוג למדיניות ציבורית

שחיתות הפכה בעשרים השנים האחרונות נושא מרכזי על סדר היום הגלובלי ועל סדר היום של מדינות רבות. עבודה זאת עוסקת בעיצוב המדיניות בתחום המאבק בשחיתות בזירה הישראלית ובזירה הגלובלית ובקשרים בין שתי הזירות. **שאלת המחקר** של העבודה היא מה הם הגורמים המסבירים את עיצוב המדיניות בנושא המאבק

בשחיתות בישראל מ-1990 ועד 2008? העבודה תבקש לברר בהקשר זה מהם המרכיבים של השיח המקומי? מהם המרכיבים של השיח הגלובלי? והאם מתרחשת העברת מדיניות מחו"ל לישראל בתחום ובאילו תנאים?

שאלת המשנה של המחקר היא כיצד משפיע תהליך הגלובליזציה על עיצוב המדיניות המקומית בנושא המאבק בשחיתות? משנות ה-90 החלו ארגונים בינלאומיים כמו שקיפות בינלאומית, הבנק העולמי, קרן המטבע העולמית, ה-OECD והאו"ם לפרוש מגוון הצעות מדיניות ומרשמים למאבק במה שהם מציגים כ"שחיתות פוליטית". העבודה תבקש לבחון מהן ההצעות אותן בוחרים הפוליטיקאים המעורבים בעיצוב המדיניות בנושא בישראל לאמץ וללמוד מהן? איזה סוג שיח בא לידי ביטוי בעיצוב המדיניות? ומה מקומה של ישראל בתוך המאבק הבינלאומי בשחיתות? תהליך הגלובליזציה מוגדר בעבודה זאת כהתייחסות לרעיונות מחו"ל וכ"העברת מדיניות" מארגון בינלאומי או ממדינה אחרת לישראל.

המחקרים האקדמיים על שחיתות בישראל עסקו בדעת הקהל, בהיסטוריה של התופעה, במינויים פוליטיים, במימון מפלגות, בשחיתות בשלטון המקומי ובהמשגה. החידוש המרכזי בעבודה זאת הוא בחינת נושא השחיתות דרך הדיסציפלינה של עיצוב מדיניות ועמידה על אותם גורמים גלובליים המשפיעים על העיצוב.

העבודה תבחן שתי טענות מרכזיות:

1. שיח המדיניות בישראל בתחום המאבק בשחיתות בקרב פוליטיקאים כולל היבטים מקומיים ויוצא בעיקר משיח של המשרה הציבורית, של דעת הקהל ושל מבנה. לעומתו, השיח הגלובלי המקביל הוא כלכלי במהותו. לכן ברמת השיח המקומי השפעת הגלובליזציה קטנה.
2. העברת מדיניות מחו"ל תתממש בתחום המאבק בשחיתות כאשר השיח המקומי יתאם את השיח הגלובלי. לכן, העברת המדיניות בתחום נעשית בצורה מצומצמת בישראל.

גישת ההבניה החברתית לבעיות מדיניות משמשת כמסגרת התיאורטית של המחקר. על פי גישה זאת, השחקנים המעורבים בעיצוב המדיניות עוסקים באופן קבוע בהבניית המציאות ובמאבק על קידום האינטרסים והערכים שלהם על-ידי ניסיון להשפיע על הגדרת הבעיה ועוצמתה. בהקשר זה, יושם דגש על ה"סיפור סיבתי", שהוא, כהגדרת החוקרת דבורה סטון, הסיפור שבאמצעותו "נמכרת" הבעיה לקהל השומעים כדי שיקבלו אותה ויזדהו עימה. שיח הוא גם מעצב וגם טומן בחובו ידע, לכן, ניתוח שיח מעניק מידע לגבי המשמעות ומבנה את הדרך שבה דנים ומחליטים על מדיניות.

לצורך ניתוח השפעת הגלובליזציה על שיח השחיתות נעשה שימוש בתיאורית 'העברת מדיניות' (Policy transfer). נקודת המוצא של תיאורית העברת מדיניות היא שההעברה וההפצה של מדיניות בין תרבויות ובין מדינות מעצבים מחדש את הדרך שבה מדיניות ציבורית מעוצבת, מבוטאת ומיושמת.

לבחינת שאלת המחקר נבדקו כ-160 פרוטוקולים של דיונים בהצעות חוק שהוגדרו על ידי לפחות אחד מהדוברים בדיון ככאלו שמטרתן "מאבק בשחיתות". העבודה מתמקדת בדיונים שנערכו במליאת הכנסת ובחלק מן הוועדות, בין השנים 1990 ל-2008. בחלק האמפירי של העבודה שלושה שלבים: בשלב הראשון אופיינו הטיעונים העיקריים בעד ונגד כל הצעת חוק באמצעות כלים של ניתוח שיח. בשלב השני נותחו המקרים בהם הייתה התייחסות ישירה להעברת מדיניות מחו"ל כמו אימוץ אמנה בינלאומית, התאמות שגובשו לחברות בארגון בינלאומי, התבססות על מדיניות דומה בחו"ל וכו'. בשלב השלישי, בהתבסס על סקירת ספרות שנעשתה בנושא, נבחנו המרכיבים של השיח הגלובלי. לבסוף ייבחנו השתלבותו של השיח המקומי עם השיח הגלובלי וייגזרו המלצות מדיניות.

אחריות ציבורית בראי ערכים אתיקה וחוק

מר מיכאל מירו, האוניברסיטה העברית בירושלים

נכון להיום סרגל המדידה של החוק הוא ההליך היחיד שמשמש את הדמוקרטיה הישראלית. מדובר בסדרה ארוכה של חוקים שהכנסת חוקקה במסגרת עבודתה למעלה משישים שנה. חוקים מסדירי נורמות של מותר ואסור כמעט בכל תחומי חיינו. את הפרשנות לחוקים אלה נותנים שופטי ישראל שמתמנים מעת לעת על ידי ועדה מיוחדת, הועדה למינוי שופטים שחברים בה חברי כנסת. החוקים שהכנסת מחוקקת הם בדרך כלל תוצר של גיבוש קואליציה בין חברי כנסת ולא אחת שילוב של כמה חוקים לכדי חוק מושלם אחד. חוקים רבים, רבים מהם מהמתקדמים בעולם לא נאכפים רו נאכפים חלקית כך למשל חוק שיויון זכויות לבעלי מוגבלויות חוק חינוך חובה חינוך ועוד חוקים רבים, קטנים יותר שמוקפאים מעת לעת כך למשל החוק שקובע חובת התקנה של דודי שמש בדיוור הציבורי. דברי הפתיחה הללו נועדו להמחיש את הבעייתיות בסרגל המדידה המקובל כאן ובדמוקרטיה רבות בעולם. סרגל שפועל על פי מידת הסבירות כפי שמקפיד שופטי ישראל ובראש המחנה הזה אהרון ברק לומר. ואם לא די בכך די שנזכיר את האמירה המוכרת "הכל שפיט".

החוק בישראל הוא תוצר של הכנסת בתהליך הפרדת הרשויות פרשנויות על החוק נקבעות בין אם על ידי הרשות המבצעת ובין עם על ידי הרשות השופטת כשיש מחלוקת על סעיף זה או אחר. האם תהליך זה תקין? זו שאלה שיש לבחון שכן בדרך כלל עדיף לברר סוגיות כאלה אצל מי שחוקק את החוקים הללו. זאת אומרת שבכל מקרה של מחלוקת יש להחזיר את החוק לכנסת לברור ואולי אף לשיפוץ, לתיקון. אך בשל חולשת חברי הכנסת בית המשפט לקח את הסמכות הזו ולא אחת נותן לכנסת הוראה לבחון חוק זה או אחר או החלטה זו או אחרת. הבעיה שיצרו הכנסת ובית המשפט הופכת סבוכה עם השנים שכן מתקבל כאן מעמד על של פרשני החוק, אנשים מורמים מעם שהשכלתם היא משפטית בלבד וחסרי את כלי המדידה האחרים שמנחים את מדעי הטבע, החברה והרוח. החוק שיהיה נאור ככל האפשר אינו דן בשאלות אתיות ומוסריות. החוק ובפרט הפרשנות נשענים על ידע מצומצם של ספר החוקים והתקדימים שבתי המשפט קבע. הבעיה הופכת סבוכה הרבה יותר כשגם מוסד הביקורת נשען על סרגלי המדידה האלה ולמבקר ברור שדו"ח רציני הוא כזה היכול לשמש כמקור לתביעה משפטית. אין בדוחות הללו משום בדיקת ערכים כאלה ואחרים. החוק הוא גם יחסי ומתאים לקבוצות מסוימות בחברה.

מתוך כך ברור שהדיון על תקינות המנהל הציבורי אף היא נמדדת על פי מה שקובע החוק ופרשנו השופטים. הם אלה שנותנים את דעתם בסוגיה המאוד בעייתית של שחיתות פוליטית. אם נעמיד את השחיתות הפוליטית אל מול תקינות וכשרות פוליטית הרי שרבים מהפוליטיקאים ימצאו עצמם בשלב כזה או אחר מושחתים שראויים להדחה. השחיתות היא תוצר של המאבק בין ההלאמה להפרטה. היא מימוש של ערכים קפיטליסטיים והרעיון הבסיסי של מאבקי כוח שבהם החזק הוא השורד. בבחינת המשפט האחרון על פי אמות המידה הקיימות התהליכים הללו מקובלים ונחשבים תקינים. כדי לתת ביטוי חריף יותר למאבקי הכוח די שנספר על עובדי מדינה רבים שמעבירים חומר ברציפות למבקר המדינה כדי "לחסל" יריבים וכאלה העומדים בדרכם. המהלך הזה הוא רצוי ומקובל בימינו כי הוא מממש את החזון.

אפשר לשרטט את החוק כמנגנון להסדרת היחסים בין הממשל, העסקים והחברה האזרחית. אלא שהיחסים בין הגורמים הללו חייבת להשען גם על אתיקה ומוסר וזה מוביל אותנו לשרטוט מערך הכוחות בשני שלבים. שלב ראשון: ממשל, חברה אזרחית ועסקים. שלב שני: ערכים, אתיקה וחוק.

מכאן שיש לשנות את דרך החשיבה ממוקדת חוק ומשפט לחשיבה מוכוונת ערכים של אתיקה ומוסר על כל הבעייתיות שיש בהן בגלל הבדלי התרבות בין בני האדם.

2. הקול הרוסי "טרנספורמציה של הקול הרוסי" - 2009/1989 (בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5303)

יו"ר: ד"ר דיאנה טל, אוניברסיטת חיפה, ביה"ס למדעי המדינה
מארגנת: גב' אולנה בגנו, אוניברסיטת תל אביב, החוג למדע המדינה
משתתפים:

1. ד"ר דיאנה טל, אוניברסיטה חיפה, ביה"ס למדע המדינה
 2. תרבות פוליטית של עולי ברה"מ לשעבר בישראל: בין עבר לעתיד
מר נתנאל פישר, האוניברסיטה העברית בירושלים, המחלקה למדע המדינה לאומיות, דת ומדינה: העלייה הלא-יהודית לישראל בין שנות החמישים לשנות האלפיים
 3. מר מיכאל פיליפוב, האוניברסיטה העברית בירושלים, המחלקה למדע המדינה
- תפקיד המעמד הכלכלי-חברתי בתהליך גיבוש העמדות הפוליטיות של יוצאי חבר המדינות בישראל

"תרבות פוליטית של עולי ברה"מ לשעבר בישראל: בין עבר לעתיד"

ד"ר דיאנה טל, אוניברסיטת חיפה, ביה"ס למדעי המדינה

עבודת מחקר זו מהווה ניסיון לבחון את התרבות הפוליטית של עולי ברה"מ לשעבר בישראל אשר הגיעו ארצה בעלייה ההמונית האחרונה (1989-2000).

הרבה מחקרים עסקו בהתנהגותם הפוליטית של העולים, בעוד שתרבותם הפוליטית, המהווה תשתית להתנהגותם זו, כמעט ולא נחקרה כלל. הממצאים העידו על כך שהעולים מגל העלייה ההמונית השנייה שואפים לשמור על זהותם האתנית תוך שמירה על גבולות אתניים ברורים, כולל נציגות אתנית בכנסת. עם זאת, הנשאלים הביעו נכונות לבנות קשרים חברתיים עם החברה הישראלית למרות האפליה שעליה הצביעו בתשובותיהם. בהסתמך על הממצאים ניתן להסיק כי תרבותם הפוליטית של העולים מבריה"מ לשעבר בישראל נוטה יותר לדגם ההשתתפותי מאשר לדגם הנתוני. מסקנה זו מחזקת את טענתי כי האינטגרציה אותה עוברת קהילת העולים בישראל הנה רציונאלית (אזרחים אקטיביים) עם גוון אמוציונאלי של ניכור מהנורמות התרבותיות המקובלות בחברה.

"לאומיות, דת ומדינה: העלייה הלא-יהודית לישראל בין שנות החמישים לשנות האלפיים"

מר נתנאל פישר, האוניברסיטה העברית בירושלים, המחלקה למדע המדינה

העלייה ההמונית ממדינות ברית המועצות בעשור האחרון, הביאה לישראל מאות אלפי עולים שאינם יהודים (כהלכה). מתברר כי אין זו הפעם הראשונה שישראל מתמודדת עם עליית לא-יהודים. מראשית ימי העלייה לישראל והקמת המדינה התעוררה שאלת העלייה של בני משפחות המעורבות, בעיקר ממדינות מזרח אירופה. עם העלייה הגדולה מפולין וברית-המועצות (על-פי הסכם הרפאטריאציה) שאלה זו הביאה למשבר "מיהו יהודי" הראשון (1958) ומאז ועד עתה שאלה זו ממשיכה לנסר בספירה הציבורית.

מטרת המחקר היא לבחון את דרכי ההתמודדות השונות של האליטות הפוליטיות עם עליית לא-יהודים לישראל: את האופן שבו עיצבו מדיניות ממלכתית שונה ביחס לבעיה זהה ואת הקשר שבין עיצוב המדיניות לבין שינויים אידיאולוגיים ביחסי הדת, הלאומיות והמדינה.

בשלב ראשון נבחן את מדיניות העלייה: האם ובאיזה אופן הוחלט להעלות משפחות מעורבות וכיצד יש לקלוט אותן בישראל. נבדוק את ההתלבטויות שליוו את עיצוב המדיניות מראשית ימי הציונות ואת האופן בו הוחלט לנקוט במדיניות של "עמימות" עד שינוי החוק ב 1970. בהקשר זה נצביע על הכשלים במדיניות העמימות ועל חוסר היכולת של המנהיגות להמשיך במדיניות זו לאורך זמן.

בשלב השני נשווה בין דרכי ההתמודדות של קליטת העלייה הלא-יהודית ממזרח אירופה בשנות החמישים לעומת קליטתם של עולי ברית-המועצות בשנות התשעים והאלפיים: כיצד הגיבו האליטות הפוליטיות להליכי הטמיעה של משפחות מעורבות בתוך הקולקטיב היהודי וכיצד הוגדרו בני המשפחות המעורבות: כ"גויים", כישראלים או כיהודים. לאור הגדרות אלו נבחן את התגבשותה של המדיניות הציבורית לעליית וקליטת הלא-יהודים בישראל. נראה כי ישנו הבדל משמעותי בין שנות החמישים לשנות האלפיים בפעילות שנקטה המדינה בכדי להתמודד עם האתגרים שהוצבו לפתחה.

בשלב השלישי ננסה לנתח את השוני במדיניות. לטענתנו המדיניות השונה משקפת תמורה ביחס למקומה של התרבות והמסורת היהודית בתוך ההווה הלאומית-היהודית המתחדשת בישראל. על פי הסבר זה לאידיאולוגיה תפקיד מרכזי בעיצוב המדיניות הציבורית.

תפקיד המעמד הכלכלי-חברתי בתהליך גיבוש העמדות הפוליטיות של יוצאי חבר המדינות

בישראל

מר מיכאל פיליפוב, האוניברסיטה העברית בירושלים, המלקה למדע המדינה

המאמר הנוכחי מתמקד בסוגיית הקליטה של יוצאי חבר המדינות בישראל בדגש על הקשר שבין המעמד הכלכלי-חברתי לתהליך גיבוש העמדות הפוליטיות בקרב הקבוצה. נמצא, כי שני עשורים לאחר תחילת העלייה, קבוצה

קטנה בלבד של יוצאי חבר המדינות משתייכת למעמד הבינוני או בינוני-גבוה במונחים הישראליים. הרוב נמצא בתחתית הסולם המעמדי הן על פי הנתונים האובייקטיביים (שיעור בעלות על דיור, ערך הדיור, הכנסות משק הבית) והן על פי התפיסות הסובייקטיביות של המשיבים בסקרי דעת קהל (סקרי מרכז גוטמן ו-2006 INES). במחקר נמצא קשר בין מידת ההשתלבות של המהגרים לתפיסות הפוליטית שלהם. בשונה ממשנתנים כמו גיל המהגר והוותק שלו בארץ, אשכול כלכלי-חברתי של יישוב מסביר באופן מובהק את מידת הפחד של המהגר מפני הערבים. כלומר, מהגרים אשר מתגוררים ביישובים פריפריאליים עניים יפחדו מהערבים יותר מאשר תושבי יישובים מבוססים יותר במרכז הארץ. דפוס דומה, אך חלש יותר, נמצא גם בקרב הוותיקים (הדפוס נשמר גם לאחר פיקוח על משתנה העדתיות). בנוסף לכך, השיוך העצמי למעמד כלכלי-חברתי נמוך מגביר את הסיכוי שהמהגר יתמוך בעידוד ההגירה של הערבים מהארץ. הממצאים של המחקר תורמים להסבר ההצלחה האלקטוראלית של מפלגת ישראל ביתנו (השמה דגש על הסכנה הביטחונית הטמונה במגזר הערבי בישראל) בשנים 2006 ו-2009. נראה, כי שימור הבעיות הכלכליות-חברתיות של המגזר ה"רוסי" מגביר את התמיכה במפלגה, כאשר אותם מהגרים שמשפרים את מעמדם הכלכלי-חברתי או/ו עוברים להתגורר במרכז הארץ פחות תומכים באג'נדה של ישראל ביתנו.

3. מדינה ולאומיות, תרבות ואמנות – יחסי גומלין (בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5304)

יו"ר: ד"ר מירי גל-עזר, המכללה האקדמית עמק יזרעאל, המחלקה לתקשורת משתתפים:

1. מר מוריס עוואבדה, האוניברסיטה העברית בירושלים, החוג לתקשורת בין אזרחות ישראלית ללאומיות של "יעני פלשתיין": הסטירה התיאטרלית הערבית-ישראלית "שער השכונה" בעקבות סדרת הרמדאן הסורית הפופולרית
2. ד"ר מירי גל-עזר, המכללה האקדמית עמק יזרעאל, המחלקה לתקשורת "המפסיד מרוויח" – מסלול התצוגה בקנון האמנות הפלסטית בישראל: מגלריה אוונגרדית פרטית לגלריה אוטונומית באקדמיה ציבורית
3. ד"ר יעל גילעת, המכון לאמנות, המכללה האקדמית אורנים
אמהות ולאומיות: קולן של אמניות בשיח השכול וההנצחה

בין אזרחות ישראלית ללאומיות של "יעני פלשתיין": הסטירה התיאטרלית הערבית-

ישראלית "שער השכונה" בעקבות סדרת הרמדאן הסורית הפופולרית

מר מוריס עוואבדה, האוניברסיטה העברית בירושלים, החוג לתקשורת

Maurice.Awabdy@mail.huji.ac.il

בעקבות סדרת הרמדאן הסורית הפופולרית "באב אלחארה" (שער השכונה), המשודרת מלונדון בלוויין טרנס-לאומי MBC שתעלה לעונתה השלישית ברמדאן 2009, נוצרה בישראל (המחזאי נחאס, 2008) סטירה תיאטרלית בערבית בשם זה, הלוועגת למסריה של הסדרה הסורית, וזכתה להצלחה גדולה בקרב הקהל הערבי-ישראלי - העומדת במרכז המאמר.

כדי ליצור אפיק לגיטימי לחופש הביטוי, חברו בשנות ה-90 בסוריה, אינטלקטואלים, סופרים, משוררים ואקדמאים ליוצרי טלוויזיה וכוננו את הדרמה הטלוויזיונית כתוצר תרבותי מרכזי, שסביבו שיה ציבורי ער. משטר הבעת' הסורי הטוטליטרי-צבאי, השתמש בדרמה הטלוויזיונית כדי ל"שחרר קיטור" פוליטי וליצור מצג ליברלי של דימוי בינלאומי רצוי. לווני תקשורת אזוריים הרחיבו את קהל הצופים והדרמה הסורית צוברת פופולריות במרחב הערבי ומאיימת על מעמדה הקלסי של מצרים כמרכז התרבות והתקשורת הערבית (Salamandra, 2005). בשנים האחרונות עולה וצומח מעמד בינוני ערבי-ישראלי – אקדמאים ופרופסיונליים המשולבים במימסדי המדינה ובכלכלה, לרבות נשים (<http://cbs.gov.il> (29.03.2008) דפוס צריכת התקשורת של ערבים-ישראליים הוא דו-לשוני ומעורב: חדשות בערוצי תקשורת ישראליים ולווייניים מארצות ערב, ובידור ותרבות מלוויינים ערביים בלבד (ג'מאל, 2006; Adoni, Caspi & Cohen, 2006). אף שסטירה פוליטית עממית ותיאטרון לאומי הם בעלי מסורת בולטת ערבית-קלסית ומודרנית בהתאמה (חמדאן, 2006), התיאטרון הערבי-ישראלי נאבק בתקציבים דלים וחוסר מודעות הקהל.

חקר השיח של "באב אלהארה" הסורית, איפיון דרמה היסטורית מורכבת בהפקה עתירת משאבים, העוסקת במשפחות בשכונת פועלים בדמשק בתקופת המנדט הצרפתי (1920-1946), הנאבקים בקולוניאליזם בארצם והן בבריטים בפלסטין/ארץ-ישראל, באמצעות משלוח נשק ולוחמים לפלסטינים. מסרי הסדרה הפטריארכליים מותאמים גם לקהלי מדינות המפרץ, אך תתכן קריאה פוליטית ואף מתנגדת, והממצאים מראים על אפשרויות פענוח שונות של ערבים-ישראליים ממעמד בינוני לעומת מעמד הפועלים (גל-עזר ועוואבדה, 2008). המאמר מנתח את השיח בסטירה הערבית-ישראלית "שער השכונה", כתוצר תרבותי ייחודי, המנהל יחסי גומלין בין הסדרה הסורית לבין מורכבות הזהות ואורח החיים האזרחי-ליברלי בצד המתחים והקונפליקטים שחווים הערבים-הישראליים.

"המפסיד מרוויח" – מסלול התצוגה בקנון האמנות הפלסטית בישראל: מגלריה אוונגרדית

פרטית לגלריה אוטונומית באקדמיה ציבורית

ד"ר מירי גל-עזר, המכללה האקדמית עמק יזרעאל, המחלקה לתקשורת

miri-gal@012.net.il

המאמר חושף ומציג תהליכי שינוי שחלו במסלול התצוגה של האמנות הקנונית אוונגרדית בישראל, בעשור האחרון, עם התרחבות הכלכלה הניאו-ליברלית (דורון, 2003; פילק ורם, 2004; Harvey, 2005) ומציע ניתוח תיאורטי לכך.

בעוד קנון האמנות הוא המשך המסורת הקלסית של האמנות המערבית עם עדכונה ברוח הזמן ואילוציו, ומשקף ומעצב אידיאולוגיה שלטונית, הרי האוונגרד מאתגר קנון זה, ואף מבקש לפרקו ולהביסו. האוונגרד נולד במחצית המאה ה-19 בצרפת, עת כוננה "האוטונומיה של האמנות" והתיאוריה האמנותית המתלווה אליה, באמצעות שבירת המערכת האקדמית בהרשאת המדינה, שכפתה נורמות וקונוונציות אמנותיות, שחזקו באופן מוסדי על-ידי האקדמיה לאמנויות היפות והסלון – מקום תצוגת העבודות (Bourdieu, 1996a; Crane, 1987; Edwards,)

(Wood, 1999; 1999). שבירת המערכת האקדמית הובילה לעליית קבוצות אמנים חדשות שלא הכירו עוד במקור שמכות יחיד מחוץ לאלו המבוססים על אינטרסים ספציפיים של השדה (Bourdieu, 1993). בשנות ה-80 של המאה ה-20, עם הפוסט-מודרניזם - תרבות הקפיטליזם המאוחר, רווחה הטענה כי האוונגרד מת - למצער נותר רק בפעולת האמנים, המונעים ברוח אוונגרדית (גיימסון, 1990; Kuspit, 1996). בתקופה זו קוצצו בארה"ב תקציביה הציבוריים של האמנות הגבוהה שנתפסה כ"שמאלנית" והיא נסוגה מהמרחב הציבורי לאקדמיה (גאנס, 1985). המאמר מתבסס על ניתוח משני של ממצאי מחקר תרבות רחב (גל-עזר, 2008), המעוגן בתיאורית השדה של בורדייה (Bourdieu, 1984; 1996 ועוד), ושילב שיטות מגוונות על-פי אתנוגרפיה מרובת-אתרים (Marcus, 1995), וניתוח איכותני-פרשני וכמותני פשוט: 48 ראיונות עומק, כ-250 תצפיות משתתפות באתרים מרובים וניתוח כ-3000 טקסטים מסוגים שונים. הממצאים מראים כי למרות התבססות ההפרטה והגלובליזציה גם בשדה האמנות בישראל, האסטרטגיה המרכזית בשדה: "המפסיד מרוויח" (כללי ההיפוך הכלכלי) נשמרה בהצלחה יחסית, באמצעות טרנספורמציה של חלק מהעמדות במסלול ההתקדמות הקנוני - מהשדה הפרטי לעבר האקדמיה הציבורית בחזקת המדינה.

אמהות ולאומיות: קולן של אמניות בשיח השכול וההנצחה

ד"ר יעל גילעת, המכון לאמנות, המכללה האקדמית אורנים

yael_g@staff.ornanim.ac.il

לקראת סוף שנות התשעים, השיח הפמיניסטי החל לזמן דרכים חדשות של פעולה והתבוננות ב"שכילי האבל" (נווה, 1993) עת החלה להיכתב כתיבה חדשה בשאלות מגדר ולאומיות בשדה הספרות והתרבות (הנדל, הר הטועים, 1991; גור, אבן תחת אבן, 1998). אמניות נשים החלו אז לעסוק במקביל במוטיב האמהות, כפי שנראה בתערוכה או מאמא! - ייצוג האם באמנות ישראלית עכשווית (מוזיאון רמת גן לאמנות ישראלית 1997) וביניהן יהודית מצקל אשר במהלך ארבע שנים העמידה שלוש סדרות שהפכו לתערוכות מוזיאליות: אמא של חייל (1998), מוזיאון יאנקו דאדא), חצאית בדרך (מוזיאון ארץ ישראל, 2000), נולד-נפל (מוזיאון רמת גן לאמנות ישראלית, 1999). זו האחרונה הצטרפה להצעתן של דרורה דומיני ופראנס להב-נדב כל מקום-נוף ישראלי עם אנדרטה (תערוכה ב-1997, ספר 2002) באשר למבט אחר אל נופי הזיכרון בבתי-קברות ואנדרטאות. בכל אלה מסתמן מבט חסר הרואיקה, המיוצר מתוך עמדה אימהית פרימורדיאלית, הקודמת לסדר הלאומי, עמדה ששואפת לפרום את הקשרים שנבנו עבור נשים ועבור אמניות בשיח הלאומי - הקובע את מיקומן ותפקידן בשיח השכול, ההנצחה והזיכרון, מקום פסיבי המשעתק את העמדה שנוסחה על ידי שפת הלאום הגברית. מבט זה מתוך החוויה האימהית והעמדה האימהית מופנה גם כנגד השיח הפמיניסטי המוקדם שזהה את האמהות כמהות נשית ביולוגית בלבד ולא כקטגוריה ומיצוב חברתיים שמהם ניתן לפעול. באותה עת, פעילותם של ארגונים כגון נשים בשחור, ארבע אמהות, שובי ועוד, ביטאו את הקול הנשי והאימהי שביקש להנכיח עצמו ולהשמיע עמדות שונות בשאלות של צבא ובטחון, "שבהן נשים לא מבינות"...

תפיסת האמהות החדשה המאתגרת, הסודקת, הפורמת את התפקידים הנשיים המסורתיים בסדר הלאומי, לצד ייצוגה הציבורי של תפיסה זו, הן בשדה האמנות והן בשדה המאבק הפוליטי הישיר, טווים יחד פרספקטיבה חדשה לעבודות האמנות העכשוויות כמו גם לשאלת מקומן של נשים בשיח האנדרטאות וההנצחה בישראל.

4. מדיניות רווחה ובריאות (בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5305)

יו"ר: ד"ר יאיר זלמנוביץ, אוניברסיטת חיפה, ביה"ס למדעי המדינה
מארגן: מר ניסים כהן, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית
משתתפים:

1. ד"ר דניאלה שנקר-שרק, אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למדע המדינה
"חדר משלה": הדיור הציבורי מפרספקטיבה מגדרית
2. ד"ר בתיה טמיר, אוניברסיטת חיפה, בית הספר למדע המדינה
מנהלי מחלקות בבתי חולים ממשלתיים בישראל – מימדים של יציבות
3. ד"ר דני פילק, וד"ר נדב דוידוביץ, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
בחירה וקול במערכת הבריאות הישראלית
4. ד"ר יאיר זלמנוביץ וד"ר דנה ושדי, אוניברסיטת חיפה, בית הספר למדע המדינה
"גירעון בדמוקרטיה": הפערים בין תפיסת מדיניות הבריאות להעדפות הציבור
5. מר ניסים כהן, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית
תשלומים בלתי פורמאליים בעבור שירותי בריאות – התופעה והקשרה

"חדר משלה": הדיור הציבורי מפרספקטיבה מגדרית

ד"ר דניאלה שנקר-שרק, המחלקה למדע המדינה, אוניברסיטת בר-אילן

schanker@mail.biu.ac

מאז ראשיתה קיבלה על עצמה מדינת ישראל את האחריות להבטיח דיור לכל מתוך ראיית הסוגיה כאמצעי להשגת יעדים לאומיים כגון קליטת עלייה ופיזור אוכלוסייה. הזכות לדיור מעולם לא מוסדה בישראל, ומעורבות הממשלה בתחום הדיור נעשית מכוח החלטות מנהליות בלבד. בשנים האחרונות קיימת מגמה גוברת של התנערות המדינה מאחריות על הזכות לקורת גג של תושביה. מגמה זו באה לידי ביטוי בהפרטת האחריות לדיור של תושביה, בקיצוצים משמעותיים בתקציבי הסיוע ובהעדר הגנות לדיירים ולחייבי משכנתאות. מחקרים שונים בחנו את יחסה של המדינה לחסרי דיור שונים, בדואים, דרי רחוב, עובדים זרים, ומי שמתגוררים ביישובים לא מוכרים (למשל, האגודה לזכויות האזרח, 2008; כרמון, 1999; אשורי, 1988; בנימין ועטאללה, 1992; יוברט וקלוש, 1994). המחקר הנוכחי בוחן את המדיניות הציבורית בתחום הדיור הציבורי מפרספקטיבה מגדרית. הטענה המרכזית היא שפרקטיקות המדיניות בתחום הדיור הציבורי מקפחות נשים, בעיקר משפחות חד-הוריות של עולות חדשות ונשים ממזב כלכלי נמוך ובכך פוגעות ביכולתן להשיג מרחב, חופש, עצמאות ולגיטימציה. פרקטיקות אלו מייצרות הלכה למעשה תמריץ שלילי להיווצרותן של משפחות חד הוריות.

מנהלי מחלקות בבתי חולים ממשלתיים בישראל – מימדים של יציבות

ד"ר בתיה טמיר, אוניברסיטת חיפה, בית הספר למדע המדינה

batyata@gmail.com

חקירת התפתחות מבנה ההשתכרות של מנהלי המחלקות בבתי החולים הכללים בבעלות הממשלה היא נקודת המוצא לניתוח הגורמים שעצבו ושימרו את מעמד-העל של בעלי התפקיד ואת דפוסי הפעילות הרפואית בבתי החולים מהיווסדם. למחקר נבחר מודל חקירה ארוך טווח של ניתוח רצף משברים בחיי הקבוצה, המניח שבאירועים אלה מתערערים ההסדרים הנורמטיביים הקיימים ומתגלים היסודות המבניים שהם פתרונות שבאמצעותם שומרת המנהיגות על כוחה. עבודת המחקר הנוכחית בחנה שלושה משברים שבמרכזם מנהלי המחלקות בבתי החולים הממשלתיים בישראל: א. דרישת מנהלי המחלקות בבתי החולים בלינסון בין השנים 1946-1947 לקבלת היתר לפרקטיקה פרטית, ב. מאבק מנהלי המחלקות בבתי החולים הממשלתיים לביטול האיסור על קיום פרקטיקה פרטית שיזם המנהל הכללי של משרד הבריאות ב-1949, ו- ג. שביתת רופאים ב-1983. במאמר ידונו ההבטים הפוליטיים של התעצבות מבנה שכר מנהלי המחלקות בין השנים 1949-1955 וייצובו ב-1983: שלושת היסודות המבניים שעוצבו הם: א. היתר מגביל לעבודה פרטית. בהיעדר בקרה ואכיפה הפרתו היתה לנורמה ותוצאותו צמצום גבולות המחויבות של המנהלים לארגון הציבורי. ב. שכר אחיד לכלל חברי הקבוצה המקצועית שמונע תחרות בינם במוסדות הציבוריים, אך משאיר להם את הזירה הפרטית לצורך כך. ג. התגבשות מנגנון להעלאת דרישות לתוספות שכר שראשיתו ברצון לפצות מנהלים שלא עסקו בפרקטיקה פרטית ואחריתו במתן תוספות שכר שאינן מוגדרות בזמן או במטלות לכלל המנהלים. הגורמים שתרמו לגיבוש מבנה השכר היו תמיכתם של ראשי ממשלות ושרי בריאות בדרישות מנהלי המחלקות ובראש ובראשונה תמיכתו של בן – גוריון ברופאים מייסדי בתי החולים הממשלתיים ויחסו האמביוולנטי למעמד הבכורה של קופ"ח בשירותי הבריאות, ונחישותם של המנהלים לקדם את מומחיותם בחסות הארגון הציבורי ובו זמנית לממש את פוטנציאל ההצלחה הכלכלית הטמונה בה, בשוק החופשי.

בחירה וקול במערכת הבריאות הישראלית

ד"ר דני פילק, המחלקה לפוליטיקה וממשל, אוניברסיטת בן גוריון בנגב

dfilc@bgu.ac.il

ד"ר נדב דוידוביץ, המחלקה לניהול מערכות בריאות, אוניברסיטת בן גוריון בנגב

ב-1970 אלברט הירשמן הציע את המודל של "יציאה או השמעת קול" כדי לתאר את האסטרטגיות של אזרחים/לקוחות כדי לשפר את השירותים שהם מקבלים (Hirschman 1970). יותר מ-30 שנה אחרי, חוקרים ואנשי מנהל באנגליה אימצו מודל של יציאה/בחירה/השמעת קול כדי להסביר/להצדיק את הכנסתם של דפוסי פעולה של שוק כלכלי במערכת הבריאות הציבורית (Le Grand 2007). לאור מיקומה ההולך ומתפתח של ראייה זו הן

כמבנה הסברי, הן כתפיסה נורמטיבית, במערכות בריאות בכל העולם, מאמר זה בוחן את התפתחות הביטויים השונים של בחירה/יציאה מחד והשמעת קול מאידך במערכת הבריאות הישראלית, ומציע להבין את התפתחות תופעות אלה כביטויים של מסחור מערכת הבריאות הציבורית.

"גירעון בדמוקרטיה": הפערים בין תפיסת מדיניות הבריאות להעדפות הציבור

ד"ר יאיר זלמנוביץ, בית הספר למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה

yairz@poli.haifa.ac.il

ד"ר דנה ושדי, בית הספר למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה

dvashdi@poli.haifa.ac.il

התיאוריה של דמוקרטיה מחזיקה בטענה לפיה מדיניות ציבורית חייבת להיענות לצורכי הציבור. "גירעון דמוקרטי" נוצר כשמתקיים פער בין תפיסות האזרחים את המדיניות הקיימת ובין העדפותיהם, ובמחקר זה, לגבי מימדים שונים של מדיניות בריאות, ביניהם: נגישות לשירות, טיפול, ריפוי, מניעה וקידום-בריאות. הפער שבין מדיניות נתפסת ומועדפת יכול להיות מוסבר על ידי הבדלים בסטטוס הסוציו-אקונומי של האזרחים ואף ערכיהם. מטרתנו הינה להציע דרך לזהות את הפערים בין תפיסות האזרחים את מדיניות הבריאות המבוצעת לבין העדפותיהם לגבי מימדים שונים של מדיניות בריאות. למפות את הפערים האלה על פי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים ועפ"י ערכים. מחקר כזה יאפשר בחינה של יישום החוק כפי שהיישום נראה בעיני הציבור. בעידן בו יש חוסר במשאבים ובו זמנית ניסיון לשיפור השירות, ישום החוק כפי שהוא מצטייר בעיני הציבור עשוי לעזור למבצעי החוק להבין היכן פעילויותיהם אינן נראות כלל והיכן הן נתפסות שונה מכוונתם המקורית. בחינת הפער בין המדיניות הנתפסת למועדפת יתרום לתהליך קביעת המדיניות ויהווה ראיה תומכת החלטה לכיוון בו רוצה הציבור שמבצעי החוק יתמקדו. שנית, הקשר בין המצב הסוציו-אקונומי לגודל הפער בין המדיניות הנתפסת לרצויה יסייע למבצעי המדיניות לחלק משאבים לצמצום הפערים הללו על פי תתי האוכלוסיות השונות.

תשלומים בלתי פורמאליים בעבור שירותי בריאות – התופעה והקשרה

ניסים כהן, המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון בנגב

nissimco@bgu.ac.il

מאז תחילת שנות האלפיים, ניתנה תשומת לב מחקרית רבה לתופעה של תשלומים בלתי פורמאליים. הגדרתה של תופעת התשלומים הבלתי-פורמאליים קשה, ומחקרים שונים שנדרשו למשימה זו אינם בהכרח מקיפים את כלל היבטיה ותצורותיה בעולם. כפי שהודגש הדבר בספרות, שחיתות אינה יכולה להיות הגדרה מוצלחת לתשלומים בלתי-פורמאליים. זאת, הואיל ולמרות שלרוב תופעה זו אינה חוקית או בגבול החוקיות, ישנם זמנים ומקומות שונים בהן היא מותרת בחוק. יתירה מזו, חלק מהתשלומים הבלתי-פורמאליים הנם פורמאליים לחלוטין, במובן זה שהם מדווחים ונרשמים על ידי הרשויות (למשל, אלו המדווחים על תשלום בלתי-פורמאלי לרשויות המס במדינות שונות

יכולים לקבל על כך החזר כספי, עניין ההופך למעשה את התופעה לפורמאלית). יש המגדירים תשלומים בלתי פורמאליים כתשלומים לפרטים ולמוסדות ספקי שירותי בריאות, בהטבות או במזומן, אשר נעשים מחוץ לערוצי התשלומים הפורמאליים, או כאלו שאמורים להיות "מכוסים" על ידי מערכת הבריאות. חלקם של התשלומים הבלתי-פורמאליים מגיע במזומן, חלקם כתרומות, חלקם האחר כ"תשורות" או "מתנות תודה" לרופאים. אולם, ספק אם הגדרה זו, כמו אחרות שיוצגו במהלך ההרצאה, תוכלנה לכלול בתוכן את כל היבטיה של התופעה. זאת, בעיקר מכיוון שתופעת התשלומים הבלתי-פורמאליים שונה במקומות שונים ובזמנים שונים. הספרות העולמית אף מצביעה על הבעייתיות הרבה שבמחקר משווה בנושא בין מדינות בעולם. זאת, הואיל ולא קיימת תמיד הגדרה לתופעה אשר תהיה הן מקובלת על כלל החוקרים בכלל המדינות, והן כזו העונה על כל התצורות של תשלומים בלתי-פורמאליים. כך למשל, יש המדגישים את אי-חוקיותה של התופעה, יש את עניין אי-הפורמאליות שבה, חלק מדגישים דווקא את היותה סוג של שחיתות ועוד.

כמו הגדרתה, גם מדידתה של התופעה קשה מאוד. לרוב, אין תיעוד לפעילות זו וברובה הגדול היא נעשית בחשאי. רק חלקים קטנים שלה צצים מדי פעם לדיון. במדינות בהן התופעה אסורה על פי חוק מטבע הדברים קשה יהיה למצוא לה תיעוד. אך גם כאשר התופעה אינה אסורה בחוק היא לרוב נסגרת ללא עדים רבים בין המשלם למספק השירות ולפיכך קשה לנהל איסוף נתונים מסודר לגביה. עדיין, בעיקר מאז שנות ה-90 המוקדמות החלו לבחון את התופעה באמצעות הכנסת שאלות בנושא זה לסקרים או אפילו סקרים חוזרים ומקיפים, באמצעות ראיונות וסקרים המתמקדים אקסקלוסיבית בתופעה זו, כמו גם באמצעות קבוצות מיקוד.

חיפוש אינדיקציות בספרות לקיומה של התופעה מעלה כי היא קיימת, בתצורות שונות, בעשרות רבות של מדינות ברחבי העולם. התופעה בעיקר נפוצה במדינות הגוש הסובייטי לשעבר, במרכז ומזרח אירופה, בצפון ומרכז אסיה, בדרום אמריקה ובאפריקה. אינדיקציות לא מעטות מצביעות על קיומה של התופעה גם בישראל.

מטרתה של הרצאה זו להכניס את תופעת התשלומים הבלתי פורמאליים אל תוך מסגרת קונספטואלית רחבה יותר, השעונה על הכלים התיאורטיים של גישות נאו-מוסדיות חדשות ומדיניות ציבורית. במסגרת זאת, תוצג תופעת התשלומים הבלתי פורמאליים כחלק בלתי נפרד מדפוסי ההתנהגות הפוליטית של החברה הנתונה. בשל תנאיה המבניים של מדינת ישראל, התנהגות פוליטית תלוית-תרבות זו מחלחלת בתהליך איטי ולעיתים בלתי מורגש אל תוך כלל השחקנים, הסקטורים ותחומי המדיניות הציבורית בישראל.

5. גיאוגרפיה וסביבה פוליטית (בניין 5 – רב תכליתי 2, כיתה מס' 5308)

יו"ר: ד"ר נורית השמשוני-יפה, המכללה האקדמית ת"א יפו, בית הספר לממשל וחברה
משתתפים:

1. ד"ר נורית השמשוני-יפה, המכללה האקדמית ת"א יפו, בית הספר לממשל וחברה
שלטון מקומי, ארגונים מקומיים וסביבה
2. גב' תמי אריאלי, אוניברסיטת בר אילן
אינטרסים מקומיים והמשטר הלאומי והאזורי באזור גבול ישראל-ירדן
3. מר יניב רונן, מרכז המחקר והמידע, הכנסת
הנמל והנחל: פיתוח עסקי מול שיקום סביבתי. בניית הנמל החדש בחיפה ושיקום מורד נחל קישון כמקרה מבחן

שלטון מקומי, ארגונים מקומיים ו'סביבה'

ד"ר נורית השמשוני-יפה, בית הספר לממשל וחברה, המכללה האקדמית ת"א יפו

nurithas@mta.ac.il

בשנים האחרונות ניכרות במרחב הציבורי התארגנויות ופעילויות מקומיות רבות הפועלות לקידום סוגיות סביבתיות שונות: החל מסוגיות הנוגעות לבריאות הציבור (מים, אוויר, חומרים מסוכנים) דרך תכנון וסוגיות תחבורה ועוד רבות אחרות. פעילויות אלו בולטות בתל-אביב, ירושלים וחיפה וזכות להד תקשורת נרחב. רבות אחרות מתרחשות ביישובים קטנים יותר ומרוחקים יותר, פועלות בשם ההגנה על ערכי סביבה והרצון ליצור "סביבה מקיימת" (sustainable), כמו גם בשם הרצון לשפר איכות חיים, לספק שירותים משלימים או לקיים ערכות הדדית קהילתית.

מחקר זה הוא מחקר של דפוס השתתפות פוליטית בלתי פורמאלית, הפועלת בתחומי החברה האזרחית בישראל, אך לעיתים קרובות קולה לא נשמע- סיפור התארגנות סביבתית מחוץ לערים הגדולות. המחקר מתמקד בכעשרה מקרי בוחן, של התארגנויות שונות בתחומים סביבתיים שונים, הפועלים במקומות שונים בארץ.

שאלה מרכזית וחיונית היא מידת ההשפעה של ארגונים והתארגנויות מקומיים על סביבת החיים, האם תושבים מצליחים להשפיע על תכנון הסביבה?

הבנת הצלחה או כשלון ומידתם, היא חלק מהעמקת ההבנה בממשק היחסים שבין חברה אזרחית מקומית והשלטון המקומי. מה טיב היחסים בין הרשות המקומית על מוסדותיה השונים לבין התארגנויות האזרחיים/תושבים? כיצד פועלים ארגונים מקומיים ומה הן נסיבות פעילותם? האם קיים דמיון בין התארגנויות שונות ודפוסי פעילותם ביישובים השונים? שאלות אלו ואחרות, והתשובות עליהן, מאירות הן את זירת הפוליטיקה המקומית והן את המרחב הציבורי הנעלם בו פועלים ארגונים מקומיים להגנת הסביבה.

ממצאים ראשוניים מרמזים על אופן הפעולה הממסדי, השונה באופן מובהק בין הרמה הארצית לרמת השלטון המקומי, הנובע גם מהנחיות המגיעות "מלמעלה" על ידי משרד הפנים. "קריאת התגר" האזרחית נושאת פנים אחרות בהקשר המקומי. בחינת אופני ההתארגנות ונסיבותיה מצביעות על הצורך להבחין בין 'התארגנות הגנתית', לבין 'התארגנות בונה' שאיננה מונעת מצרכים מיידים. בהקשר זה ניכר תפקידם של ארגונים ארציים המשפיעים גם על אופני ההתארגנות המקומית.

אינטרסים מקומיים והמשטר הלאומי והאזורי באזור גבול ישראל-ירדן

גב' תמי אריאלי, אוניברסיטת בר אילן

tammyar@gmail.com

מאמר זה בוחן את התפתחות הקשרים חוצי הגבול מאז הסכם השלום בין ישראל לירדן ב-1994. ניתוח הממצאים של מקרה הבוחן נעשה בעזרת תימות וכיווני מחקר שונים בחקר גבולות; הגבול בעידן הגלובאליזציה, גבולות כאזורי מגע בין קבוצתי, ותיאוריות לגבי תלות הדדית כלכלית. תימות אלו תורמות להבנת מעמד הגבול ביחסים בין שתי המדינות ואת התפתחות דפוסי הקשרים חוצי הגבול.

יוזמות ואינטראקציות שיתופיות חוצות גבול באזור ים המלח והערבה וכן באזורי התעשייה של ה-QIZ (Qualified Industrial Zones) שהוקמו בירדן בעקבות הסכם השלום, מציגים התפתחות של רמות שונות של קשרים ושל מודעות לתלות הדדית של אזורי הגבול של ישראל וירדן וממחישים את האתגרים העומדים בפני מיזמי שיתוף פעולה חוצי גבול.

ניתוח היבטים של פוליטיקה, כלכלה, חברה ואדמיניסטרציה במשטר ניהול הגבול חושף את המודעות והיחס הכלליים כלפי אינטראקציה חוצה גבול בישראל ובירדן, הן ברמה המקומית והן ברמה הלאומית. כמו כן הוא חושף את הנהלים, הנורמות והמוסדות הרשמיים והבלתי רשמיים שמעודדים, מאפשרים, מגבילים ומונעים אינטראקציה ושיתוף פעולה חוצי גבול.

הרבה מהמחקר העכשווי בנושא גבולות, שיתוף פעולה חוצה גבול ותהליכי אינטגרציה עוסק בגבולות הפנימיים של אירופה, שם למעט אירלנד והבלקנים, סכסוך אלים הוא זיכרון היסטורי בלבד. החשיבות האקדמית של מחקר זה היא התמקדותו בתהליכי חציית גבול מחוץ להקשר האירופאי, באזור גבול של אינטראקציה מוגבלת שהיה עד לא מזמן גבול של קונפליקט. הדינאמיקה של גבול ישראל-ירדן היא דוגמא להתפתחות יחסים חוצי גבול ומידה מוגבלת של תודעה של תלות הדדית בגבול של שלום המושפע מהקונפליקט הישראלי-פלסטיני המתמשך.

הנמל והנחל: פיתוח עסקי מול שיקום סביבתי

בניית הנמל החדש בחיפה ושיקום מורד נחל קישון כמקרה מבחן

מר יניב רוני, מרכז המחקר והמידע, הכנסת

yanivrnn@gmail.com; yronen@knesset.gov.il

מחקר זה הוא תוצאה של מסמך שחובר במרכז המידע והמחקר של הכנסת. במחקר נבחן הקונפליקט בין הצורך לפתח את אזור מורד נחל קישון כעורף נמל עבור הפעילות העסקית שצפויה להיות ניזונה מהנמל החדש בחיפה, לבין הצורך בפיתוח אותו אזור כשטח פתוח וירוק עבור תושבי מטרופולין חיפה.

פיתוח עורף נמל חיפה מול שיקום נחל קישון הוא מקרה מבחן לפיתוח כלכלי מול פיתוח סביבתי, אשר מאפשר לבחון מקרוב את עמדת הגורמים השונים המעורבים בסוגיה. הגורמים העיקריים הם: חברת נמלי ישראל (חנ"י), שרוצה בפיתוח מהיר של הנמל; רשות נחל קישון, שממונה על שיקום הנחל; ועיריית חיפה, שמעוניינת בשני הפרויקטים גם יחד.

בחינת העמדות השונות של הצדדים נעשית על-פי התוכניות השונות שקיימות עבור מורד הנחל. הקונפליקט מתמצה בהתנגשות בין תכנית הפיתוח של חנ"י, "תוכנית אב אסטרטגית לפיתוח נמלי הים התיכון של ישראל (2006–2055)" לבין התכנית הרעיונית של רשות קישון לפיתוח סביבתי של מורד הנחל. המחקר לא נעשה "בתנאי מעבדה", שכן במהלך הזמן נעשות בשטח מגוון פעולות לפיתוח הנמל על-ידי חברת "נמלי ישראל". פעולות הפיתוח יוצרות מציאות שלא בהכרח עולה בקנה אחד עם התוכניות העתידיות עבור השטח.

מטרת המחקר היא למפות את סבך האינטרסים הסותרים שמתרכזים בשטח קטן במפרץ חיפה תוך כדי עמידה על המתחים שבין הרשויות השונות והצרכים שהן מקדמות. מן המחקר נגזרות מספר מסקנות:

- כל אחד מהגורמים עושים מאמצים לקדם את סדר-היום שלהם ונוקטים עמדה חשדנית כלפי הצד האחר.
- עד היום הושקעו משאבים רבים בשיקום הנחל, שהביאו לכך שהחיים הטבעיים חוזרים אליו לאיטם, ולכן ראוי להקפיד שהפיתוח הכלכלי של עורף הנמל לא יוריד לטמיון את המאמצים שכבר נעשו לשקם את הנחל.
- הצורך בפיתוח כלכלי והרצון ביצירת מקומות תעסוקה חדשים מתברר כחזק יותר לעומת הצורך בשיקום סביבתי ובפיתוח ריאות ירוקות עבור האוכלוסייה.

דרכי הגעה למכללה באמצעות תחבורה ציבורית

מספרי קווים:

■ מעפולה: 823, 824, 855, 856, 348

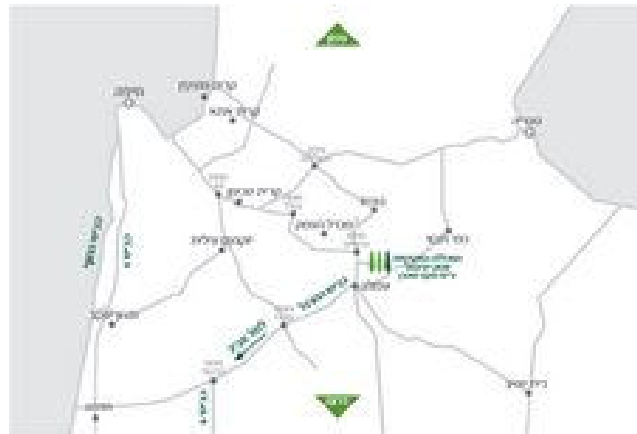
■ מחיפה: 301

■ מתל אביב: 823, 824

■ מקרית שמונה: 840, 842

■ מטבריה: 830, 835

מפת דרכים להגעה למכללה האקדמית עמק יזרעאל

- פרטים נוספים באתר האינטרנט של האגודה הישראלית למדע המדינה: www.ispsa.org
- ליצירת קשר, ניתן לפנות למר אבינדב שליו, מנכ"ל ומזכ"ל האגודה בדוא"ל: ispsa.mail@gmail.com או למכללה האקדמית עמק יזרעאל, טלפון: 04-6423411/2